Sveriges Nationalförmögenhet, dess storhet och tillväxt

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av Pontus Fahlbeck (1850-1923) har digitaliserats 2016 av **Umeå Universitetsbibliotek** och anpassats för Projekt Runeberg i januari 2017 av Ralph E.

BIDRAG TILL SVENSLi STATSKUNSKAP

SVERIGES NATIONALFÖRMÖGENHET

DESS STORLEK OCH TILLVÄXT

AF

d:R p. e. fahlbeck

k. o. puokessok

STOCKHOLM

p. a. norstedt & s ö n e 11 s förlagSTOCKHOLM, 1890. KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.förord.

Från åtskilliga håll har såväl af rent teoretiska som praktiskt-statistiska skiil möjligheten af en uppskattning utaf ett folks förmögenhet blifvit ifrågasatt. De teoretiska betänkligheterna anser jag bero på ett misstag; de praktiska, framkallade af det statistiska materialets ofullkomlighet, kunna visserligen afhålla från öfverdrifna förväntningar af dylika uppskattningar, men icke från försök att utföra dem. Ty genom de upprepade försöken skall det omsider lyckas vetenskapen att undanrödja den osäkerhet, som för närvarande måste vidlåda desamma. Förevarande undersökning af den svenska nationalförmögenhetens storlek och tillväxt gör icke anspråk på att vara annat än ett dylikt försök, ämnadt att för efterföljare utgöra det behöfliga underlaget för nya och noggrannare arbeten af samma slag.

Jag är nämligen öfvertygad om, att sådana icke skola felas, när en gång intresset för vetenskapliga undersökningar af liknande art varder väckt. Mycket skulle det glädja mig, om detta väckelse-arbete något påskyndades genom förevarande studie. Ty behofvet af ett vetenskapligt studium af våra egna sociala och ekonomiska förhållanden är verkligen stort. IIos oss som allestädes tränga sig de sociala och ekonomiska frågorna alltmera hotfullt fram i vår väg, likt forntidens .slinx fordrande, att vi skola säga deras namn eller gå under för vår okunnighet. Denna okunnighet är det vetenskapens uppgift att skingra, men de vetenskaper, som skola utföra varfvet, statskunskap och statistik, äro hos oss föga bearbetade.

Ett råd må det emellertid tillåtas mig att gifva dem, som till äfventyrs varda mina efterföljare i fråga om cn uppskattning af nationalförmögenheten. Det är att dervid söka förvärfva fleras medverkan. Detta arbete fordrar mångas förenade krafter. Det är omöjligt för en person att med lika sakkännedom omfatta alla de skilda delarne af ett folks förmögenhet. För egen del har jag blott i ett fall haft förmånen af ett dylikt medarbetarskap, nämligen beträffande malmfyndigheten!». I öfrigt har jag endast genom munt-liga eller skriftliga förfrågningar kunnat utfylla luckorna uti de oficiella eller eljest för alla tillgängliga källorna. Det är mig en kär pligt att offentligen uttala min tacksamhet såväl till Herr Ingeniör G. A. Granström för nämnda medarbetarskap som till alla dem,

som mottagit mina förfrågningar, för den välvilja, hvarmed dessa upptagits.

Lund i Maj 1890.

Författaren.Innehållsförteckning.

verksamma värdeminskande faktorerna. — Slutomdöme. — Bevilbiingsskyldig A. F. — Värdetillväxt, absolut och relativ 1862—89. — Beräkning särskildt för »verk och inrättningar». — Sammalunda för boningshus m. m. — Förklaring af den betydande tillväxten af boningshusens värde. — Jernvägar (tabell). — Den utländska skulden. — Tabell. — Skuldens fördelning på olika låncändamål (specificerad beräkning af den uti. obligationsskulden 31 dec. 1SS5). — För skulden erhållen valuta.

Allmänt slutonulömc angående förmögenhetens tillväxt.KAPITEL I.

Allmänna anmärkningar om nationalförmögenheten ocli dess uppskattning.

Mecl förmögenhet förstås i allmänhet en summa af värdeföremål, tillhörande en person, fysisk eller juridisk, såsom hans egendom samt utgörande hans existensmedel.

Förmögenheten består af materiella ting samt rättigheter till sådana. Af de tre stora s. k. produktionsfaktorerna, natur, kapital och arbete, hvilka tillika konstituera de ekonomiska värdena, omfattar förmögenheten de båda första, natur och kapital, icke den sista, arbetet eller arbetskraften. Menniskan är i våra samhällen icke förmögenhetsobjekt. Att tala om en mans arbetskraft som hans förmögenhet är derför endast en lek med analogier; och att betrakta den som ett stycke af en annans förmögenhet förbjuder den moderna rätten. Äfven arbetskraftens yttringar, de s. k. tjensterna, ehuru af nationalekonomerna räknade till värdeföremålen, äro icke förmögenhetsföremål, utgöra icke delar af förmögenheten. En följd häraf är äfven, att alla skuldförbindelser, hvilka ju till stor del ingå uti och bilda förmögenheterna, äro förskrifningar endast af materiella ting. Det gifves ej mer en executio in hominem, endast en executio in rem. En skuldförbindelse måste infrias med materiella värden; kan det ej ske, så är den ej heller sjelf ett värdeföremål och ett förmögenhetsstycke. Den är värdelös. All förmögenhet består således direkt eller indirekt af materiella värden; all förmögenhet är en summa af värdeting.

Hvad här är sagdt om förmögenhet i allmänhet, gäller i främsta rummet de enskilda förmögenheterna, men med

vissa modifikationer äfven den summa af sådana, som man kallar ett folks förmögenhet, nationalförmögenhet. Ett folk är icke ägare till nationalförmögenheten på samma sätt, som den enskilde besitter sin förmögenhet, åtminstone ej till mer än en ringa del deraf, statsegendomen; men det utöfvar dock genom sin skattemagt vissa rättigheter öfver densamma; och nationalförmögenheten utgör folkets och samhällets existensmedel på samma gång som de enskildes. Nationalförmögenheten består vidare liksom privatförmögenheterna uteslutande af materiella ting eller rättigheter till sådana. Att tala om folket, folkets arbetskraft eller dess hufvudtal som en del af nationalförmögenheten är lika origtigt som att räkna den enskildes arbetskraft eller person till hans förmögenhet. I afseende på de värdeföremål, som konstituera förmögenheterna, råder emellertid den betydande olikheten mellan ett folks förmögenhet och de enskildes, att uti den förra icke ingå skuldförbindelser mellan medlemmar tillhörande samma folk. Anledningen dertill framgår af det föregående. En skuldförbindelse är endast en förskrifning af materiella värdeföremål; ingå nu samtliga inom ett land varande värdeting uti nationalförmögenheten, så kunna ej förskrifningar af dem göra en ny tillsats deri.Vanligen uttryckes nu antydda förhållande beträffande de enskildes inbördes skuldförbindelser och nationalförmögenheten med en lånesats från matematiken. De enes + är de andres —; de båda summorna af skulder och fordringar gå ut mot hvarann; derför böra de inländska skuldförbindelserna ej tagas med i räkningen öfver nationalförmögenheten. Vill man emellertid åt ett ekonomiskt förhållande gifva en ekonomisk förklaring, så torde den ofvan anförda vara att föredraga. Anmärkas må för öfrigt, att om man vid en uppskattning af de enskildes förmögenheter frånskilde, hvad som rätteligen tillhör hvar och en, och hvad hans fordringsägare, så skulle vid en addition af dessa förmögenheter den dubbelräkning undvikas, som nu äger rum vid en enkel summering af nämnda förmögenheter. Endast utländska skuldförbindelser, d. v. s. fordringar i utlandet, kunna utgöra en del af nationalförmögenheten. I öfrigt består den uteslutande af den natur och de materiella arbetsprodukter, som tillhöra samma samhälle och folk.

Af det sagda framgår definitionen på begreppet nationalförmögenhet. *Nationalförmögenheten är summan af de materiella värdeting och de utländska skuldförbindelser, sombefinna sig uti ett folks och dess medlemmars ägo och utgöra bådaderas existensmedel.*

Den gifna definitionen antyder redan i största allmänhet nationalförmögenhetens innehåll eller dess beståndsdelar. Den närmare specifikationen af dessa gifver i första hand de tre stora kategorierna:

natur,

kapital och

utländska fordringar.

De materiella värdetingen bestå nemligen utaf: naturen samt arbetsprodukterna eller kapitalet i detta ords vidaste mening. Natur och kapital kunna emellertid ytterligare specificeras i vissa större grupper af värdeföremål. Denna specifikation kan utföras på olika sätt, med större eller mindre anslutning till den gruppering af värdeföremålen, som naturligen betingas af deras användning och deraf beroende sammanställning för en rörelses bedrifvande. Är vidare denna specifikation afsedd såsom i förevarande fall att ligga till grund för en uppskattning af ett visst lands nationalförmögenhet, måste hänsyn tagas äfven till den gruppering af värdeföremålen, som äger rum vid de officiella taxeringarne eller öfver hufvud uti den officiella statistiken i samma land. Med afseende närmast på svenska förhållanden uppställa vi alltså följande inventarium öfver nationalförmögenheten:

Den till jordbruk använda jorden med dertill hörande byggnader äfvensom skogen, undantagandes de egentliga kronoparkerna (»jordbruksfastighet»);

Kronoparkerna;

Fisken och fiskevatten;

Grufvor och fyndigheter;

Hus och byggnader, utom de för jordbruket afsedda, med derför använda eller afsedda tomtplatser äfvensom till »verk och inrättningar» hörande fast inventarium (»annan fastighet»);

Kommunikationer, fasta anläggningar jemte till jern- och spårvägar hörande löst och fast inventarium;

Handelsflottan;

Kreatursstocken;Jordbrukets döda inventarium;

Myntstock och myntmetall;

Maskineri, som ej ingår uti taxeringsvärdet af »annan fastighet»;

Förråd och lager af alla slag;

Bohag och husgeråd samt annan personlig lösegendom, deribland guld- och silfversaker;

(Konstsaker;

Krigsredskap, fast och rörlig);

Fordringar i utlandet, hvarjemte »Skulder till utlandet» upptagas såsom en negativ post, med hvilken nationalförmögenhetens summa bör minskas.

Anmärkningsvis vilja vi emellertid nämna, att förestående ordning i det följande icke fullständigt iakttages, i det att de poster sist uppföras, hvilkas uppskattning är minst tillförlitlig.

*

Beträffande i allmänhet möjligheten att utföra en uppskattning af nationalförmögenheten må i korthet följande erinras.

Den föregående framställningen lär oss de vägar, man har att gå, när fråga blir att till värdet bestämma ett folks förmögenhet. Uppskattningen måste ske för hvarje förmögenhetskategori särskildt, på det att den nödiga specifikationen icke må saknas (den s. k. *objektiva* metoden). En framställning af ett folks förmögenhet, som

endast har att uppvisa *en* summa för alla de olika slagen af förmögenhet, gifver föga upplysning om detta folks ekonomiska styrka. Men denna uppskattning af hvarje särskild grupp af värdeföremål kan vanligen åter ske blott genom att hvar för sig uppskatta de enskilda förmögenheterna i afseende på samma grupp. Nationalförmögenheten är nemligen delad på de enskilda förmögenheterna, hvadan dess värde rättast finnes genom en uppskattning och summering af dessa (den s. k. *subjektiva* metoden). Uppgiften, som föreligger vid värderingen af ett folks förmögenhet, är alltså att finna storleken

af de enskilda förmögenheterna för hvarje särskild grupp af värdeföremål, som ingå uti nationalförmögenheten, för att genom dessas summering få slutsummor för de olika grupperna. Man måste kombinera de båda metoderna för att vinna målet.

Förutsättningarna för att på nu antydda vägar kunna erhålla en något så när exakt bild af ett lands förmögenhet äro emellertid för närvarande skäligen ofullständiga. Endast på de områden, der statens skatteintresse gör sig gällande, äro de officiella uppgifterna om den befintliga egendomen någorlunda tillförlitliga. Der detta skatteintresse saknas, äro äfven den officiella statistikens uppgifter vanligen mycket osäkra. Synnerligast gäller detta 0111 näringsstatistiken. Många äro äfven de områden af näringslifvet, der alldeles ingen officiell statistik eller andra allmänt tillgängliga uppgifter förekomma. Man är då hänvisad till mer eller mindre sakkunniga omdömen och antaganden.

Hvarje hittills företagen beräkning af nationalförmögenheten inom ett visst land är för den skull att betrakta som en approximativ uppskattning med för det mesta stor latitud för felen. Föreliggande försök att beräkna den svenska na-

od

t io n alför m ögenhet en gör icke undantag härifrån, ehuru visser-

ö O O '

ligen möjligheten af en tillförlitlig uppskattning af nationalförmögenheten ingenstädes torde vara större än i Sverige.

KAPITEL II.

Den svenska nationalförmögenheten.

Förnämsta källan för en framställning af den svenska nationalförmögenheten äro de taxeringar af den fasta egendomen och af inkomst, som lijjo-a till grund för den s. k.

Du o

allmänna bevillningen eller den direkta förmögenhets- och inkomstskatt, hvilken sedan lång tid tillbaka årligen utgått som fyllnad uti statsinkomsterna. Dock gå ifrågavarande taxeringar icke längre tillbaka än till århundradets,början. Bevillningen utgjordes före den tiden af jorden efter hemman och mantal samt af öfriga beskattningsföremål efter flera olika grunder, alltså utan föregående uppskattning till verkliga värdet.1 Den realisations- och förmögen hetsa fgift, som Ständerna åtogo sig år 1800 för att till 2/a af värdet inlösa Riksgäldskontorets utelöpande sedlar, föranledde emellertid en allmän uppskattning af största delen inom riket befintlig egendom. Med det nya statsskickets införande antogs denna grund för allmänna bevillningen utgörande. Den nya Bevillningsförordningen (B.-F.) af 1810 hvilar på principen om förmögenhetemas och inkomsternas uppskattande till sina verkliga belopp, samt bevillningen utgörande efter på grund häraf upprättade skalor, olika för olika beskattningsföremål. De närmast följande bevillningsförordningarne af 1812 och och 1815 genomföra mera fullständigt de nya grundsatsernas

' Anmärkas må, att Karl XII den 4 juni 1712 från Bender utfärdade en bevillningsförordning, som mycket jjäminner om de grundsatser. hvilka först 150 år senare kommo till tull användning. (Efter Komitcns för

upprättande af förslag till ny författning ang. utgörande af Allin. Bevillningen afgifna Betänkande. Sthm 1859.)DUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'.

tillämpning, särdeles i fråga om egendomens uppskattning. Från och med år 1813 hafva äfven af Statskontoret sammandrag årligen publicerats öfver taxeringsvärden och bevillningar.

Emellertid rönte den nyss nämnda principen om egendomens uppskattning till verkliga värdet i den följande tiden åtskillig inskränkning. Man uteslöt efter hand de olika stadgandena, att vid uppskattning af fast egendom, särskildt jordegendom, hänsyn skulle tagas till gångbara köpe- och salupris,1 hvarigenom taxeringsvärdena å jordbruksfastighet kommo att betydligt understiga de verkliga.2 Förordningen. af den 17 maj 1861, som äfven i andra afseenden bildar epok i fråga om den allmänna bevillningen,s återstälde principen om uppskattning till verkliga värdet geuom att stadga, beträffande fast egendom, att deu »skall uppskattas till sitt verkliga värde, med ledning af köpeafhandlingar, arrende-och hyresafgifter, värderingar för samma egendoms belåning eller försäkrande mot brandskada samt öfriga om hvarje särskild egendoms beskaffenhet och afkastning erhållna uppgifter eller inhemtade upplysningar». På samma princip hvilar bevillningsförordningen af den 14 sept. 1883, med den skilnad likväl att ordningen mellan de olika grunder, som skola tjena till ledning för uppskattningen, omkastats. Det är sist nämnda förordning, som ligger till grund för de taxe-

O' oo K

ringar, med hvilka vi här skola sysselsätta oss.

Enligt, denna, alltjemt gällande bevillningsförordning skall all inom riket belägen fast egendom äfvensom all behållen inkomst till sina verkliga värden och belopp uppskattas. Allmän uppskattning af fast egendom skall ske hvart tredje år. Undantag från bestämmelsen om fast egendoms taxering äger emellertid rum för IconimunilcaUoner (jernvägar, kanaler, flottleder m. in.), för allmänna slcogar hvilka icke äro till begagnande åt annan upplåtna, för grufvor och

1 Sft genom B.-F. af ISIS. B.-F. af 1S23, B.-F. af 1S30. B.-F. af 1S41.

- I hvilken grad detta skedde, ses af den nedan (Kap. IV) meddelade tabellen öfver taxeringsvärdena.

3 Det gamla klass-skattesystemet med sina olika skattesatser upphäfdes nu fullständigt.8

liknande fyndigheter samt för fisken, ej i jordeboken upptagna, hvarå allt ingen värdering förekommer.1 Öfriga slag af fast egendom, hvilka uppskattas, oafsedt om för dem erlägges bevillning eller icke, sammanfattas af bevillningsförordningen i tvenne hufvudgrupper: jordbruksfastighet och annan fastighet. Tillsammans bilda dessa båda grupper af egendom hufvudmassan af den svenska nationalförmögenheten. Vi börja vår framställning med den förstnämnda.

Jordbruksfastighet.

Enligt- den specifikation, som bevillningsförordningen (B.-F.) ger i § 5, utgöres jordbruksfastighet af:

hemman och jordlägenheter samt derifrån afsöndrade delar, med ett gemensamt namn äfven kallade jordbruksegendom; samt.

skogsområden (mestadels »allmänna skogar»), upplåtna till bergshandteringens understöd, till såg-verk och

O O 'O

kanalbolag samt menigheter.

Tillsammans utgör alltså jordbruksfastigheten all svensk jord utom den, som upptages af tomter och tomtplatser för »annan fastighet», af kommunikatiousanlägguiugar och af de egentliga kronoparkerna, samt slutligen större delen af fiskevatten och fyndigheter (grufvor m. m.).

Uti »jordbruksegendom» innefattas enligt B.-F. åtskilligt mera än sjelfva jorden och med den införlifvadt arbete i form af jordförbättringar. Till jordbruksegendom räknas äfven (len derå växande skogen2 samt sådana särskilda för-

1 Endast beträffande kommunikationer säges detta uttryckligen (B.-F. § 3, mom. 4 och § 4, c); men bevillningsförordningen» tystnad i fråga om de andra slagen hav till följd, att de af taxeringsmyndigheterna icke upptagas. Hafsfisket och de stora insjöarnes fisken äro icke föremål för privat äganderätt och kunna på den grund icke upptaxeras till beskattning.

2 Uti B.-F. nämnes ej särskildt skog utan skogsmark. Uti hypo-tcksvärderiugar upptages icke heller den växande skogen, men (lä mom. 1 uti Instruktion för taxeringsmyndigheterna bjuder, att vid direkt uppskattning afseende skall fästas vid »skogens beskaffenhet», ocli då uti köpeskillingar, som otvifvelaktigt utgöra den säkraste ledningen för taxeringen, värdet å växande skog är inberäknadt, så ingår den jemväl uti taxeringsvärdet.DUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'.

manér som vattenfall, torfmosse, sand- och lertägter,1 vidare jagt och fiske, som ej är i jordeboken särskildt upptaget, slutligen bonings- och ekonomihus, för jordbruket och dess drift använda. Deremot hänföras icke till jordbruksegendom derå befintliga verk och inrättningar — utom sådana för husbehof allenast2 — eller byggnader, ej använda för jordbrukets behof (s. k. lägenheter och lustställen m. m.), hvilka samtliga upptagas såsom »annan fastighets; icke heller växande gröda och inventarier, som utgöra lösegendom.

Alla ofvan uppräknade till jordbruksegendomen hörande särskilda värdeföremål uppskattas tillsammans med den uti en summa. Särskild värdesättning för de olika slagen, jord, hus, skog, torfmosse o. s. v. förekommer ej. Den enda specifikation, som B.-F. känner i fråga om jordbruksfastighet, är den ofvan nämnda titi hemman och jordlägenheter samt skogsområden af visst slag, äfvensom den uti bevillning erläggande och bevillningsfri egendom.3 De officiella sammandragen öfver taxeringarne af Konungens Befallningshafvande för hvar sitt län och af Statskontoret derjemte för hela riket iakttaga ej den förra af dessa specifikationer, endast den senare, dock äfven den fullständigt af Statskontoret först med år 18S5. Deremot, gifva de en fördelning af egendomen efter land och stad, d. v. s, allt efter som fastigheten lyder under häradsrätt eller stadsdomstol. Vi följa här den af de officiella publikationerna gifna uppställningen.

De enligt »Generalsammandrag öfver 1885 års bevillning»

O C? O

angifna taxeringsvärdena å den svenska jorden äro i jemna hundratal:

1 Ler- och grustägter nämnas cj särskildt uti B.-F., mon inrymmas uti det >m. in.», som afslutar uppräkningen af de särskilda förmånerna. Instruktion mom. 1.

2 Svårigheten att alltid afgöra, huruvida en qvarn eller såg är att betrakta som liusbehofsverk eller ej, vållar nog olika förfaringssätt af taxeringsmyndigheterna i detta afseende.

3 Sist nämnda specifikation såväl som den strax nedan omnämnda mellan land och stad, gäller lika för jordbruksfastighet och annan fastighet. — Bevillningsfri är statens egendom, bådo jordbruksfastighet, med undantag af åt annan upplåtna skogsområden, och »annan fastighet», vidare vissa slag »annan fastighet», som tillhöra menigheter m. ii. (offentliga byggnader m. m.), så vida ägarne deraf ej hemta särskild inkomst.10

KAPITEL II.

J ordbruksfaètighet:

bevillning erläggande Kronor. Krouor.

land........................... 2,196,971,800

stad..............................44,716,600 2,241,688,400

bevillningsfri1

land...81,324,100

stad...587,200 81,911,300

Summa 2,323,599,700

Detta är eller rättare var vid ifrågavarande tidpunkt den svenska jordegendomens synliga värde. Dertill bör läggas det af skatter och besvär till stat och kommun absorberade värdet. B.-F. bjuder nemligen, att vid jordegendoms taxering, när denna sker utau ledning af hypoteks värdering eller köpeskilling, afseende jemväl bör fästas å »beloppet af de grundskatter och öfriga allmänna utskylder med undantag af bevillningen, hvarmed egendomen är belastad». Sammalunda afdrages vid hypoteksvärderingar från det uppskattade egendomsvärdet det efter 5 % kapitaliserade beloppet af de flesta i penningar utgående utskylder. Vid köp förfares på olika vis, dock torde härvid för det mesta alla på debetsedeln förekommande utskylder tagas i betraktande. De på detta sätt skeende afdragen måste vid en uppskattning: af nationalförmögenheten medräknas för att erhålla verkliga värdet.

För att emellertid ej göra oss skyldiga till för hög beräkning af detta afdrag vilja vi här endast taga hänsyn till några af de å jorden hvilande skatterna, dem nemligen, som i första hand föranleda en dylik afdikning. Dessa äro, af de till staten utgående, grundskatter samt rustning och rotering, af kommunalutskylderna,2 aflöning till presterskap och kyrkobetjening. De förra uppgå till omkring 11,-t millioner

1 Anmärkas må, att Konungens Befallningshafvandes femårsberättelser för 1881—1885 upptaga den bevillningsfria jordegendomen till något högre belopp, nemligen respektive SI,607,000 och 1,041,000 kr.

2 Att afdrag för kommunalutskylder på den grund skulle strida mot B.-F:s mening, att de utgöras med allmänna bevillningen som beräkningsgrund, betvifla vi. (Se Kommentar till Bevillningsförordningen, D. Davidson, Upsala 1889, s. 31.) Huru som helst förmår detta icke inverka på giltigheten af ofvanstående beräkning.DUX

kr.,1 (le senare till vid pass 5,3 millioner kr.,2 tillsammans 16,7 millioner kr. Det. efter 5 % kapitaliserade beloppet af dessa skatter, med hvilket belopp det synbara jordvärdet bör ökas, utgör 334,000,000 kr.

Slutligen måste till jordbruksfastighetens värde läggas det under »annan fastighet» upptagna värdet af s. k. frälseräntor, i enskild ägo befintliga grundskatter. Uti Femårsberättelserna för 1881—85 angifvas dessa räntors kapitalvärde till 4,198,100 lcr.

Innan vi emellertid gå att sammanföra de nu funna delvärdena å den svenska jorden i en summa, vilja vi till besvarande upptaga en fråga, som beträffande uppskattningar af detta slag städse framställer sig, frågan om de anförda taxeringsvärdenas tillförlitlighet. Värderingar, som ske i skatte-afsigt, ha en gifven tendens att stanna under det verkliga värdet, äfven om taxeringsmyndigheternas instruktion än så mycket bjuder dem att söka träffa det rätta. Ett talande exempel härpå lemna just från förevarande område taxeringarne af år 1879, då en året förut af Finansdepartementet gifven uppmaning till taxeringsmyndigheterna att åsätta fastigheterna deras rätta värden medförde en förhöjning endast uti den bevillningsskyldiga jordens taxering af omkring 260 millioner kr. En undersökning af taxeringsvärdenas tillförlitlighet är

O ~ .O

alltså oundgängligen nödvändig.

En omständighet, som vid första anblicken synes tyda på, att de anförda taxeringsvärdena å jordbruksfastigheten äro för låga, är det relativt höga byggnadsvärde, som uppenbarligen finnes å densamma. Särskilda uppgifter om

1 Grundskatterna, hvaraf dock någon mycket ringa del utgår af i jordeboken upptagen »annan fastighet», belöpte sig år 1885 till 4,358,635 kr. »ränta» och 1,038,232 kr. »tionde»: Statsverkspropositionen 1888. — Indelningsverket beräknades år 1878 kosta jordägarne af vissa slag 5,496,084 kr.: Skatteregleringskomiténs

Betänkande IL Tabeller A. Direkta skatter och besvär till stat och kommun, Sthlm 1882; jfr 1. Hellstenius, Skatteregleringskomiténs statistiska tabeller, bearbetning och kommentar I, II. Sthlm 1885 och 86.

2 År 1878 beräknades utgå af jordbruksfastighet presterskapets aflöning med 4,605,162 kr. samt kyrkobetjeningens

med 704,064 kr. —

Summan af på jorden hvilande kommunala skatter och besvär beräknades samtidigt utgöra 18,461,261 kr., deraf 7,215,322 kr. för vägunderhållet. (Dersammastädes — med iakttagande både här och i föreg, not af vissa omföringar.)värdet af till jordbruksegendomen hörande byggnader saknas, hvadan exakt kännedom härom icke för närvarande står att vinna, dock visar en undersökning af brandförsäkringsvärdena, så långt det varit oss möjligt att utföra en sådan, att detta värde måste i förhållande till jordbruksfastighetens hela taxeringsvärde vara mycket högt. Vi meddela i korthet resultaten af nämnda undersökning.

Totala brandförsäkringssumman för hela riket kan vid 1885 års slut skattas till i rundt tal 4,447,3 millioner kr. Häraf komma ungefär 2,587,2 millioner kr. på den fasta egendomen, byggnader m. m., hvari dock ingår jemväl värdet, å maskineri, som försäkrats tillika med fabriksbyggnaderna, till hvilka det hör, i en risk. Särskildt försäkrad lösegendom utgjorde omkring 1,860 millioner kr.Detaljerna uti denna beräkning inhemtas af följande. Totala brandförsäkringssumman för riket utgjorde 31 december 1885:

Aktiebolag:

Skandia

530,026,172

Svea

397,834,530

Sverige

144,571,797

Skåne

37,207,169

Utländska bolag (1887)

147,930.685

1,257,570,353

Ömsesidighetsbolag:

För fast egendom:

Allmänna brandförsäkringsbolaget för byggnader å landet

71,301,798

Städernas allmänna brandstodsbolag

248,424,779

Skånska brandförsäkringsinrättningen

79,189,374

Stockholms stads brandförsäkringskontor

287,380,080

686,296,031

För lösegendom:

Städernas bolag för försäkring af lösegendom

103,101,270

Skånska städernas d:o d:o (30 sept. 1885)

30,189,530

Stockholms stads d:o d:o (d:o d:o)

94,623,100

227,913,900

Öfriga ömsesidighetsbolag (för fast och lös egendom 1887)

2,275,505,957

Summa

4,447,286,241

Att för »utländska bolag» samt »öfriga ömsesidighetsbolag» uppgifterna äro från år 1887, de enda, som stått att erhålla, inverkar föga på slutsummans rigtighet, alldenstund de årliga förändringarne uti de ifrågavarande ömsesidighetsbolagens försäkringssummor äro mycket små och utländska bolags ansvarighetssumma utgör en så ringa del af det hela. — Fördelningen af de anförda summorna på fast och lös egendom inom de försäkringsrörelser, som omfatta båda slagen, har beträffande »aktiebolagen» skett genom att använda den för bolaget Skandia funna proportionen mellan de båda slagen af risker med iakttagande, att fabriker af alla slag, representerande vid pass 80,3 millioner kr., hänförts till den fasta egendomen, oaktadt uti dessa risker ingå jemväl värdet å maskineri, men att risken »landthandel» deremot, upptagande 10,5 millioner kr., hänförts till lös egendom. Af Skandias till 530 millioner kr. uppgående försäkringssumma gälde enligt dessa beräkningsgrunder omkring 48,40 % byggnader och annan fast egendom (broar m. m.) samt 51,60 % lös egendom. »Öfriga ömsesidighetsbolags» försäkringssumma har delats efter den proportion mellan de båda slagen af egendom, som befunnits gälla uti 8 länsbolag med en samlad försäkringssumma af 506,3 millioner kr. (287,5 mill. byggnader och 218,8 mill. lösegendom). Att dessa grunder för beräkningen endast kunna gifva ungefärliga värden å hvartdera slaget försäkrad egendom behöfver ej nämnas; andra ha dock ej stått oss till buds. Såsom en egendomlighet, hvilken för öfrigt bestyrker kalkylens rigtighet beträffande »öfriga ömsesidighetsbolag», må anmärkas, att den här i 8 länsbolag funna proportionen respektive 56,79 % för byggnader och 43,21 % för lös egendom i det närmaste är densamma, som fans uti samtliga ömsesidighetsbolag för landet uti 22 län år 1858. Totala försäkringssumman uti alla länen utom två utgjorde då 601,665,046 kr., hvaraf för byggnader 348,545,221 kr. eller 57,93 % och för lös egendom 253,119,825 kr. eller 42,07 %. (*Underdån. Betänkande ang.*

Sveriges ekonomiska och finansiella utveckling under åren 1834—1860. Sthlm 1863.)

Källor. Bolagens egna uppgifter om försäkringssummorna vid 1885 års slut samt Skandias statistiska tabeller öfver olika slag af risker samma år; *Försäkringsföreningens tidskrift* samt *Försäkringsväsendet i riket år 1887.* Sthlm 1889. Af den fasta egendomensförsäkringsvärde kan icke gerna mer än 1,200 millioner kronor anses komma på »annan fastighet». Totala värdet af »annan fastighet» med deri inbegripet, verk och inrättningar tillhörande, maskineriSe härom nedan om »annan fastighet». utgör nemligen år 1885 i rundt tal 1,418 millioner kr.; men häruti ingår dels värdet å sådana statens och de större kommunernas hus och byggnader, hvilka ej äro brandförsäkrade, dels ock värdet å samtliga tomter m. m., hvadan »annan fastighets» andel uti brandförsäkringssumman å fast egendom svårligen kan skattas till mer än ofvan nämnda belopp. Återstoden eller vid pass 1,387 millioner kronor angifver således det värde, hvartill byggnader å jordbruksfastighet år 1885 voro försäkrade. Detta värde uppgår emellertid ingalunda till det verkliga husvärdet, ty långt ifrån alla dylika byggnader äro försäkrade. Säkerligen kunna byggnaderna å jordbruksfastighet skattas värda i rundt tal 1,500 millioner kr. Men jemföres denna siffra med jordbruksfastighetens hela taxeringsvärde, omkr. 2,300 millioner kr., så synes onekligen det senare lågt. Det höga husvärdet å jordbruksegendomen synes alltså stämpla de officiella14

taxeringarne af densamma såsom otillförlitliga, i det de äro för låga.

Huru sannolik denua slutsats än tyckes vara, vore det likväl förhastadt att utan vidare taga den för god. Det är'

O ö

ett allmänt kändt sakförhållande, att byggnadsvärdet å svenska jordegendomar ofta nog uppgår till 2/g och derutöfver af det pris, för hvilket de säljas och köpas. Dels till följd af vårt hårda klimat, men väl ännu mer på grund af våra »anspråksfulla vanor fordra vi stora och dyrbara hus både för oss sjelfva och för kreatur m. m. Dessa bidraga ej i motsvarande förhållande till egendomens afkastning, hvadan ringa afseende fästes derå vid bestämmande af jordegendomens verkliga värde och det deraf beroende köpepriset. 1 Köparen fordrar, att byggnaderna skola finnas, så beskaffade som sed och bruk kräfva, men vill ej betala dem efter deras kostnadsvärde. Husvärdet är alltså faktiskt mycket högre, än det i förhållande till jordens afkastningsförmåga och deraf följande verkliga värde borde vara. Detta är ett af de kroniska lidanden, som hemsöka det svenska jordbruket och förminska dess rentabilitet. Det öfvermåttan höga byggnadsvärdet hvilar som en död last. på detsamma. Men när så är förhållandet, så följer deraf, att förenämnda höga byggnadsvärde icke kan utgöra ett tillräckligt bevis för, att jordbruksfastigheten under ifrågavarande år varit för lågt uppskattad.

Andra grunder måste sökas för besvarandet af den s;\ vigtiga frågan om de angifna taxeringsvärdenas tillförlitlighet.

O O O o o o

Beträffande den bevillningsfria jorden äro äfven sådana lätt funna, såsom vi senare skola se. I fråga om den ojemförligt vigtigare posten, den bevillningsshyldiga jordbruksfastigheten, är svaret vida svårare. Huruvida till en början taxeringsvärdena, såsom B.-F. bjuder, öfverensstämma med gångbara köpe- och salupris kan endast genom en mera detaljerad framställning af desamma bedömas. För detta ändamål meddela vi en uträkning öfver medeltaxeringsvärdet å jordbruksfastighet per hektar ej blott för hela riket utan

1 Detta är tydligen äfven B.-F:s mening, då den stadgar att afseende vid uppskattningen icke bör fastas >å beskaffenheten af sådana byggnader, som på egendomens afkastning icke hafva något egentligt inf! ytaude». Instr. § 1, 3.

ock för de särskilda länen. Härvid är likväl att märka, att på grund af materialets beskaffenhet uträkningen omfattar såväl bevillningsskyldig som bevillningsfri jordegendom, något som emellertid icke i afsevärd mån

inverkar störande på resultatet. För enskildheterna uti beräkningen redogöres nedan i anmärkningen.

[-Mcdeltnxerings-Liin.-]

{+Mcdeltnxerings- Liin.+} viirde pr hektar

jordbruksfastighet

1885.

Kronor.

Malmöhus..645

Kristianstads..237

Skaraborgs.........................207

Östergötlands..169

Blekinge..169

Göteborgs och Bohus.......................166

Södermanlands...153

Hallands..145

Upsala..139

Örebro..134

Stockholms..132

Vestmanlands..128

Kalmars...115

Gotlands..113

Elfsborgs..98

Jönköpings..94

Kronobergs..79

Vermlands...67

Gefleborgs..43

Vesternorrlands..32

Kopparbergs..30

Vester bottens.........•_...........................8,"

Jemtlands..7,2

Norrbottens...4,8

Hela riket........................... 62,6 6

Anm. Arealen är upptagen efter senaste (1883 gjorda) beräkningar (>Bidrag> A. XXII 2), men med afdrag för år 1885 befintliga kronoparker, kronan" tillhörande flygsandsfält samt kronoöfverloppsnmrkei' (enligt »Bidrag» Q. XVII), hvilka samtliga icke äro föremål tör uppskattning.16

KAPITEL II.

Deremot har afdrag icke kunnat göras för tomter och tomtplatser för »annan fastighet», ej heller för

kommunikationer (vägar, jernvägar, kanaler, gator, allmänna platser). Endast Stockholms stad med område liar lemnats ur räkningen både med afseende på areal och taxerad jordbruksfastighet. l)en på detta sätt erhållna divisorn uti beräkningen är alltså något för stor, på samma gång dividenden, taxeringsvärdet, i följd af den bevillniiigsfria jordens medräknande blifvit ett par tiotal millioner kr. mindre än den skulle varit, om denna jordbruksfastighet taxerats lika noggrant som den bevill-ningsskyldiga (se härom nedan). För att afhjelpa dessa brister uti beräkningen, medförande en obetydlig sänkning uti qvotsiffran (medelvärdet), hafva bråk af kronor höjts till närmast högre enhet utom för de tre sist upptagna länen, der detta förfaringssätt tillämpats endast på den medtagna decimalen.

Medräknas ej de tre sista länen med deras ofantliga vidder af »lappmarker» och »renbetesfjäll», blir medelvärdet för riket 110 (109,56) kr. pr hektar eller ungefär 54 kr. pr tunnland.

Yi tro, att hvarje sakkunnig skall gifva oss rätt deruti, att dessa medeltaxeringsvärden äro i regeln lägre än de saluvärden, som uppstodo genom köp under de för jordbruket glänsande konjunkturerna på 1870-talet, och som väl ännu för det mesta fasthöllos vid tiden för dessa taxeringar eller 1885. Efter hand har emellertid det helt naturliga motståndet å jordägarnes sida mot saluvärdenas fall brutits, och uu, år 1889, lär nog afståndet mellan dessa och ofvan anförda taxeringsvärden vara betydligt reduceradt. De uppgifter om köpeskillingar för jordegendom, som tidningarnes notisafdelningar under sista tiderna innehållit, visa, der de genom angifvande af areal medgifvit slutsatser härom, att de

O O o

gällande saluvärdena rätt litet och understundom alldeles intet öfverstiga ofvan angifna taxeringsvärden pr hektar. Mellan nu gällande saluvärden alltså ocli 1885 års taxeringsvärden är skilnaden i de flesta län helt visst vinga, om det också torde böra medgifvas, att de förra för det mesta alltjemt äro något högre än de senare. Ett fullt tillförlitligt omdöme härom är likväl ytterst vanskligt att afgifva.[1]

Det är emellertid icke endast med de gångbara jordpriserna, hvarmed taxeringsvärdena kunna och böra jemföras

1 Till jemförelse meddelas enligt Statsutskottets Memorial N:r 47, 1889, att under 1888 och föreg, år (1876—88) försålda smärre kronoegendoinar (till ett antal af vid pass 250, deraf "/,,. belägna i mellersta och södra Sverige) med en samlad areal af 146,357,88 qv.-ref betingat en köpeskilling af in summa 1,394,334 ler. 44 öve, hvilket gifvc.v ott medelvävde af endast 108 kr. pr hektar.

vid bedömandet af deras tillförlitlighet. För vårt syfte, en uppskattning af nationalförmögenheten, knyter sig det största intresset i detta fall vid frågan, huruvida taxeringsvärdena motsvara de verkliga värdena d. v. s. de på afkastningen grundade eller räntevärdena. Endast för den händelse att köpevärden och räntevärden sammanfalla, blir taxeringsvärdenas ställning till de förra identisk med deras ställning till de senare. Men a priori kan man säga, att vid ifrågavarande tidpunkt detta icke varit händelsen. Under en uppåtgående konjunktur torde regel vara,- så vidt ej särskilda förhållanden mellankomma, att de båda slagen af värden sammanfalla; men när konjunkturen går tillbaka, stanna nästan med nödvändighet köpevärdena för en längre eller kortare tid efter. Alla de, som ha köpt under de goda tiderna till höga priser, motsätta sig, så långt deras krafter räcka, ett prisfall å jorden. Redan af denna grund voro alltså köpevärdena år 1885 och äro väl i allmänhet ännu högre än de verkliga, på afkastningen grundade värdena. Men härtill kommer en för svenska förhållanden egendomlig omständighet, hvilken tenderar att alltid hålla köpevärdena å jorden högre, än dess afkastningsvärde rätteligen är. Vi syfta på det temligen allmänna fel i kalkylen öfver en jordegendoms afkastning, som kommer köparen af en sådan att tillgodoskrifva jorden en del af det, som rätteligen bör tillräknas arbetskraft och kapital. Köparen beräknar icke full betalning för eget arbete, och vanligen icke heller full ränta för eget kapital. Han är nöjd blott han utom förräntning af köpeskillingen kau nödtorftigt lefva. Jordvärdet kan emellertid härigenom sättas så mycket högre som den delvis gratis gifna arbetskraftens andel i afkastningen utgör, kapitaliserad till gängse räntefot, pius någon del af kapitalet. Det verkliga jordvärdet ölcas med en del af brukarens kapitaliserade arbetskraft och

kapital, och sålunda uppstår köpevärdet, städse något högre än det verkliga räntevärdet. Att en dylik felaktig beräkning är möjlig och helt visst, ganska allmän beror till en del derpå, att flertalet köpare af jordbruksegendom icke på annat sätt än uti jordbruksnäringen kunna tillgodogöra sig sin arbetskraft och det kapital de äga, och derför måste underkasta

FahIbeck. Den svenska nationalförmögenheten. 2sig de vilkor, som konkurrensen om jorden, för öfrigt utan både köparens och säljarens vetskap, uppställer. Men förnämsta anledningen till denna felaktiga kalkyl är helt visst den olyckliga seden, att jordegendom allmänt köpes till stor del på kredit. Detta fördunklar för flertalet köpare afkastningens rätta fördelning och det rätta ränteförhållandet samt nödgar dem för öfrigt från första stund att låta ersättningen för egen arbetskraft och eget kapital uppgå uti jordvärdets förräntning. — Slutligen bidrager äfven i ej ringa mån det höga byggnadsvärde, som, efter hvad vi ofvan sett, belastar den svenska jordbruksegendomen, att höja dess saluvärde öfver det verkliga, på afkastningen beroende.

Af nu anförda omständigheter framgår emellertid nödvändigheten af att för bestämmande af frågan om taxeringsvärdenas tillförlitlighet utom jemförelsen med de gångbara jordprisen äfven och i främsta rummet taga hänsyn till deras förhållande till de verkliga värdena, jordens räntevärden. Detta förhållande kan nu visserligen icke exakt utrönas med oss till buds stående medel, men ett fullt antagligt omdöme, derom kan dock uppnås. Detta sker genom en jemförelse under en längre följd af år mellan taxeringsvärdena och hvad man kallar goda och onda tider för jordbruket eller konjunkturen. Af konjunkturen, som, hvad jordbruksnäringen beträffar, grundar sig hufvudsakligen på de två faktorerna årsväxten samt priserna å landtmannaprodukter, beror nettoafkastningen, och af nettoafkastningen jordens verkliga värde;Att produktionskostnaderna utgöra en tredje för nettoafkastningen och jordvärdet bestämmande faktor, behöfva vi ej särskildt påpeka, endast erinra om att vexlingar i afseende på dem försiggå jemförelsevis långsamt, hvadan denna faktor kan lemnas ur räkningen vid förevarande framställning, afseende de snabba förändringar, som följa med konjunkturerna. För öfrigt gör sig den vigtigaste posten uti produktionskostnadernas konto, arbetet, gällande endast vid de jordbruk, som använda främmande arbete, alltså ej i fråga om hela jordbruksegendomen. det stiger, när konjunkturen är gynsam, och sjunker, när den är dålig. Konjunkturen blir alltså en måttstock för det verkliga värdets relativa läge liksom för förändringarna deri. Genom att för den skull jemföra vexlingarne i konjunkturen, hvilka med ganska stor noggrannhet kunna angifvas, med vexlingarne i taxeringsvärden, kan man finna förhållandetmellan dessa värden och de verkliga, med andra ord, man sättes genom denna jemförelse i stånd att bedöma taxeringsvärdenas tillförlitlighet. En dylik jemförelse kastar ock i allmänhet ett klart ljus öfver de officiella uppskattningarne sedan 1862 och förtjenar äfven derför en plats här.

Mellan goda och dåliga tider för jordbruket samt taxeringsvärdena förefinnes, såsom man ju äfven kunde på förhand antaga, ett lätt skönjbart sammanhang, om man öfverskådar hela tiden sedan 1862, då taxering till verkliga värdet tog sin början.Taxeringsvärdena för hela tiden 1862—88 finnas angifna i tabellen Kap. IV. Dåliga tider medföra sjunkande, goda tider stigande taxeringsvärden. Mellan dessa båda företeelser råder en tydlig öfverensstämmelse, men med det vigtiga tillägget, att förändringarne uti taxeringsvärden inträda först ett eller flera år senare samt synas vidare benägna att fortfara i den rigtning, uti hvilken de genom impuls från konjunkturen (verkliga värdet och väl ännu mer köpevärdena) en gång inkommit, äfven sedan denna impuls längesedan upphört att verka. De treåriga taxationsperioderna samt en viss alla dylika förrättningar inneboende tröghetskraft förklara detta förhållande.

Sist nämnda omständighet eller den olika hastigheten uti ifrågavarande förändringar har emellertid för den föreliggande frågan om taxeringsvärdenas tillförlitlighet en högst betydelsefull följd. De nämnda förändringarne komma derigenom mycket ofta vid en och samma tid att röra sig i motsatta riktningar, så att man får iakttaga, att taxeringsvärdena sjunka under goda tider och stiga under dåliga, med den naturliga följd att de i förra fallet aflägsna sig från, i senare närma sig till de verkliga värdena. I huru hög grad detta varit fallet under ifrågavarande period, åren 1862—88, synes bäst af nedanstående grafiska framställning, der den öfre linien betecknar konjunkturen för jordbruket, den nedre taxeringsvärdena under nämnda tid. Linien, som betecknar konjunkturen, är dragen med hänsyn till på en gång årsväxten, priserna och det allmänna affärsläget; någon gradering för dess

rörelse har ej kunnat göras. Af årtalenäro endast de i ett eller annat afseende bemärkansvärda utsatta. För öfrigt hänvisa vi till anmärkningen här nedan.

Anm. Vid periodens början år 1862 voro verkningarne af 1857 års kris öfvervunna; årsväxten för detta år var öfver medelmåttan, spanmålspriserna ganska höga; konjunkturen i det hela god. De följande åren 1863—65 utmärkte sig för starkt sjunkande spanmålspriser, hvartill 1865 kom klen årsväxt, hvadan tiderna förändras till dåliga. Den ogynsamma konjunkturen når sin höjdpunkt, trots de samtidigt mycket höga spanmålsprisen, genom de dåliga åren 1867 och 68, hvaraf det senare nära nog gaf missväxt. Med 1869 inträder en rad af goda år med samtidigt höga priser på alla landtmannaprodukter, hvaraf följer en uppåtgående konjunktur, hvartill det svenska jordbruket väl näppeligen sett motstycket. Den dåliga skörden 1874 balanseras af de mycket höga spanmålspriserna, och tecknen till den allmänna världskrisen (sedan 1873) spörjas ännu ej. Under denna tid stiga jordvärdena enormt. De närmast följande åren gifva temligen goda skördar (i synnerhet 1878), men spanmålsprisen börja nu falla (från 1875); de stiga dock återigen omkring 1881, men endast för att från den tiden så mycket snabbare gå ned. Visserligen hålla sig smörprisen alltjemt uppe; femårsperioden 1881—5 visar högre medelpris för riket å smör än någon föregående; men detta hjelper nu ej. 1881, som gaf klen årsväxt, blir vändpunkten. Från den tiden drages det svenska jordbruket, trots de goda åren 1882 och 1884, oemotståndligt in uti verldskrisen; de dåliga tiderna nå för tillfället sin höjdpunkt 1887. Härunder gör sig en starkt sjunkande tendens hos jordvärdena gällande.

Källor: för årsväxten, *Stat. Byråns sammandrag af årsväxtberättelserna (Bidrag N.)* samt för prisförhållandena, *markegångstaxorna* med medeltalsberäkningar uti hvarjehanda komitébetänkanden.Parallellismen mellan de båda liniernas rörelser är lätt skönjbar, blott man, som nämndt är, beaktar, att vexlingarne i taxeringsvärden städse följa några år efter förändringarne i konjunkturen. Betraktar man åter de båda linierna för samma tid, så finner man, att de mestadels röra sig i motsatta rigtningar, än aflägsnande sig från, än närmande sig intill hvarandra. Det senare inträffar i särdeles stark grad från början af detta årtionde. Det är detta förhållande, som för frågan om taxeringsvärdenas tillförlitlighet under taxationsperioden 1884—86 är af så stor betydelse.

Med början af årtiondet inträffar för det svenska jordbruket den synnerligen ogynsamma konjunktur, som sedan dess alltjemt fortfarit och trots det allmänna affärslägets förbättring under 1889 väl ännu länge lär fortfara. Härunder sjunka naturenligt de verkliga värdena år för år och torde knappt ännu upphört att sjunka. Men under tiden stiga taxeringsvärdena och uppnå midt under den nedåtgående rörelsen hos de verkliga en höjd, som de hittills icke intagit.Orsaken till denna höjning i taxeringsvärdena under en starkt nedåtgående konjunktur förklaras deraf, att afståndet mellan dessa och köpevärdena, till hvilka enligt B.-F. hänsyn bör tagas i vanliga fall, alltjemt var stort. På denna förblifva de stående under tre år för att derefter sjelfva gripas af den fallande rörelsen. Att de båda slagen af värden, taxeringsvärden och verkliga värden, härunder i hög grad närmat sig hvarandra, ligger i öppen dag. Om de äfven sammanträffat, är naturligen svårare att med bestämdhet säga; dock synes oss mycket tala för, att så verkligen lär hafva skett.

Antagliga medelvärdet å sädesskörden under sjuttiotalet kan icke sättas lägre än 250 millioner kr.; 1885, som dockgaf en sädesgröda något öfver medelmåttan, lär denna i följd af prisfallet å spanmål svårligen kunna värderas till mer än 200 millioner kr. och följande år till ännu lägre belopp.Stat. Centralbyråns beräkning af sädesskördens medelvärde åren 1874—80 gifver till resultat vid pass 222 mill. kr.; 1885 års skörd beräknas värd 215 mill. kr. Emellertid är det för beräkningen använda medelpriset af 5 kr. pr centner, såsom äfven Byrån sjelf påpekar, väl lågt för tiden 1874—80; medan deremot ett pris af 4,50 pr centner för år 1885 synes oss vara för högt beräknadt. De följande åren antagas äfven för dessa beräkningar vida lägre medelpriser, 1886: 3,75 kr., 1887: 3,25 kr. pr centner. Det för år 1888 antagna medelpriset 4,44 kr. är hemtadt från börsprisen och anses derför med rätta såsom för högt. Anmärkas må slutligen, att om de goda sädesåren 1871, 72 och 73 medtagas i kalkylen, årliga medelvärdet af skörden för tiotalet 1871—80 säkerligen äfven med nyssnämnda prissättning uppgår till omkring 250 mill. kr. En så betydlig reduktion af den vigtigaste posten uti jordbruksfastighetens afkastning, åtföljd af en väl ej mindre sådan i fråga om den dernäst största inkomstkällan, skogen, synes göra

oantagligt, att jordens totala afkastning, sedan produktionskostnader och skatter gäldats, nu mer kan efter 5 % förränta ett större kapital än det, hvartill densamma vid ifrågavarande tidpunkt var taxerad, omkring 2,300 millioner kr. Vi tro oss derför med fullt fog kunna antaga, att dessa taxeringsvärden i allmänhet icke äro för låga, utan att de ganska väl motsvara de verkliga, på afkastningen grundade värdena, sådana dessa gestaltat sig under förra hälften af åttiotalet och väl länge komma att förblifva hvad den egentliga jordbruksegendomen beträffar.Den nu afslutade undersökningen afser egentligen endast den för jordbruk använda delen af jordbruksfastigheten, icke skogen och skogsmarken, hvilka efter den särdeles intressanta utredning af taxeringsvärdets fördelning (år 1876) på de olika ägoslagen, åker, äng och utmark, som förekommer i *Stat. Tidskr.* 1878, 2 af Elis Sidenbladh, kan anses representera 25 % af taxeringsvärdet. Men som skogens produkter samtidigt varit underkastade enahanda värdevexlingar eller ännu starkare än jordbrukets, så gäller det anförda äfven den och sålunda jordbruksfastigheten i dess helhet. — Uti nyss anförda undersökning (*Stat. Tidskr.* 1878, 2) uppskattas efter beräkning af nettoafkastningen den bevillningsskyldiga jordens verkliga värde till 2,845 millioner kr. De för jordbruket och skogshandteringen lysande konjunkturerna omkring midten af sjuttiotalet förlänade otvifvelaktigt jordegendomen då ett vida högre värde, än det äger 10 år senare. Emellertid vilja vi mot denna beräkning göra den anmärkningen, att den, så försigtig i öfrigt, dock beträffande den vigtigaste faktorn i kalkylen öfver jordbrukets nettoafkastning, produktionskostnaderna, synes vara allt för optimistisk. I öfverensstämmelse med hälftenbrukssystemet antagas dessa endast till 50 % af bruttoafkastningen. Men hälftenbruket tillhör det mest primitiva slaget af jordbruk, då det för driften använda kapitalet liksom arbetet är mycket ringa i jemförelse med hvad å flertalet jordbruk nu mer är brukligt och behöfligt. Undantaga vi bankrörelse samt vissa slag af handel, torde det icke finnas någon näring, uti hvilken driftkostnaderna stanna vid 50 % af bruttoafkastningen. Och jordbruket hör icke till dem, som kräfva föga kapital och arbete.Det är nu skildrade omständigheter, som göra förevarande tidpunkt så ytterst lämplig för ett försök af detta slag. De officiella uppgifterna om den förnämsta posten uti den svenska nationalförmögenheten äro så exakta, som man öfverhufvud torde kunna begära.

Samma vitsord om tillförlitlighet kunna vi deremot icke skänka taxeringsvärdet af den bevillningsfria jorden, utgörande kronans domäner. Detta är betydligt lägre än det verkliga. Orsaken härtill är dels dessa fastigheters frihet från bevillning, i följd hvaraf taxeringsnämnderna icke förfara så noga med uppskattningen af dem, dels ock ännu mer att för deras värdering saknas all ledning af hypoteksvärdering och köpeskillingar. Huru mycket taxeringsvärdet å denna jordbruksfastighet understiger det verkliga eller det, som den skulle betinga vid köp, kan man ungefärligen bedöma af de försäljningar af smärre kronoegendomar, som ägt rum sedan 1874. Under åren 1875—87 hafva försålts 275 sådana egendomar, bevillningstaxerade till 764,868 kr., för ett belopp af 1,469,688 kr.*Kongl. proposit.* N:r 3, 1888. Taxeringsvärdet har alltså uppgått till obetydligt mer än hälften af verkliga värdet. Huruvida samma proportion mellan bevillningstaxering och saluvärde råder i fråga om samtliga kronans domäner, torde likväl vara ovisst. De små egendomarne betinga i allmänhet proportionsvis högre pris än de stora. Med hänsyn slutligen till, att saluvärdena äfven här torde vara väl höga, vilja vi antaga, att taxeringsvärdet å den bevillningsfria jordbruksfastigheten är endast ⅓ för lågt samt höja i följd deraf det ofvan angifna värdet derå, 81,9 millioner kr., till 123 mill. kronor.

Sammanställa vi nu de anförda värdena å den svenska jordbruksfastigheten, så erhålles följande slutsumma derå:

den bevillningsskyldiga jordbruksfastigheten

2,241,688,400

kr.

den bevillningsfria jordbruksfastigheten

123,000,000

»

det osynliga, af skatter och besvär upptagna värdet

334,000,000

»

frälseräntor

4,198,100

»

Summa

2,702,886,500

kr.

Statens skogar.

Med undantag af den skog, som tillhör kronans hemman och domäner och med dem taxeras, äfvensom vissa åt andra med nyttjanderätt upplåtna skogsområden (B.-F. § 2, a) uppskattas ej statens skogsegendom af taxeringsmyndigheterna. De egentliga kronoparkerna äro ej upptagna uti jordbruksfastigheten,Att i ett eller annat fall undantag härifrån äger rum i fråga om kronoparker, som nyligen bildats genom inköp af enskildes hemman, torde vara möjligt, men kan här saklöst lemnas ur räkningen. och måste för den skull här uppföras såsom en särskild post.

Den af domänstyrelsen gjorda värderingen af ifrågavarande skogsegendom hvilar på en uppskattning utaf afkastningen, sådan denna med iakttagande af skogens bestånd ansetts böra beräknas, samt nämnda afkastnings kapitalisering efter 4 %. Det sålunda funna värdet å de egentliga kronoskogarne utgjorde år 1885 42,913,000 kronor.

Fisken och fiskevatten.

Enligt B.-F. skall vid jordbruksfastighets taxering afseende fästas äfven å dertill hörande, ej särskildt skattlagda fisken. Dessas värde bör alltså ingå uti jordegendomens. De skattlagda fiskena deremot, hvilka uti B.-F. hänföras till »annan fastighet», äfvensom fisken, som ej äro föremål för enskild äganderätt, måste här uppföras som en särskild post bland öfriga naturvärden. Fisken af det sistnämnda slaget äro: insjöarnes fisken samt hafsfisket inom territorialgränsen, i båda fallen för så vidt de ligga utanför de enskildes vattengränser, utom beträffande det stora bohuslänska sillfisket, för hvilket denna begränsning icke gäller.

De *skattlagda* fiskena, hvilka väl uteslutande bestå af de större lax- och ålfiskena i elfvar och strömmar, taxeradesår 1884 (5) till ett värde af 1,745,129 kr.Femårsberättelserna 1881—85. De ofvan nämnda fria fiskenas och fiskevattnens värden måste sökas genom en beräkning, grundad på befintliga uppgifter om afkastningen.

Kustfisket eller det hafsfiske, som bedrifves inom territorialgränsen äfvensom bohuslänska sillfisket, har enligt uppgifter för ett eller flera år under tiden 1880—87 gifvit i årlig afkastning 4,431,700 kr.För fyra län omfatta uppgifterna ett år; för öfriga utgöra de ett medeltal af två eller flera. Uppgiften för Gotlands län afser ett elfvaårigt medeltal (1876—86). — Uti ofvanstående summa är ej inräknad afkastningen af tvenne storsjöfisken,

omkring ön Anholt samt på bankarne i Kattegatt och Nordsjön, af hvilka det förra gifvit omkring 54,000 kr., det senare 721,400 kr. per år. — Alla dessa uppgifter ur: *Meddelanden rörande Sveriges Fiskerier,* R. Lundberg, Sthm I, 1883; II, 1888. — Anmärkas må vidare, att ej heller afkastningen af det s. k. dagliga fisket eller småfisket vid Bohuslänska kusten är inbegripen i ofvan anförda summa. Till hvilket belopp värdet af detta bör beräknas, kunna vi dock ej ens approximativt angifva. Af *insjöfisket* ansågs, enligt en för tiden omkring år 1881 gjord beräkning, årliga utbytet uti de tre stora insjöarne Venern, Vettern och Mälaren kunna skattas till i rundt tal 560,000 kr.Rätteligen 559,197 kr. *Betänkande,* afgifvet af den s. k. Fiskerikomitén, Sthm 1883. Afkastningen af öfriga insjöars fisken kan ej med någon tillförlitlighet uppgifvas. I betraktande deraf, att dessa fisken till ej ringa del ingå uti jordbruksegendomens taxeringsvärde och alltså ej böra mer än delvis med sin afkastning här medräknas, vilja vi upptaga denna till blott samma belopp som det för de tre stora sjöarne uppgifna eller 560,000 kr. Den lär då åtminstone icke för högt beräknas.Uti Fiskerikomiténs Bet. uppskattas hela insjöfiskets årliga afkastning till 2 millioner kr. utom laxfisket, som beräknas ge 625,000 kr. — Samtliga fiskens afkastning, deri äfven storsjöfiskena inräknade, uppgifves här (för 1881) till 7,840,000 kr. Uti statsverkspropositionen af år 1889 uppskattas totala inkomsten af fisket till 8,160,000 kr.

Afkastningen af de fisken, som ej äro skattlagda, och som ej ingå uti jordbruksfastighetens taxeringsvärde, de fria fiskena alltså, utgör enligt denna beräkning: kustfisket 4,431,700 kr., insjöfisket 1,120,000 kr., tillsammans 5,551,700 kronor.

Att af nu anförda bruttoafkastning beräkna värdet af de ifrågavarande fiskena är ytterst vanskligt, då man icke vet,huru stor del deraf är att skrifva arbetet till godo, och huru stor del kapitalet (båtar och redskap m. m.). Antagligt synes likväl vara under jemförelse med förhållandet inom andra yrken, att mellan 70 och 80 % af bruttoafkastningen afgå såsom produktionskostnader, utgörande betalning för arbete samt ränta m. m. å användt kapital; återstoden omkring 25 % blir då nettoafkastningen, representerande naturfaktorns värde.Fiskarebefolkningens i allmänhet små vilkor tyda äfven på, att nettoafkastningen icke kan vara synnerligt stor. Kapitaliseras detta nettoutbyte, respektive 1,107,925 och 280,000 kr., efter 4 %, en kapitaliseringsprocent, som i betraktande af värdeföremålets beskaffenhet väl låter försvara sig, erhåller man alltså å ifrågavarande fisken och fiskevatten följande värden:

kustfisket

27,698,125

kr.

insjöfisket

7,000,000

»

hvartill kommer skattlagda fisken

1,745,100

»

Summa

36,443,225

kr.

Som beräkningen hvilar på delvis ofullständiga primäruppgifter och hänsyn vidare icke kunnat tagas till den utveckling, det bohuslänska sillfisket synes få, är det funna värdet att betrakta som ett minimivärde. Under erinran härom uppföra vi alltså de till jordbruksfastigheten ej hörande fiskenas och fiskevattnens värde med ett jemnadt belopp af 36,500,000 kr.

Grufvor och fyndigheter.

Grufvor äfvensom öfriga större fyndigheter inbegripas ej under den fasta egendomen, hvarom B.-F. talar, och äro alltså ej föremål för officiel taxering. Efterföljande värdering af desamma hvilar med ringa undantag på en uppskattning af hvarje fyndighet särskildt, vid hvilken under år 1885 drifvits lönande brytning, och har dervid följts den af den officiella statistiken gifna förteckningen öfver grufvor och fyndigheter. Till grund för nämnda uppskattning, hvilken hvad beträffarden största posten, malmfälten, utförts af en fackman, har i allmänhet lagts nettoafkastningen under sist berörda år. Uppgift om den senare har i fråga om de större jernmalmsfälten (utom Norrbottens) med få undantag meddelats af de respektive bolagen sjelfva, hvarvid är att märka, att densamma angifvits per ton bruten malm vid grufvan under afdrag från malmvärdet af såväl arbetskostnad, deri inbegripen förvaltningskostnad, som ränta å förlagskapital samt afskrifning och underhåll af för driften nödiga inventarier, och ej fastighetstaxerade verk och byggnader; äfven hafva, ehuru mindre egentligt för förevarande beräkning, skatter och onera dervid afräknats. De malmfält, om hvilkas nettoafkastning år 1885 exakta uppgifter ej förelegat, hafva uppskattats dels efter ungefärlig beräkning af afkastningen — så för samtliga jernmalmsfält, hvarom närmare uppgifter saknats — dels genom total värdering af grufvefältet på grund af försäljningspris, antaglig malmtillgång eller andra kända förhållanden. Å de lappska malmfälten har intet värde kunnat sättas.

Stenkolsfyndigheterna med dertill hörande lertägter hafva värderats på grund af vederbörande bolags årsberättelser;Äfven *Beskrifning öfver Skånes stenkolsfält och grufvor,* Förra h. af E. Erdmann, Sthm 1887, har härvid tjenat till ledning. för öfriga mindre fyndigheter såsom marmor-, sandstens- och kalkbrott m. m. har utan särskild taxering af hvarje fyndighet en rund summa uppförts med ledning af brytningens kända storlek.

I öfrigt må med afseende på grunderna för samt tillförlitligheten af föreliggande värdering af grufvor och fyndigheter följande erinras.

En uppskattning af grufvor och fyndigheter på grund af befintliga tillgångar är outförbar, enär man aldrig med säkerhet kan känna, hvad som gömmer sig i jordens inre, eller på förhand beräkna vilkoren för bearbetningen. Endast afkastningen förmår lemna en något så när tillförlitlig ledning vid värderingen af denna post, hvarvid likväl är att märka först och främst svårigheten att exakt konstatera afkastningen, en svårighet, som bland annat grundar sig på den omständigheten, att en prissättning af de flesta malmer icke äger28

rum, i det att grufintressentema sjelfva uttaga och bearbeta malmen. Men vidare möter vid värdering på grund af afkastningen städse frågan, efter hvilken procent skall kapita-liseriugeu verkställas, en fråga som i detta fall år allt annat än lätt att besvara. Att en kapitaliseriug till vanlig räntefot icke är möjlig, synes oss vara obestridligt. Ingen enskild lär t. ex. vid köp af dessa värdeföremål underlåta att taga hänsyn till såväl att fyndigheten kan taga slut, som att dess brytning framdeles kan erbjuda större kostnader. Han måste alltså beräkna utom vanlig ränta å det kapital, hvars eqvi-valent fyndigheten skall utgöra, äfven amorterings- och risk-procent. Betraktar man åter saken från national-(social-) ekonomisk synpunkt och då sätter folket (folkförmögenheten) som den fiktive ägaren och bearbetaren af landets hela fyn-dighetstillgång, så bortfaller väl i vissa fall amorterings-procenten, eller åtminstone nedsjunker den till ett minimum, men riskprocenten står qvar och belastas dertill nu af samtliga de brytningar, som gått med förlust,1 äfvensom försöksarbeten.

Af dessa båda synpunkter för besvarandet af frågan om kapitaliseringsprocenten torde den sist anförda vara den vid en uppskattning af nationalförmögenheten riktigaste; och hafva v i på grund deraf trott oss böra beräkna

kapitalise-ringen af jernmalmsfyndigheter, hvarå amorteringsprocenten är så godt som ingen, efter 6 %, och af andra grufvor och fyndigheter efter dels 71/., dels 10 %.

Att värderingen i förevarande fall grundar sig på afkastningen endast under ett år, inverkar föga till förfång-för dess tillförlitlighet. Visserligen vexla brytningspriseu uti samma grufva ofta år för år betydligt, men med den stora mängd grufvor, som brytas, särskildt jerngrufvor, hvaraf år 1885 omkring 500, balansera vexlingarne i detta afseende hvarann. Arsafkastningen för hela riket blir sjelf derigenom ett medeltal, hvilket, så länge brytningen för hela landet håller sig på samma höjd, nog lär vara ganska konstant. Att åter taga hänsyn till de förändringar, som under olika år träffa malmprisen, anse vi vara obehüfligt vid en upp-

1 Sålunda brötos mer än 770,000 centner jernmalm är 1885 utan vinst eller med positiv förlust.uppskattning af detta slag, afsedd att gifva en till en viss tidpunkt begränsad bild af nationalförmögenheten.

Slutligen bör erinras, att uti här företagna uppskattningar icke ingår värdet af till grufvorna hörande s. k. konstverk. I de flesta fall torde äfven dessa hänföras till »annan fastighet».Anmärkningsvis må nämnas, att vid den enda noggranna värdering af grufvor och fyndigheter, som förut ägt rum, nämligen år 1859, skattades konstverkens värde till 2,743,820 kr., medan grufvorna sjelfva uppfördes till 15,694,389 kr. (S. k. Finanskomiténs *Betänkande,* 1863).

Efter dessa förutskickade anmärkningar meddelas nu värderingens resultat.

Jerngrufvornas värde 1885.

Län.	Uppfordrad malm ur de med vinst brutna grufvorna.	Nettovinst pr centner i medeltal öre.	Nettovinst kr.	Efter 6 % kapital, värdet kr.
Gefleborgs	284,134	4,4	12,600	210,000
Upsala	1,282,751	13,5	173,150	2,885,833
Stockholms	167,179			

5,9

10,000

166,667

Kopparbergs

4,131,313

8,0

334,700

5,578,333

Vestmanlands

5,217,505

11,7

612,000

10,200,000

Örebro

5,281,878

7,0

372,150

6,202,500

Vermlands

2,598,400

9,9

241,100

4,018,333

Södermanlands

651,096

6,0

39,000

650,000

Östergötlands

108,248

6,9

7,500

125,000

19,722,504

9,1

1,802,200

30,036,666

Öfriga malmfyndigheters värde 1885.

Koppargrufvor

(

kapitalisering

efter

10 %)

1,300,000

kr.

Zinkgrufvor

(

»

»

7½ och 10 %)

6,150,000

»

Öfriga grufvor

(

»

»

10 %)

1,120,000

»

Summa

8,570,000

kr.

Stenkols- samt öfriga fyndigheter.

Stenkolsgrufvor (kapitalisering efter 7½ %)

4,000,000

kr.

Andra fyndigheter (approximativ uppskattning)

500,000

»

Summa

4,500,000

kr.

Sammanföras dessa summor, erhåller man såsom värde å samtliga grufvor och fyndigheter utom de lappska, hvaröfver ingen beräkning kunnat göras,En värdering af de lappska malmfälten kan för närvarande ske endast efter ungefärlig beräkning af malmtillgången samt för öfrigt under förutsättning, att jernväg såväl till Ofoten som till Luleå kommer till stånd, ty först när kommunikationer öppnats, kunna de få ett aktuellt värde. Huru betydande emellertid dessa malmfält äro i förhållande till öfriga jerngrufvor i riket, inses bäst deraf, att om på grund af mycket låg beräkning qvadratmetern malmarea skattas till blott 13 kr. — i mellersta Sverige kan motsvarande uppgå till mer än 200 kr. — blir värdet å Gellivare omkr. 8,400,000 kr. och å Kirunavare och Luosavare omkr. 6,000,000 kr. För öfrigt torde de här befintliga *apatit*lagren hafva ännu större värde än jernmalmsfälten. i rundt tal 43,100,000 kr.

Annan fastighet.

Den andra stora gruppen af fast egendom, hvarom B.-F. talar, och som är föremål för uppskattning, är s. k. annan fastighet. Derunder innefattas flera slag mycket olika värdeföremål. Annan fastighet utgöres enligt B.-F. af:

tomt i stad, köping och dermed jemförlig ort;

åbyggnad å sådan tomt;

lägenhet med tillhörande åbyggnad, då lägenhetens hufvudsakliga värde utgöres af åbyggnaden (villor m. m.);

byggnad å jordbruksfastighet, ej afsedd för derå drifvet jordbruk;

fiske, i jordeboken särskildt upptaget, samt

frälseränta.

De båda sistnämnda värdeföremålen, fisken och frälseräntor, höra efter sin natur icke hit. De äro ock redan af oss uppförda på hvar sina poster, under »fisken och fiskevatten» samt »jordbruksfastighet». De öfriga slagen af »annan fastighet» bestå utaf dels jord, dels byggnader. Utaf *jorden* räknas som annan fastighet: tomter, bebyggda och obebyggda,i städer, köpingar och liknande orter, tomt- och gårdsplats för s. k. lägenheter äfvensom vattenfall, hvilka särskildt taxeras. Af *byggnader* äro annan fastighet alla utom de till jordbruksfastighet samt de till kanaler, jernvägar och andra kommunikationer hörande,Undantag härifrån, i det att en för jordbruksdrift afsedd byggnad under vissa egendomliga omständigheter kan komma att uppskattas som »annan fastighet», hafva endast juridisk betydelse. (Se härom *Kommentar t. B.-F.* af Davidson, s. 17.) — Till kommunikationsleder hörande stationshus, verkstäder och andra för anläggningen erforderliga byggnader äro enligt B.-F. § 3, mom. 4 icke föremål för taxering. alltså: boningshus i städer etc., villor och lägenheter, magasiner m. m., slutligen alla de byggnader, som i jordeboken innefattas under benämningen verk och inrättningar, d. v. s. fabriker, qvarnar och sågar (utom möjligen för husbehof å jordbruksegendom), tegelbruk, hyttor, ugnar och alla öfriga industriella byggnader.

Men jemte nu anförda i egentlig mening fast egendom inbegripes uti »annan fastighet» jemväl ett slag af värdeföremål, som ur ekonomisk synpunkt närmast är att betrakta såsom en del af den rörliga egendomen (kapitalet).

Utan att B.-F. så stadgar, men på grunder, som nedan anföras, innefattas uti värdet af »verk och inrättningar» allt med byggnaderna på ett eller annat sätt förenadt och till desamma hörande maskineri. Det uppskattade värdet af en fabrik, en hytta, en såg o. s. v. är värdet af på en gång byggnaden och det fasta inventariet. Utan undantag gäller visserligen icke denna norm för taxeringen af »verk och inrättningar»; dock äro, så vidt vi kunnat finna, afvikelserna derifrån sällsynta. På landsbygden torde den så godt som undantagslöst tillämpas och väl äfven i de flesta städer utom Stockholm.Enligt uppgift skulle i Stockholm härutinnan förfaras på olika sätt inom olika församlingar. — I de fall då taxeringar af detta slag föranledt klagomål, har såväl kammarrätten som Kongl. Maj:t uttryckligen fastställt den ofvan angifna regeln. (Se *Samling af Kongl. Resolut. och Bref under åren 1885—1888 rör. tillämpningen af Bevillningsförordningen,* af Hj. Rettig, Sthlm 1889, N:is 24, 29.) Deremot gäller den icke i det fall, att byggnaden tillhör en person, maskineriet en annan.

Anledningen till denna praxis i fråga om uppskattningen af verk och inrättningar är att söka dels deri, att dessa bådavärdeföremål, fabrikshusen och dertill hörande maskineri, i det allmänna föreställningssättet och äfven enligt allmänna lagen betraktas som ett värdeföremål och derför äfven så behandlas vid köp och försäljning, dels ock uti grunderna för taxeringen af dessa fastigheter. För uppskattningen af verk och inrättningar finnes i allmänhet ingen annan ledning än den, som brandförsäkringsvärdena gifva. Men brandförsäkringsvärdena, hvilka enligt B.-F. § 14, 2 a skola af vederbörande brandförsäkringsinrättningars styrelser och agenter årligen inlemnas till bevillningsberedningarne, specificera ej de olika delarne af de i en risk tagna husen och dertill hörande maskinerier. De uppgifna brandförsäkringsvärdena äro inrättningarnes hela värden, hvilka på detta sätt äfven blifva taxeringsvärdena.

Att genom nu nämnda förfaringssätt vid uppskattningen af verk och inrättningar dessa komma att upptagas till vida högre värden än husvärdet allenast, är tydligt, men detta möter ej motstånd å den skattskyldiges sida, enär han enligt B.-F. § 10 mom. 4, a får afdrag uti inkomstbevillningen för just samma belopp, beräknadt som hushyra för rörelsen. Vore ej detta fallet, hade helt visst icke en dylik tillämpning af B.-F., hvarom denna sjelf intet förmäler, vunnit burskap.

För de olika slagen af värdeföremål, som innefattas under »annan fastighet», lemnar det af Statskontoret upprättade generalsammandraget icke redogörelse. Endast den vanliga fördelningen mellan land och stad äfvensom mellan bevillningsskyldig och bevillningsfri egendom förekommer här. Konungens

Befallningshafvandes femårsberättelser, tab. 3, innehålla deremot vissa specificerade uppgifter. Sålunda angifvas särskilda värden såväl å fisken, hvilka till »annan fastighet» hänföras, som å frälseräntor. Uti berättelserna för åren 1876—80 voro äfven värdena å »verk och inrättningar» å landet särskildt uppförda; en i annat syfte gjord ändring af formuläret, har emellertid ledsamt nog för senaste femårsberättelser kommit denna specifikation att försvinna.Uti ännu äldre berättelser (1871—75) sammanföras åter värdena å verk och inrättningar med den å jordlägenheter i en summa. Endast rörande *antalet* fastigheter äger en mera fullständigDUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'.

specifikation alltjemt rum. Antalet- boningshus utgjorde sålunda 1885 i städerna 46,331 samt å landet (i köpingar och å liknande orter äfvensom villor) 16,158; offentliga hus (kyrkor, skolor, sjukhus, kaserner m. m.) uppgingo i städerna utom Stockholm, hvarom uppgift saknas, till 1,411 samt å landet till 11,482; slutligen upptagas verk och inrättningar till ett antal af 704 i städerna utom Stockholm samt 13,051 å landet.1

De uppskattade värdena- å annan fastighet med afdrag för fisken och frälseräntor, utgjorde år 1885 i jemna hundratal:

Annan fastighet: bevillningsskyldig:

stad..................'............. 938,697,000 kr.

land2..244,330,900 > 1,183,027,900 kr.

bevillningsfri:

stad................................. 119,630,700 kr.

land2................................ 115,919,100 » 235,549,800 »

Summa 1,418,577,700 kr.

Äfven beträffande annan fastighet hafva vi liksom i fråga om jordbruksfastigheten att bemärka ett osynligt, af skatter absorberadt värde, hvilket bör tilläggas det. ofvan anförda synliga för att erhålla det verkliga värdet. Visserligen nämner B.-F. intet om, att afdrag för skatter skall ske vid taxering af detta slags fastighet, men regel torde vara åtminstone beträffande hus, hvilkas värde bestämmes på grund af hyres-afkastning, att vid kapitaliseringeu af denna utom omkostnader för underhåll afräknas äfven fastigheten åliggande

O oO

allmänna besvär och utskylder. Storleken af på detta sätt

1 Samtidigt (18S5) uppgifves fabrikernas antal uti samtliga rikets städer till 1,249, deraf 13 ej i gäng (Fabriker och Manufakturer, Bidrag B). Anmärkas må emellertid, att antalet »fabriker», d. v. s. rörelser, är betydligt större än antalet fabriksbyggnader, hvarom här är fråga, enär inånga rörelser drifvas i boningshus och hyrda lägenheter. — Det stora antalet verk och inrättningar å landet förklaras af den mängd smärre qvarnar ocli sågar, som der finnas. — Sammanlagda värdet af verk och inrättningar å landet uppgifves för år 1S80 till 123,841,083 kr.

2 Erinras må, att med »land» förstås ej endast landsbygden, utan äfven köpingar och andra mindre samhällen, hvilka lyda under häradsrätt.

afräknadt värde torde kunna skattas till i rundt tal 40,000,000 kronor.1

Om tillförlitligheten af de anförda värdena gäller äfvenledes detsamma som om jordbruksfastighetens för samma år, nemligen att den bevilluingsskyldiga fastigheten är angifven till sitt rätta värde,2 den bevillniugsfria deremot vida under. Dock beror tillförlitligheten af den bevillningsskyldigci fastighetens värde i detta fall icke på

förändringar i konjunkturen eller andra tillfälliga omständigheter, utan är en följd af uppskattningssättet samt den större lättheten att i fråga om detta slags egeudom finna det. verkliga värdet. För boningshus är afkastningen i form af hyror den första grunden för uppskattningen, dernäst brandförsäkringsvärden samt köpeskillingar. Beträffande industriella inrättningar samt magasiner och liknande gifver, såsom ofvan anförts, brandförsäkrings-värdet hufvudsakliga om ej enda ledningen. Men alla dessa grunder för bedömandet af fastigheternas värden äro lätt tillgängliga. Endast der dessa saknas och i följd deraf uppskattningen måste ske efter jemförelse med andra liknande fastigheter, kan för låg sådan befaras. Dock utgöra dessa fall helt visst sällsynta undantag. En omständighet, som dessutom, hvad industriella byggnader beträffar, städse bidrager att trygga taxeringarnes tillförlitlighet är, att. ägaren i allmänhet intet intresse har utaf en för lås; taxering;. Han

O O

får nemligen, såsom redan ofvan blifvit antydt, vid inkomst-bevillningen afdrag för just det belopp, hvartill fastighetsskatten uppgår, i det hyra för lokal ingår bland de produktionskostnader, för hvilka afdrag vid rörelses uppskattning må ske.

1 Skatter och besvär åliggande »annan fastighet» utom fisken och frälseräntor beräknades år 1878 till följande belopp:

land......... 638.683 kr. (deraf 93,552 till staten; 545,131 till kommunen);

stad .... 2,689.075 > » 343,010 » » 2,346,065 >

tillsammans 3,327,758 kr.

(.Skatteregleringskomiténs Tabeller.) Antaga vi, att häraf endast 2 mill. kr. föranleda ofvan antydd afdikning, torde kalkylen icke blifva för hög.

- Anmärkas må dock, att detta omdöme gäller endast hus och byggnader, ej tomter. * Värderingen af de senare är utomordentligt svår och derför ofta godtycklig.

Den bevillningsfria fastigheten af detta slag är, såsom redan anmärkts, för lågt uppskattad. Dock torde detta gälla hufvudsakligen blott den del deraf, som ej är brandförsäkrad, alltså statens och de större städernas egendom. Här saknas hvarje ledning för uppskattningen, så framt ej byggnaden i senare tid är uppförd, och kostnadsvärdet derå alltså är kändt. Staten tillhörig annan fastighet upptages för år 1885 till ett värde af 74,899,230 kr. Huru mycket detta värde understiger det verkliga, d. v. s. kostnadsvärdet med reduktion för afskrifningar kunna vi ej med någon tillförlitlighet säga,1 Vi måste alltså lemna den anförda siffran för den bevillningsfria fastigheten i sin helhet orörd.

Sammanlagda värdet å tomter och hus, verk och inrättningar samt hvad i öfrigt ansetts böra innefattas uti »annan

O o

fastighet» uppgår alltså för år 1885 till följande belopp:

bevillniugsskyldig fastighet....................... 1,1S3,027,900 kr.

af skatter och besvär upptaget värde........ 40,000,000 »

1 bevillningen fastighet.............................. 235,549,800 »

Summa 1,458,577,700 kr.

Kommunikationer.

Ett lands kommunikationer utgöras dels af de såsom naturgåfvor gifna samfärdselmedlen, segelbara floder och sjöar samt haf, dels af de med konst frambragta. Det senare slaget kan åter delas i sådana, som trafikeras af de enskilde med egna transportmedel, och sådaua som drifvas af sina ägare såsom särskilda företag. Till det förra

slaget höra vanliga vägar, gator och andra platser, hamnar och vanligen äfven flottleder; till det senare kanaler, jernvägar, spårvägar, telegraf och telefou.

De naturlig» samfärdselmedlen kunna icke här bli föremål för särskild värdering, icke heller det först nämnda slaget af de konstgjorda, vägar och gator m. m. Anledningen härtill är dock icke endast den, att en uppskattning af dessa

1 Exempelvis m(t nämnas, att Stockliolms slott sedan lång tid tillbaka upptages till ett värde af endast 2 milliouer kr., en summa som sannolikt borde femdubblas för att träffa det rätta värdet.36

såväl naturliga som konstgjorda farleder skulle möta oöfver-viuuerliga svårigheter, utan att man dermed skulle göra sig saker till dubbelräkning, när man, såsom vi förut gjort, uppför fastigheterna till sina fulla värden. Värdet af de nämnda kommunikationerna ingår nemligen helt och hållet uti fastighetsvärdet. Till belysning häraf må följande anföras.

De naturliga samfärdselmedlen betraktas städse såsom »förmåners, tillhörande de fastigheter, som af dem beröras; de senare erhålla deraf högre värden än de dessa förutan skulle haft,1 och häri inneligger då äfven värdet å de naturliga kommunikationerna. Hvad åter beträffar de konstgjorda farlederna, äro dessa att anse endast som grundförbättringar,

O o '

oskiljaktigt förenade med de fastigheter, som af dem betjena sig. Detta betraktelsesätt gifver sig sjelft, när fråga är t. ex. om vägar, som anläggas inom en enskild jordegendoms eller skogstrakts områden. Men det gäller lika väl om gatorna inom en stads område och om samtliga kommunikationer inom landet såsom ett helt. Allbekaut är ock den verkan öppnandet af en ny farled utöfvar på fastighetsvärdena. Dessa stiga, och i denna värdestegring inneligger den nya farledens värde, dennas anläggningskostnad må för öfrigt

' oo O o

hafva varit hvilken som helst,

Detta gäller om samtliga konstgjorda kommunikationer. De kunde för den skull icke, af hvad slag de vore, uppföras såsom en särskild post uti räkningen öfver nationalförmögenheten, så framt icke en del utaf desamma sköttes såsom särskilda företag och gåfve en afkastning utöfver drifts- och underhållskostnaden. Härigenom undan hålles nemligen fastigheterna en del af den värdestegring, som de eljest skulle fått röna. Denna fastigheterna undanhållna värdestegring

o o r

stannar nu på kommunikationen, som alltså erhåller ett sjelfständigt värde och blir ett värdeföremål, som måste vid en uppskattning af nationalförmögenheten särskildt räknas. Storleken af detta synliga värde hos de på nämnda sätt skötta farlederna angifves åter exakt af nettoafkastningens kapita-liserade värde. Ty just med detta belopp skulle fastighets-

1 Sà äfven B.-F., Instr. § 1. mom. 1 och 6, hvarest stadgas, att afseende vid uppskattningen skall fästas vid »läget» af en egendom.DUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'.

37

värdena stiga, i fall kommunikationen sköttes utan vinst på rörelsen.

Af det anförda följer att, medan vi icke upptaga de naturliga och de sjelfskötta konstgjorda farlederna, måste vi åter uppföra sådana konstgjorda, som drifvas såsom företag och dervid lemna en afkastning utöfver drifts- och underhållskostnaden. Dessa iiro i främsta rummet kanaler, jernvägar och spårvägar. På telegraf och telefon kan på grund af deras rörlighet ofvanstående betraktelsesätt mindre om ens alls tillämpas; detta

kommunikationsmedel torde föga eller intet ingå uti eller bidraga till bildandet- af taxeringsvärdena; de böra alltså med ännu större skäl särskildt räknas. Slutligen måste i samband med kommunikationerna upptagas de anstalter för sjöfartens underlättande, som utgöra fyr- och och båkväsen m. m.

Kanaler. Af kanalerna anse vi oss icke behöfva särskildt uppskatta mer än de 10 största: Göta, Trollhättans, Iijelmare, Strömsholms, Södertelje, Dalslands, Kinda, Eskilstuna öfre och nedre samt Seffle kanal. De återstående till ett antal af 20 äro alla obetydliga och torde för öfrigt få anses med sina värden till större delen återfinnas uti fastighetsvärdena.

De tio nämnda kanalernas totala anläggnings- och om-byggnadskostnad uppgick år 1881 till 31,005,528 kr.;1 deras bokförda värden belöpte sig vid 1885 års slut till 15,687,148: 39 kr. och deras efter femårig medelafkastning2 till 5 % beräknade värde är 7,322,490 kr. Tages någon hänsyn till de mindre här ej särskildt upptagna kanalerna, anse vi oss kunna uppföra detta slag af kommunikationer till ett jem-nadt värde af 8,000,000 kr.

1 Totala anläggningskostnaden sedan äldsta tid af alla rikets kanaler och dertill en del andra farleder uppgick samma år till 35,629,808 kr. Kanalers och dermed sammanhängande farleders längd utgjorde 1.573,8 km. (Sveriges kanaler och med statsunderstöd åstadkomna vattenkommmikationer, 18S1: Bidrag S.)

2 Beräkningen är för alla kanaler utom en utförd för femårsperioden 1S81—85. 1 ett fall ha endast fyra år kunnat medräknas. Afkastningen, som belöper sig i medeltal för ifrågavarande år till 366,124 kr. 50 öre, utgör skilnaden mellan trafikinkomster samt drifts-och underhållskostnader. Källa: Bolagens revisionsberättelser.*Jernvägar* med dertill hörande byggnader och rullande materiel hade vid 1885 års slut i anläggning kostat i rundt tal 504,4 millioner kr.,Häraf kapitalrabatt å upplånta medel för statsjernvägarne 21,9 millioner och omkring 5 millioner kr. för de enskilda. *(Statens jernvägstrafik, Bidrag L.)* deraf statens jernvägar 251,4 och de enskilda banorna 253 millioner kr. Nettoafkastningen utgjorde samma årMedeltalsberäkning för flera år är med hänsyn till jernvägsnätets årliga tillökning samt de tillkommande delarnes olika räntabilitet här mindre lämplig. 16,4 millioner kr., deraf 7,067,570 kr. å statens jernvägar och 9,390,037 kr. å de enskilda. Kapitaliserad efter 4 % — en kapitaliseringsprocent, som med hänsyn till jernvägarnes stigande räntabilitet synes berättigad — gifver denna summa ett värde af vid pass 410 millioner kr., hvartill bör läggas omkring 10 millioner kr. för under byggnad varande banor. Värdet å jernvägar kan alltså vid ifrågavarande tidpunkt sättas till i rundt tal 420,000,000 kronor.

Spårvägar, som 1885 förekommo endast i Stockholm och Göteborg, kunna med inbegrepp af döda inventariet uppskattas till omkring 1,500,000 kr.Beräknadt med ledning af Revisionsberätt. öfver Stockholms nya spårvägsaktiebolag 1885.

Telegrafer och telefoner kunna ej värderas med ledning af afkastningen. För de förra äfvensom för dem af de senare, som ägas af staten, hafva vi haft en officiel uppskattning för år 1883 att följa, angifvande värdet till 3,022,698 kr., utgörande kostnadsvärdet med vederbörlig årlig afskrifning. Lägges härtill de under åren 1884 och 1885 nyanlagda liniernas värde, erhålles för statens telegraf och telefon ett värdebelopp år 1885 af 3,217,567 kr.

De enskilda telefonerna ägde år 1885 en trådlängd af öfver 15,000 km. samt mer än 11,000 apparater. Läggas emellertid dessa siffror till grund för beräkningen och antages värdet per kilometer ledning till 100 kr. samt per apparat till 70 kr., erhålles en anläggningskostnad af 2,270,000 kr. Afskrifvas häraf 15 %, blir de enskilda telefonernas värde 1,929,500 kr.

Sammanlagda värdet af telegraf och telefon vid 1885 års slut kan alltså i jemnt tal sättas till 5,147,000 kr.

Lots- och fyrväsen. Till kommunikationer kunna med skäl räknas de inrättningar, som till sjöfartens främjande äro uti lots- och fyrväsen anordnade. Värdet af samtliga härtill hörande byggnader, apparater, skepp och båtar uppgick vid 1885 års slut enligt Lotsstyrelseus särdeles noggranna statistik till 7,597,239 kr. Uti detta belopp

ingå boningshus och andra till »annan fastighet» hänförliga byggnader till ett. värde af minst 1 million kronor. Rätteligen borde alltså från ofvan nämnda summa. afdrag ske med detta belopp, men då bevillningsfri annan fastighet, såsom ofvan framhållits, i det hela är allt för lågt uppskattad, kunna vi med godt samvete låta denna lilla dubbelräkning qvarstå och uppföra sålunda lots- och fyrinrättningar oafkortadt till ett jemnadt belopp af 7,597,000 kr.

Synliga värdet af kommunikationer med dertill hörande byggnader och materiel uppgår alltså till följande belopp:

kanaler.......................... 8,000,000 kr.

jernvägar........................ 420,000,000 »

spårvägar........................ 1,500,000 »

telegraf och telefon...... 5,147,000 »

lots- och fyrväsen......... 7,597,000 »

Summa 442,244,000 kr.

Handelsflottan.

Deu svenska handelsflottan räknade vid slutet af år 1885 3,090 segelfartyg om 406,910 tons, 706 ångfartyg om 114,565 tons samt 211 ångslupar. Häraf voro egentligen sjögående 206 ång-fartyg om 79,795 tons och 1,734 segelfartyg om 353,136 tons.1

Värdet per registerton netto kan för den sjögåeude ångbåtsflottan skattas till 340 kr.2 För de i inrikes sjöfart

1 Uppgifter om antal och tonnage äro hemtade ur kommerskollegii berättelser om Utrikes Handel och Sjöfart för år 1885, utom beträffande samtliga ångfartygens antal och drägtighet, som angifvits efter ångfartygslistan uti Inrikes Sjöfart och Handel (Bidrag F). De i Sveriges Skeppslista för år 1885' förekommande uppgifterna stämma ej med kommerskollegii, men då olikheten mera gäller antalet än ton-talet, så följa vi oförändradt de senare.

2 Värdet är hemtadt från Sveriges Ångfartygs Assuransförenings värdering 1885 af 170 ångfartyg, mest sjögående, om 72,888 reg.-tons drägtighet. taxerade till 24,815,200 kr.40

använda ångfartygen, som för det mesta äro passagerarefartyg med dyrbar ocli stor inredning samt i följd deraf med litet nettotonuage, kan samma värde icke sättas lägre än 500 kr. per ton. Ängsluparne äro i medeltal värda S,94S kr. per stycke.1 Dou svenska ångbåtsflottans värde blir alltså:

79,795 tons sjögående fartyg........... 27,130,300 kr.

34,770 tons i inrikes sjöfart gående 17,385,000 »

211 åugslupar .... 1,888,028 »

För segelflottan kan som gemensamt medelvärde enligt sakkunniges omdöme sättas 80 kr. per reg.-ton netto för nämnda år. Värdet derå blir alltså 32,552,800 kr.

De här anförda värdena äro tydligen icke de, som vid en eventuel försäljning å ifrågavarande tidpunkt skulle uppnåtts. Men saluvärdet vore i detta fall en oriktig mätare af det verkliga värdet. Effektiva värdet å handelsfartyg blir städse ett mellanting mellan kostnadsvärdet och medelafkast-ningsvärdet för en längre följd af år.

Den svenska handelsflottans hela värde utgör enligt

O ö

denna beräkning:

ångfartyg och åugslupar 46,886,328 kr. segelfartyg .... 32,552,800 »

Summa 79,439,12S kr.

Kreatursstocken.

Af de båda faktorer, som gifva värdet på denna post., erhålles den ena, antalet kreatur, ur den officiella jordbruksstatistiken. För att erhålla den andra, medelvärdet å de olika slagen djur, gifvas tvenne utvägar, dels att ur årets marknadspriser uttaga ett medelvärde, dels att af kompetenta personer inom rikets olika delar (län) söka upplysning om ett. sådant. Den förra utvägen anse vi af åtskilliga skäl mindre lämplig, hufvudsakligen emedan prisuppgifterna från marknaderna röra sig mellan mycket olika tal för samma slags djur. Vi hafva alltså valt den senare och för detta ändamål vändt oss med förfrågningar i ämnet

o o

1 Det är 1885 bokförda medelvärdet al' 49 ångslupar, tillhörande Stockholms Ångslupsaktiebolag.DUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'.

till herrar sekreterare i hushållningssällskapen, af hvilka äfven, när detta skrifves, tjugo välvilligt hafva insändt svar. Med ledning af detta material se vi oss i stånd att uppställa tvenne medelvärden å de större djuren, ett högre och ett. lägre, för rikets olika delar, ett förfaringssätt, som torde vara fullt tillräckligt för ändamålet. Till den ena gruppen med de högre priserna hafva hänförts: Stockholms stad, Stockholms, Upsala, Södermanlands, Östergötlands, Kristianstads, Malmöhus, Hallands län, Elfsborgs läns södra del, Skaraborgs, Örebro och Vestmanlands län. Till den andra gruppen komma alla öfriga.

Medelvärdena per djur för .de båda grupperna äro:1

För de smärre djuren har tagits ett och samma medelvärde för hela riket, nemligen för får och lam 10 kr., getter S kr., svin och grisar 25 kr. samt för renar 15 kr.

Den på dessa grunder utförda värderingen af kreatursstocken kan icke göra anspråk på större tillförlitlighet. Både kreatursautalet och medelvärdena äro osäkra, de senare otvifvelaktigt för höga. Omdömet, om medelvärdet torde i regeln bestämmas med hänsyn till de medelgoda kreaturen, men af de öfriga, dels bättre, dels sämre än de medelgoda, äro helt visst de sämre till antalet vida öfvervägande de bättre, hvadan det matematiska medelvärdet för hela kreaturs-gruppen alltid kommer att befinna sig under de medelgoda kreaturens värde. Beträffande ett värdeföremål, hvilket, år

1 Miniviivärdena äro angifna för: hästar 150 lcr. och föl 75 kr. (Blekinge 1.); oxar liO kr. (Kronobergs 1.); tjurar 75 kr. (Göteborgs o. Bohus 1.): kor 65 lcr. (Kronobergs 1.); ungnöt 25 kr. (Blekinge 1.); maximivärden äro för: hästar 500 kr. (Kristianstads 1.); föl 250 kr. (d:o m. fl. 1.); oxar 225 kr. (Kristianstads 1.): tjurar 275 kr. (d:o); kor 175 kr. (Malmöhus 1.); ungnöt 100 kr. (d:o). — Medelvärdet är 1885 af 28,860 försäkrade hästar inom 7 län utgjorde 880 kr. per häst. (Ur Försäkringsfören:s Tidskr.)

	Hästar öfver o Sr. Kr.	Hästar under 3 ar och föl. Kr.	Tjurar. Kr.	Oxar. Kr.	Kor. Kr.	Ungnöt under 2 Sv och kalfvar. Kr.
Grupp I	400	200	200	200	125	70
'Grupp II	350	150	150	150	SO	4042

KAPITEL II.

för år så betydligt vexlar i värde i följd af årsväxten, betyder en dylik osäkerhet dock mindre. Räkningens resultat är följande:

Hästar öfver 3 år.......................................153,200,900 kr.

Hästar under 3 år och föl............13,347,800 »

Oxar...50,103.800 »

Tjurar..7,697,700 »

Kor...156,451,700 »

Ungnöt och kalfvar...................................27,991,000 »

Får och lam ....14,423,900 »

Getter och killingar...................................775,100 »

Svin och grisar..'..12,88S,000 »

Renar ....2,719,500 »

Summa 439,599,400 kr.

Beräknas fjäderfä, bistockar, hundar1 m. in. till omkring 1,5 million kr., erhåller man alltså för kreatursstocken ett jemnadt värde af 441,000,000 kr.

Jordbrukets döda inventarium.

Häruti inbegripas endast maskiner och redskap af alla slag, icke lager af spanmål, foder, ved ni. ni., icke heller växande gröda. Grunderna för beräkningen af denna post äro mycket osäkra. Man har knappt auuat medel att tillgripa än att söka finna totala värdet å allt jordbrukets inventarium, lefvande och dödt, och så genom att subtrahera hela värdet af kreatursstocken få ett värde å det döda inventariet.

Värdet å allt jordbrukets inventarium kan beräknas på olika sätt. Ett sätt är att till utgångspunkt för beräkningen taga förhållandet mellan jordvärdet och inventariets värde. Mellan dessa båda bör nemligen råda en viss proportion, visserligen vexlande efter den större eller mindre intensitet, hvarmed jordbruket bedrifves, men dock i det hela temligen konstant. Enligt uppgift från kompetent håll skulle denua proportion i allmänhet- kunna angifvas såsom 1 : 4, d. v. s.

1 Antalet hundar har på goda skäl beräknats till omkring 150,000 är 1881 (Stat. Tidslfr. 1884. 3). Öfver fjäderfä oeh bistockar äro de inflytande uppgifterna allt för ofullständiga för att medgifva en uppskattning af deras antal.

jordbrukets totala inventarium skulle representera 25 % af synliga jordvärdet.1 Detta utgjorde, efter hvad vi ofvan sett, i rundt tal 2,368 millioner kr., hvilket gifver ett värde å samtliga inventariet af 592 millioner kr.

En annan utväg att beräkna jordbruksinventariets värde är att fastställa värdet derå per tunnland odlad jord (åker och odlade vallar) och så med ledning af den officiella jordbruksstatistikens uppgift om vidden af denna jord finna detsamma. De uppgifter vi lyckats erhålla från skilda delar af riket, angående det på hvarje tunnland odlad jord kommande värdet af inventariet, variera betydligt (från 50 till 150 kr.). Såsom ett medeltal synas dock 90 kr. per tunnland kunna uppställas. Den odlade jorden, deri inbegripet äfven trädgårdsjord, uppgifves utgöra 6,302,643 tunnland. Enligt dessa beräkningsgrunder erhåller alltså samtliga jordbruksinventariet ett värde af i rundt tal 567 millioner kr.

Taga vi det. aritmetiska mediet af dessa båda på olika vägar funna summor, blir värdet å samtliga jordbruks-inveutariet 579,5 eller i rundt tal 580 millioner kr., en summa som äfven med hänsyn till jordbruksnäringens beräknade afkastning synes antaglig. Utgående från detta värde å hela inventariet, erhålla vi slutligen genom frånräkning af kreatursstockens värde 441 millioner kr., det sökta värdet å det döda inventariet..................................... 139,000,000 kr.8

1 Uti Skatteregleringskomiténs Betänkande I (förslag till förordn. ang. bevillning § 9, mom. 2(5) antagas inventarium (lefvande och dödt) och förlagskapital till 20 % af egendomsvärdet.

• Uti den beräkning öfver sv. nationalförmögenheten som för år 1880 utförts af H. D. Bollfuas (Sv. Trävarutidn. 1885, lv.r 15) angifves jordbrukets döda inventarium utom lager af säd etc. till 250 mill. kr. Grunden för beräkningen är antagandet, att bela jordbruks-inventariet (lefvande och dödt) utgör '/3 af jordvärdet och det döda inventariet åter '/3 af det förra. Denna beräkning är otvifvelaktigt för hög, både hvad beträffar bela inventariets värde i förhållande till jordens värde och väl äfven det döda inventariets andel uti jordbruksinventariet i dess helhet. Man får ej förglömma, att jordbruksfastigheten till ej ringa del utgöres af skog och skogsmark, på hvilka intet jordbruksiuvcntarium får räknas, och vidare att hvad som härvid borde vara fallet faktiskt icke är så. Våra jordbrukares rörliga kapital är i regeln vida mindre än det borde vara i förhållande till det fasta,— Ar 1858 skattades enligt länsvis inhemtade uppgifter värdet af jordbrukets redskap till 51,342,285 Rdr Rmt, en uppskattning som dock ansågs för låg (Bet. ang. Sveriges ekonomiska och finansiella utveckling 1834— 1860, Sthm 1SG3, tab. XXXI.)44 KAPITEL II.

Myiitstock oeh myntmetall.

Synliga förrådet af mynt och myntmetall utgjorde den 31 december 1885

Mynt och myntmetall. Riksbanken. Enskilda solidariska bankerna. Aktiebanker och krcdit-aktiebpiag. Myntverket. Summa.

Kr. Kr. Kr. Kr. Kr.

Lagligen i riket gällande

guldmynt..................... 8,918,330: — 7,517,600: - 230,965: — ------16,666,895: —

Utländskt guldmynt samt

omyntadt guld.............. 4,825,813: no 364,062: in 3,939: n 1,201,226: 5d • 6,395,041:77

Silfvermynt enligt lagen om

rikets mynt.................. 2,428,765:15 ----90,150:—2 2,518,915: i5

Omyntadt silfver............. ....463,124:25' 463,124:25

Annat silfvermynt............ 922,935:43 ------: 922,935:43

Koppar ocli bronsmynt...... 47,564:60 --- --i 47,564: c o

Ornyiitad brons ocb annan

myntmetrtll.................. ......15,307:99 j 15,307:99

' Mynt och, till ett ringa belopp, medaljer.

Denna summa omfattar bådo silfver- ocb bronsmynt.

1 Källor: Sammandrag af Riksbankens ställning den 31 dec. 1885. Sammandrag af de solidariska enskilda bankernas samt aktie-bankernas ocli krcditbolagens uppgifter för den 31 dec. 1885. Mynt-direktörens berättelse för 1885.Beloppet af uti Enskilda bankerna samt Aktiebankerna inneliggande silfver- och bronsmynt kan på grund af ofullständig specifikation icke uppgifvas. Det innefattas nemligen under den uti rapporterna förekommande rubriken »öfrigt mynt samt riksbankens sedlar», upptagande den 31 dec. 1885 en summa af 10,235,095:03 kr. för de Enskilda bankerna samt 6,304,078:22 kr. för Aktiebankerna.

För att med ledning af ofvanstående tablå få en exakt uppskattning till stånd af rikets myntstock vore likväl nödigt att känna icke blott de nämnda bankernas kassor af silfver- och bronsmynt, utan äfven de belopp, hvartill mynt af alla slag befinna sig i allmänhetens händer vid anförda tidpunkt. Inga medel finnas emellertid att fylla dessa luckor uti beräkningen. Man måste alltså tillgripa en annan utväg för att ernå en ungefärlig uppskattning af

myntstock och myntmetall.

Beträffande såväl myntmetall som äldre svenska mynt, präglade före nu gällande myntlag, äfvensom utländska i riket icke lagligen gällande mynt kunna de ofvan meddelade uppgifterna anses tillfyllestgörande. De belopp af dessa myntvärden, som befinna sig utanför bankernas kassor, äro helt visst försvinnande små, och den vexling i förrådet af myntmetall, som allt efter myntningens storlek äger rum, kan saklöst frånses. För uppskattningen åter af befintliga myntstocken af i riket lagligen gällande mynt finnes ingen annan ledning än den, som uppgifterna om den totala utpräglingen enligt lagen af år 1873 lemna. Präglingens samlade värde utgjorde den 31 dec. 1885, ören oräknade:Myntdirektörens berättelse för 1885.

guldmynt

45,861,615

kr.

silfvermynt

15,642,787

»

bronsmynt

946,745

»

Beträffande guldmyntet är emellertid den ledning, som af den totala utpräglingen kan hemtas för uppskattningen af myntförrådet, mycket ringa. Allt tyder nemligen på, att en högst betydlig export af guldmynt ägt rum. Guld förekommer ytterst sällan uti den allmänna rörelsen; befolkningen har ej vant sig dervid och vill ej gerna behålla det.46

KAPITEL II.

Hvad som finnes inom landet af detta myntslag söker sig för den skull städse till bankernas kassor, der det förblifver liggande. På förfrågningar vid dessa kassor, som vi gjort i olika delar af landet (Stockholm och Skåne), har städse meddelats, att liqvider i guld ytterst sällan och endast till försvinnande små belopp förekomma. Vanligen är det dervid fråga om att utbyta guldmynt mot sedlar. Allmänheten hvarken vill hafva eller har guld till något, större belopp. Vi måste alltså antaga, att den befintliga guldmyntstockeu icke på långt, när motsvarar utpräglingens hela belopp utan endast föga öfverstiger det synliga förrådet af detta myntslag. Det hos allmänheten cirkulerande guldet kan icke gerna skattas till mer än några få millioner kr., hvadan, då bankerna vid ifrågavarande tid innehade i medeltal 16 à 17 millioner kr., vi icke anse oss kunna beräkna det inom landet befintliga förrådet af inländskt guldmynt till mer än omkring 20 millioner kr.

Beträffande åter skiljemyntet, silfver- och bronsmyntet, kan man med skäl antaga, att det allra mesta af hvad som utgått från myntverket befinner sig inom landet eller på grund af myntkonvefltionen med Norge ocli Danmark ersatts med cqvivalenter från dessa länder. Vi uppföra alltså silfver-myntet till ett belopp af 15 millioner kr. samt bronsmyntet till 0,9 millioner lcr.

Räkningen öfver myntstock och myntmetall ställer sig alltså på följande sätt:

Gällande myntstock:

guldmynt .... 20,000,000 kr.

silfvermynt........................ 15,000,000 »

bronsmynt.................... 900,000 » 35,900,000: — kr.

Utländskt guldmynt samt omyntadt guld

(3710 1885)... 6,395,0-41:77 »

Annat silfvermynt (S1/12 1885)..................... 922,935:43 »

Omyntadt silfver (3710"lSS5)..................... 463,124:25 »

Omyntad brons (3)/12 "1885)........................ 15,307:9 9 *

hvartill bör läggas metalliska värdet af Riksbankens myntsamling, uppskattad (31 dec. 1885) till 26,028: 95 kr.DUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'. 47

Sammanlagda värdet af rikets myntstock och myntmetall kan alltså vid slutet af år 1885 skattas till i jemnt tal... 43,722,000 kr.1

Fordringar hos samt skulder till utlandet.

Synliga beloppet af fordringar i utlandet utgjorde deu 31 dec. 1885 i nedanstående banker:

1 Riksbanken. Enskilda solidariska bankerna. [-Aktiebaukerna-] {+Aktiebau- kerna+} och kreditaktiebolagen. Summa. Kr. Kr. Kr. Kr. Statspapper och räntebärande obligationer.............. 5,6SS.362: 57 5,688,362: 57 Vexlar................. 8,S81,S10: c 5 7,158,243: 60 9,767,818: o 9 25,807,872: 9-1 Å löpande räkning med banker m. fl. 10,487,721: si 3.917.258: ss 2,708.444: 70 17,113,424: 89 Sedlar.................. 26,875: — -- - 26,875: —

Huruvida utländska obligationer till någon del ingå uti

O O C

den summa af vid pass 32,4 millioner kr. dylika värdepapper, som de Enskilda bankerna och Aktiebaukerna vid samma tid innehade, låter sig på grund af ofullständig specifikation i rapporterna icke afgöra. Sannolikt är emellertid, att ifrågavarande obligationer voro så godt som utan undantag inhemska.

Äfvenledes kan på grund af bristande specifikation iclce uppgifvas till huru stort belopp de Enskilda bankerna och

1 En uti Kongl. Finansdepartementet på begäran af Förenta Staternas regering gjord uppskattning af landets myntstock vid samma tid upptager:

beloppet af i laudet befintligt guld....................... cirka 27,500,000 kr.

deraf utelöpande... » 5.500,000 >

beloppet af i landet befintligt silfverskiljemynt...... > 17^000,000 >

deraf utelöpande... > 13,000,000 »

Denna uppskattning sammanfaller ganska nära med den af oss gjorda, då man beaktar, att uti dessa summor allt befintligt guld och silfver, användt för eller afsedt till mynt, medräknats. Förnämsta olikheten är, att dels det hos allmänheten befintliga guldförrådet och dels silfvermyntstocken uppskattats till något mer, än hvad vi anse desamma böra sättas till.48

KAPITEL II.

Aktiebankerna innehade utländska sedlar samt utländska à-vista-vexlar. Dessa valutor sammanfattas nemligen uti rapporterna med inhemska korta papper uti en summa, uppgående den 31 dec. 1S85 för de Enskilda bankerna till 2,936,831: 23 kr. och för Aktiebaukerna till 330,267: 94 kr.

Beräknas nämnda valutor uti de Enskilda bankernas samt Aktiebankers ägo approxiinatixt till 400,000 kr., blir summan af förestående utländska fordringar 49,036,535: 4o.

Härtill komma ytterligare för

Allmänna Hypoteksbankeu .... 311,796: 5 o kr.

Allmänna Hypotekskassan för Sveriges städer 297,484: 2 4 »

Summan af synliga fordringar på utlandet utgjorde alltså den 31 dec. 1885 i jemna tusental....... 49,645,000 kr.

Enskildes tillgodohafvanden gent emot utlandet i form af utländska obligationer, fast egendom i utlandet samt frakt-fordran derifrån undandraga sig hvarje försök till uppskattning. De båda första slagen torde ej heller stiga till syn-uerligeu höga belopp, några få millioner kronor. Svenska redares fraktfordran på utlandet kunna åter antagas balanseras af utländske redares fordringar i Sverige.

O O

Riksbankens, de sedelutgifvande bankernas samt aktie-bankernas skulder till utlandet utgjorde den 31 dec. 1885:

På räkning med utländska banker och bankirer:

Riksbanken.. 894,054: 33 kr.

Enskilda solidariska bankerna..................... 10,062,564: 93 »

Aktiebankerna och kreditaktiebolagen........ 6,663,741:48 »

Summa 17,620,360: 7 4 kr.

Öfver beloppet af svenska sedlar och à-vista-vexlar äfvensom vanliga varuvexlar, som befunno sig i utlandet, finnas inga tillgängliga uppgifter. Dock torde man vara berättigad att antaga, att dessa poster ungefärligen balansera motsvarande fordringar. Särskildt synes det antagligt, att svenska varuvexlar i utlandet tillika med möjligen förekommande blaukokredit uppgå till beloppet af utländska varuvexlar i Sverige, åtminstone bör under loppet af en längre tid dessa båda poster i det närmaste täcka hvarann. Vi anse ossDUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'.

alltså berättigade att uppföra dessa olika poster till ett samladt belopp af 25,000,000 kr.

Värdet af utläudiugnrs egendom i Sverige uppgifves uti Fem årsberättelserna för år 1885 till 21.426,800 kr. Denna summa anger icke all den fasta egendom, som befinner sig i utländske mäns ägo, enär åtskilliga bolag icke officiellt uppföras såsom utländska, oaktadt aktionärerna till god del äro utländingar. Som emellertid motsvarande post bland fordringarne icke kunde i brist på uppgifter till något belopp uppföras, så må den anförda siffran betraktas som tillfyllest-görande.

Återstår dbligationäékidden, den ojemförligt största posten bland skulderna till utlandet. Att exakt angifva dess storlek är med de oss till buds stående medlen icke möjligt. En ungefärlig uppskattning deraf låter sig emellertid på följande sätt verkställa.

Under antagande, att de till utlandet i första hand försålda obligationerna alltjemt der befunno sig, utgjorde enligt den undersökning häröfver, som vi med ledning af befintliga obligationskalendrar samt obligätionsutfärdares välvilliga meddelanden kunnat anställa, återstående beloppet af dessa i utlandet ursprungligen belånade obligationer omkring- 520 millioner kr. För ifrågavarande tidpunkt torde äfven förenämnda antagande vara fullt berättigadt, Först genom de efter 1885 verkstälda konverteringarne har — en följd af depositionsräntans nedsättande — någon del af de nya lånen stannat inom landet; men en öfverflyttning derförinnau och på annat sätt. från utländska till inländska händer af dessa i utlandet en gång placerade papper har säkerligen icke förekommit. Deremot kan man med lätthet konstatera en motsatt rörelse hos de svenska obligationerna. Man behöfver blott

se börsnoteringar ne i Berlin och Hamburg för att finna, att lån, som utsläppts på den svenska marknaden, dock

senare funnit vägen uf. I hvilken omfattning detta i vissa fall ägt. rum, bevisas bäst deraf, att. ehuru af 1872 års statslån endast i/10 såldes direkt till utlandet, vid konverteringen detta år (1889) allra största delen deraf eller omkring 15 mill. kr. af 18,487,900 kr. befunno sig på utländska (danska) händer.

Att med säkerhet säga till hvilket belopp obligationer, ursprungligen försålda inom landet, senare gått till utlandet, sålunda ökande den ofvan angifna siffran, 520 millioner kr., är oss icke möjligt. Men då, såsom nedanstående tablå närmare utvisar, totala beloppet af utelöpande svenska obligationer deu 31 dec. 1885 uppgick till omkring 900 mill. kr.,1 så lär nog icke hela den i utlandet placerade andelen af denna obligationsmassa kunna skattas till mindre än 600 millioner kr. eller 80 millioner kr. utöfver det belopp, som utlandet innehade på grund af emissionen, de nämnda 520 mill. kr. Ett sådant antagande stämmer äfven väl öfverens med den uppgift, vi erhållit angående en inom Finansdepartementet anstäld undersökning af dessa förhållanden — en undersökning.

O ~

hvars resultat i öfrigt icke varit för oss tillgängligt— att år 1885 beloppet af till utlandet gående annuiteter och räntor uppgått

1 Totala beloppet af räntebärande utelöpande obligationer utgjorde

den 31 dec. 18Sf> (31 dec. 1882). ören oräknade:

Statens....................247,069,595 kr.

Allin. Hvpotcksbankens....................319:398,700 •

Hypbtcksförcmngarnes....................32,308,637 >

Allni. llypotekskassans för Sveriges städer....................22.788,044 •

Stockholms Iiiteclcniiigs-Garanti-Aktiebolags....................31.554,500 >

Stockholms Hypotekskassas....................6.689.800 -

Göteborgs ' » ....2,656,400 >

Gette > ....1,739,800 =

Jernkontorets....................3,446,300 »

Landstingens (1882)....................1,253,800 >

Stockholms stads 44.394.800

Göteborgs ....12.100.556 >

Malmö • ....4,605,763 •

Öfriga städers (1882)....................26,917,930 >

Jernvägsbolagens....................92.433.966 »

Industriella bolags och andra inrättningars (1882)....................43.994,850

Summa 893,353,441 kr.

Beloppet af lån upptagna af »öfriga städer» är i följd af de understundom sväfvande källuppgifterna något osäkert. Oafsedt detta liksom naturligen att ett och annat mindre lån upplagts efter 1882 af dessa städer äfvensom af industriella bolag, hvilka lån ej kunnat medräknas, hafva vi skäl att tro förteckningen vara fullständig. Endast bör tillläggas. att Riksgäldskontorets till Allin. Hypoteksbankcn samt till Såg-verksegamcs Garantiföreuing utlemnade obligationer till belopp af respektive 8 och 3 mill. kr. icke äro medräknade.

Källor: För samtliga uppgifter afseende året 1885 vederbörande bokslut och årsberättelser, beträffande

jernvägsbolagen delvis efter uppgifterna uti ekonom, komiténs af 1886 Bet. I, tab. A—B. 1 öfrigt För-teckninq å svenska obligationer. C. G. Cervin, Sthm 1884 samt Obli-gationskalender. C. Lundstedt, Kristianstad 1885.DUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'.

till omkring 30 millioner kr. Med stöd såväl häraf som af nu anförda egna forskningar i ämnet anse vi oss alltså be-

C? O

fogade att upptaga den utländska obligationsskulden till nyss nämnda siffra eller.. 600,000,000 kr.

Räkningen öfver fordringar hos samt skulder till utlandet ställa sig alltså för ifrågavarande år på följande sätt:

Fordringar omkring... 50,000,000 kr.

Skulder:

Bankernas (#/ls 1885)..... 17,620,360 kr.

Svenska vexlar i utlandet

m. m. omkring.............. 25,000,000 »

Utläudingars egendom i

Sverige.......................... 21,426,800 »

Obligationer .... 600,000,000 » 664,047,160 kr.'

Återstående poster uti nationalförmögenheten äro: maskineri, som ej ingår uti taxeringsvärdet, af »annan

fastighet»; lager och förråd af alla slag;

bohag och husgeråd samt annan personlig lösegendom;

ändtligen konstsaker och krigsredskap af olika slag.

Samtliga dessa poster undandraga sig hvarje mera tillförlitlig värdering. Medan i fråga om de föregående städse någon hållbar grund för beräkningen förelåg, söker man här förgäfves en sådan. De tre först nämnda slagen af värdeföremål bilda dock så betydelsefulla delar af ett folks förmögenhet, att ett försök till uppskattning af dem icke får felas.

Den ledträd, man härvid i främsta rummet har att tillgripa, är den ofvan funna försäkringssumman å lös egendom. Denna summa, uppgående t ill 1,860 millioner kr., afser jemte jordbrukets inventarium, lefvande ocli dödt, just de tre nämnda posterna, löst maskineri, lager och bohag. Kreatursstocken

1 Utan närmare specifikation angifves af K. D. Bollfras utländska skulden 31 dec. 1885 till 620.3 mill. lcr. (Sv. Trävarutidn. 1887. n:r 9).

samt jordbrukets öfriga inventarium kunna dock icke anses med hela sitt till 580 millioner kr. skattade värde ingå uti förenämnda summa. Långt ifrån alla kreatur och all landtbruksredskap äro försäkrade. Det är ej lågt beräknadt, om vi antaga den på jordbruksinveutariet, lefvande och dödt, kommande försäkringssumman till 500 millioner kr. A ter-stöden 1,360 millioner kr. gäller då de tre nämnda värdeföremålen. Huru denna summa åter fördelar sig på hvart och ett. liksom hvilka värden böra dem i det hela åsättas, måste man på andra vägar söka sluta sig till.

Maskineri, ej tillhörande »annan fastighet .

Ofvan vid tal om »annan fastighet» har påpekats, att med få undantag det uti verk och inrättningar förekom

mande

o o

på ett eller annat sätt väggfasta maskineriet upptages uti dessas värde. En särskild uppskattning af det, senare, om eljes en sådan vore utförbar, kan således icke ifrågakomma. Endast i de fall, då en annan norm för taxeringen af nämnda fastigheter tillämpas, är en särskild uppskattning af till dem hörande maskineri på sin plats. För öfrigt är det det lösa maskineriet, alltså maskineri i hyrda lokaler samt flyttbart sådant såsom lokomobiler m. m., hvars värde vi här söka. Äfven båtar, pråmar, fiskredskap o. dyl. måste hit hänföras.

För uppskattningen af den först nämnda gruppen eller maskineri, tillhörande verk och inrättningar, men ej med dem taxeradt, äga vi ingen som helst hållbar grund. Allt hvad man kan säga är, att värdebeloppet af dylikt maskineri ej kan vara stort, eftersom de fall, då det ej uppskattas med byggnaderna säkerligen äro jemförelsevis få och vidare totala värdet af verk och inrättningar icke torde kunna sättas till mer än omkr. 250 millioner kr.1 Anslå vi den del af detta slags maskineri, som bör här särskildt uppföras, till ett värde af 20 millioner kr., torde detta snarare vara högt än lågt beräknadt.

' Värdet af verk och inrättningar à landet angifves för år 1880 till 123,841,000 kr. (Femårsberätt.) samt åtgjorde enligt de undersökningar. vi deröfver låtit anställa, år 1888 i Stockholm 34.164.000 kr.DUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'.

53

Värderingen af det lösa maskineriet erbjuder ej mindre svårigheter. Efter Skandias försäkringar af detta slag att döma äfvensom efter försäkringarne af maskiner uti »Städernas bolag till försäkring af lös egendom» för 1885 och

o o o

följande år,1 måste det belopp, hvartill maskineri af detta slag förefinnes, vara jemförelsevis mycket ringa. Upptaga vi det till 50 millioner kr., är detta helt visst icke för lågt beräknadt.

Slutligen kunna båtar och fiskredskap m. m. efter de enstaka uppgifter härom, som föreligga dels uti Fernårs-berättelserna, dels uti åtskilliga meddelanden och studier öfver fisket (se ofvan om »Fisken och fiskevatten») approximativt anslås till ett värde af 10 millioner kr.

Summan af förevarande värdepost skulle alltså efter dessa visserligen mycket osäkra beräkningar kunna skattas till omkring... 80,000,000 kr.

\

Lager oeh förråd.

Denna post omfattar de för produktionen nödiga förbrukningsämnena samt de omedelbara konsumtionsartiklarna, de förra utgörande tillika med penningestocken samt utländska fordringar landets rörelsekapital, sjelfva häfstången för den nationella produktionen.

Till följd af sin natur äro lager och förråd underkastade ständig omsättning och förändring; dagligen förbrukas de för produktionen liksom för konsumtionen, och dagligen komma nya till. Deras storlek vexlar äfven med årstiderna; dock torde denna vexling gälla mera vissa delar deraf än det totala förrådet. Jordbrukets förråd äro nemligen störst om hösten efter skördens iubergning, minst om våren, slcogs-handteringens i allmänhet tvärtom. Vexlingarne i lagerbehållning inom landets tvenne vigtigaste näringar motväga sålunda delvis hvarann.

I alla händelser måste vid uppskattning af lager och förråd ett medeltal tagas. Att finna detta medeltal är emellertid förenadt med stora svårigheter. De befintliga upp-

1 Risker af detta slag uppgå liär endast till mellan 2 och 3 mill. kr.54

KAPITEL II.

gifterna om brandförsäkringarne innehålla ingen specifikation öfver lagrens försäkringssumma. Och äfven om en dylik

o ' o •>

specifikation förelåge, kunde den blott föga tjena till ledning vid bestämmandet af lagerbehållningens medelvärde. Försäkringsvärdena å lager äro nemligen under större delen af året mycket större än värdet å befintligt sådant. Försäkringarne af grödan upptaga sålunda denna med den storlek, som den har om hösten efter skördens inbergande. Nio månader senare äro landtbrukets förråd till större delen tömda. Sammalunda i fråga om alla utländska varor, som 0111 hösten hopas för vmterbehofvet, men om våren äro upprymda eller betydligt reducerade. Af det ofvan till omkring 1,360 millioner kr. uppgående värdet af försäkrad lösegendom, jordbrukets inventarium ej medräknadt, torde lager representera nära hälften eller omkriug 650 millioner kr. Men det i medeltal befintliga lagret kan icke på långt när skattas till detta belopp.

Lagerbehållningens storlek beror på storleken af det nationella arbetets årsafkastning. Den nationella produktionen tillför nemligen lagerbehållniugen dess förråd af såväl

o o ö

inländska som utländska, genom byte med främmande folk vunna, varor. Ju större årsafkastningen är, desto större är alltså äfven lagerbehållningen. Mellan dessa båda råder ett visst förhållande, som för ett och samma land och under samma tidsperiod helt visst är ganska konstant. Hvilket detta förhållande är, kan emellertid ej a priori angifvas. Det beror nemligen af en mängd olika omständigheter, främst omsättningens snabbhet. Antaga vi likväl, såsom vi på grunder, för hvilka här ej kan redogöras, anse oss böra göra, att svenska folkets årsafkastning för närvarande kan anslås till mellan 700 och 800 millioner kr., så torde man kunna skatta lagerbehållningen i medeltal till ungefär hälften häraf. Vi uppföra, alltså lager och förråd till ett värde af... 400,000,000 kr.

Bohag och husgeråd.

För uppskattningen af denna post gifves ingen annan ledning än den, som kan hemtas af' ofvan anförda brand-

försäkringsvärde å lös egendom. Med från räkning af jordbrukets inventarium utgjorde sålunda värdet omkring 1,360 millioner lcr. Beräknas häraf vid pass 60 millioner kr. afse det lösa maskineriet samt 650 millioner lcr. lager, återstå ungefär 650 millioner lcr., hvilka icke kunna gälla annat än personlig lösegendom, bohag, husgeråd, kläder m. m.

Denna summa anse vi äfven motsvara verkliga värdet af denua post. Visserligen är sant, att ett stort antal personer icke hafva sitt bohag brandförsäkrad!, men dessa tillhöra företrädesvis de minst bemedlade, hvadan värdet af deras husgeråd och kläder är jemförelsevis ringa. A andra sidan är väl att märka, att brandförsäkringsvärdena å detta slags förmögenhet i allmänhet torde få anses skäligen höga. De sättas vanligen med ledning af inköpspriset; men värde-afskrifningen å dessa artiklar är så stor. att en värderino-

O ' o

på grund af detta måste anses väl hög.

Förenämnda summa, omkring 650 millioner kr. för denna post, torde förefalla högt beräknad,1 men vi erinra med hänsyn härtill, att för flertalet af vårt folk anskaffandet af bohag är den första och vigtigaste placeringen af besparingar, I äldre tid utgjorde detta det ojemförligt allmännaste sättet att tillvarataga befintliga tillgångar; ännu qvarstår deima sed inom breda lager af befolkningen. I alla händelser förbjuda de anförda brandförsäkringsvärdena att sätta värdet å personlig lös egendom lägre. Vi uppföra alltså husgeråd och bohag, hvaribland guld- och silfverarbeten uppgå till ett värde af omkring 27 millioner lcr.,3 till...... 650,000,000 kr.

' Bollpkas beräknar för 1880 denna post till 450 millioner lcr. utom 56.r> millioner lcr. arbeten af guld och silfver. Vi kunna doclc ej gilla vare sig de grunder, som anföras för beräkningen, eller denna sjelf, men erkänna samtidigt vanskligheten af alla kalkyler beträffande denna post.

2 Enligt benäget meddelande från Kongl, myntverket utgjorde under åren 1848—1885 import och tillverkning af guldarbeten brutto 8,013,554 kg. samt import och tillverkning if silfverarbeten brutto 134,012,7 k<'., innehållande respektive 6,010,ig« kg. fint guld och 109,890,.109 kg. fint silfver. Bortser man från å ena sidan värdeförökningen genom bearbetningen, å andra värdeförminskningen genom slitning m. m., erhåller man med ett pris af 2,4S0 kr. per kg. fint guld

och 110 lcr. pr kg. fint silfver ofvanstående summa.56

KAPITEL II.

De tvenne återstående posterna, konstsaker och krigsmateriel, såväl vapen och utrustning som fartyg och befästningar, kunna af brist på ledning för uppskattningen icke bli föremål för sådan. Kostnadsvärdet, som åtminstone beträffande krigsredskapen kan temligen noga fastställas, gifver ingen rätt föreställning 0111 dennes aktuella värde. För den svenska nationalförmögenheten äga äfven dessa båda värdeföremål så ringa betydelse, att de saklöst kunna lemnas uträkningen vid en uppskattning af densamma.

Sammanställningen af nu anförda poster gifver följande tablå öfver deu svenska nationalförmögenheten omkring år 1885 i afrundade tal:

Jordbruksfastighet...2,702,000,000 kr.

Skogar, ej inbegripna i jordbruksfastigheten 42,900,000

Grufvor och öfriga större fyndigheter............43,100,000 »

Fiskeu och fiskevatten, ej inbegripna i jordbruksfastigheten ....36,500,000 »

Annan fastighet»...1,458,500,000 -

Kommunikationer...442,200,000

Handelsflottan..79,400,000 »

Kreatursstocken.......................................441,000,000 »

Jordbrukets döda inventarium.................................139,000,000

Maskineri, ej tillhörande »annan fastighet»,

samt båtar och fiskredskap...................................80.000,000 »

Lager och förråd........ ....400,000,000 »

Husgeråd och personlig lösegendom................650,000,000

Myn t stock och myntmetall........................43,700,000 »

Fordringar i utlandet..50,000,000 »

samt såsom negativ post:

Skulder till utlandet..664,000,000 »

Efter andras föredömen samt för att bespara läsaren en möda, som han tilläfventyrs eljest underkastar sig, må till sist anföras såväl summan af tillgångar, minskad med skulden till utlandet, som deu på hvarje hufvud af befolk-
DUX SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETEN'.

ningen fallande qvoten deraf. Den förra uppgår i rundt tal till 5,944 millioner kr., den senare till 1,270 kr. Men samtidigt. erinra vi, att slutsumman vid en dylik räkning, hvarigenom de jemförelsevis tillförlitliga posterna sammanslås med de miudre tillförlitliga, blir osäker som de senare. Vidare är den på privatekonomiskt vis utförda subtraktionen af den utländska skulden från summan af tillgångar vilseledande, ty vid en rätt uppskattning af nationalförmögenheten måste man i detta fall draga lika från lika eller åtminstone från likartadt. Slutligen är det hufvudsakligen af de enskilda posterna, vida mindre af deras slutsumma, som slutsatser kunna dragas rörande det allmänna förmögenhets-tillståndet, såsom vi i nästa kapitel skola se.KAPITEL III.

Om svenska nationalförmögenhetens relativa storlek. Niitionel rikedom och nationel fattigdom.

Sedan vi i föregående kapitel med oss till buds stående medel angifvit de absoluta taleu för den svenska nationalförmögenheten i dess olika delar, vilja vi i detta söka afgifva ett omdöme om dess relativa storlek, med andra ord söka besvara frågan, huruvida denna förmögenhet bör anses

o ' O

stor eller liten, och om det svenska folket på grund deraf bör nämnas rikt eller icke.

Innan vi emellertid skrida till en undersökning härom ma till undvikande af missförstånd följande erinras.

Frågan 0111 nationalförmögenhetens relativa storlek sammanfaller icke med frågan om välståndets utbredning inom ett folk. Visserligen kan icke välståndet vara stort, om nationalförmögenheten är ringa, men å andra sidan låter väl en både absolut och relativt stor nationalförmögenhet förena sig med ett jemförelsevis allmänt armod, i det att egendomen är koncentrerad på ett fåtal händer. Hvad man kallar allmänt, välstånd och dess motsats är sålunda lika mycket beroende al' förmögenhetens fördelning inom ett folk som af dess storlek. Men med nationalförmögenhetens fördelning hafva vi här intet att skaffa. Vi söka icke svar på frågan om det allmänna välståndets utbredning inom det svenska folket, utan huruvida den svenska nationalförmögenheten såsom ett helt betraktad må kallas stor eller liten.

Vidare må liied afseende på den föreliggande frågan erinras, att ett folks ekonomiska läge icke beror endast på

förmögenheten och dess storlek. Förmögenheten är blott den ena af de båda faktorer, som härvidlag bestämma öfver rikedom eller fattigdom. Den andra är arbetet d. v. s. det arbetande folket sjelft. Samma förmögenhet kan tänkas i ett folks hand gifva ett resultat, i ett annat folks ett annat. Det fullständiga svaret på frågan om uationel rikedom och dess motsats kan alltså endast fås genom att betrakta den nationela produktionens årsafkastning jemte nationalförmögenheten. Dock gifver redan studiet af den senare ett

O o

fullt tillräckligt stöd för omdömet om folkförmögenhetens relativa storlek.

Efter förutskickande af dessa anmärkningar öfvergå vi till den föreliggande frågan, huruvida den svenska nationalförmögenheten bör anses stor eller liten, och nämna dervid genast att här icke kan ifrågakomma mer än följande tvänne sätt att besvara densamma. Det ena består uti en 'analys af nationalförmögenheten med afseende på dess beståndsdelar och dessas inbördes förhållande till hvarandra; det andra är en jemförelse med andra folks förmögenhet. Rätteligen är en kombination af de båda metoderna bäst egnad att gifva det äskade svaret; för framställningens skull tillämpa vi dock hvardera för sig.

Den först angifna utvägen att ernå ett omdöme 0111 nationalförmögenhetens relativa storlek består uti en jemförelse mellan dess delar med afseende på slag och storlek samt grundar sig på det sakförhållandet, att värdeföremålen äga olika ekonomisk dignitet. Reducerade till penningens gemensamma mått synes ingen annan olikhet förefinnas mellan dem än den rent qvantitativa. En värdepost är större än en annan, men i öfrigt värde som värde. För privatekonomien är det vanligen äfven så; i den enskildes hand äro värdeföremålen lika goda, blott de i penningar utgöra samma storheter. Det är för den enskilde temligen likgiltigt, om hans förmögenhet utgöres af 100,000 kr. i guld eller i jord eller i hus eller i konstsaker, förutsatt naturligen att den icke blott till

namnet utan äfven i verkligheten (vid realisation) utgör denna summa. För honom står nemligen i regeln utvägen öppen att utbyta det. ena värdeföremålet mot andra och derigenom

Ofå sina 100,000 kr. i den förmögenhetsform, som för tillfället bäst passar honom. Med den städse förefintliga möjligheten till utbyte hafva derför värdeföremålen i den enskildes hand samma dignitet, af hvad slag de äro. Annorlunda är fallet med ett folks förmögenhet. Här kan intet utbyte ega rum af en värdepost mot andra, åtminstone icke i någon jemförlig omfattning med det inom privatekonomien förekommande. Ett folks jord, hus, kreatur, bohag o. s. v. kunna ej utbytas mot andra värdeföremål, med andra ord säljas till utlandet mot t. ex. guld och silfver. Det skulle först och främst icke finnas köpare till dessa ting i sådan omfattning; vidare skulle det säljande folket omöjligt kunna ens för en kortare tid undvara de nämnda värdeföremålen. Beståndsdelarne uti ett folks förmögenhet äro icke bytesting på samma sätt, som fallet är med den enskildes egendom. De förblifva hvad de hvar för sig äro samt bibehålla för den skull och göra gällande de särskilda ekonomiska egenskaper, som utmärka hvar och en. Men dessa egenskaper äro mycket olika just med afseende på det ändamål, som värdetingen såsom delar af förmögenheten skola tjena.

Det är här samma förhållande som t. ex. i fråga om ett skålpund bly och ett skålpund fjäder. Såsom tyngder endast äro båda lika, men i allt öfrigt så olika som möjligt och särskildt skulle användningen af dem såsom projektiler visa en oerhörd skilnad. Sammalunda är en milliard kronor, representerad af maskiner, och en milliard kronor uti husgeråd som blott värdestorheter lika, men som delar af ett folks förmögenhet och som ekonomiska maktmedel utomordentligt olika. En nationalförmögenhet, hvari t. ex. kreatur och maskiner utgöra 1/10 och konstsaker 1/20 och en annan lika stor, som eger kreatur och maskiner till 1/20 af sitt belopp och konstsaker till 1/10, skulle i penningar vara fullkomligt lika, men som medel att tillfredsställa ett folks behof och att skapa förmögenhet visa sig mycket olika. Penningevärdet är i detta fall endast ett mått, hvarmed alla värdeting mätas på samma sätt som kropparne genom vigten. Men jemte egenskapen att vara värde*storheter* ägavärdetingen äfven andra. Såsom delar af förmögenheten tjena de förmögenhetens ändamål, att gifva uppehälle åt sin innehafvare samt bidraga till frambringandet af ny förmögenhet. De äro *ekonomiska maktmedel,* verktygen hvarmed den arbetande menniskan skapar en ekonomisk verld. Och så betraktade — för öfrigt den enda riktiga synpunkten — äro värdeföremålen mycket olika. Det ena verktyget är ej det andra likt; det ena bättre, det andra sämre. Det är detta, som gifver de uti ett folks förmögenhet ingående värdeföremålen olika *ekonomisk dignitet* och som låter oss af de olika värdeposternas inbördes storlek bedöma nationalförmögenhetens styrka samt afgöra, huruvida denna styrka är stor eller liten, och dermed ock huruvida förmögenheten sjelf bör anses stor eller liten och det folk som äger den, ekonomiskt starkt eller icke.

De egenskaper, hvilka förläna värdeföremålen högre och lägre ekonomisk dignitet äro flera. Främst bland alla står beskaffenheten att vara *produktionsmedel* eller *konsumtionsmedel.* Endast de värdeting, som tillhöra den förra kategorien, äro i egentlig mening ekonomiska maktmedel, alla öfriga, de egentliga konsumtionsmedlen, endast på en omväg, genom att underhålla arbetskraften; de förra bidraga direkt, de senare blott indirekt till frambringande af ny förmögenhet. Konsumtionsmedlen förbrukas dessutom i betydlig grad utan att dermed på något, sätt tjena produktionen, i det de användas blott såsom njutningsmedel, för lyxändamål m. m. De bidraga då föga eller intet till höjande af ett folks ekonomiska kraft och förlora dermed helt och hållet sin karaktär af ekonomiska maktmedel. Med hänsyn till förmögenhetens ändamål att skapa och upprätthålla menniskans ekonomiska verld äro alltså produktionsmedlen att sätta framför konsumtionsmedlen. De äga en högre ekonomisk dignitet än de senare. Emellertid förefinnes icke någon skarp gräns mellan dessa båda hufvudslag af värdeföremål. Särskildt utgör den vanligen största posten uti ett folks förmögenhet, jorden med dertill hörande byggnader m. m. (»jordbruksfastigheten»), ett mellanting mellan båda.Jemte den nu nämnda gifvas äfven andra grunder för värdeföremålens ordnande efter ekonomisk dignitet. Sådana äro, utom i allmänhet bytesmöjlighet, *hållbarhet* och *rörlighet.* Genom den förra af dessa båda egenskaper blifva värdetingen relativt oberoende af tiden, genom den senare af rummet. Synnerligen den först nämnda egenskapen, hållbarheten, förlänar de värdeföremål, som i högre grad besitta den, ett bestämdt företräde som ekonomiska maktmedel framför andra, mera underkastade förstöring eller förbrukning. Förenas en viss grad af hållbarhet med rörlighet, uppkommer

förutsättningen för *internationel bytesmöjlighet,* en egenskap, hvilken i betraktande af den stora betydelse för ett folks ekonomi, som utbytet med främmande folk äger, likaledes gifver de värdeföremål, som deraf utmärkas, en högre ekonomisk dignitet.

Beträffande produktionsmedlen särskildt kan man vidare skilja mellan olika slag, allt efter som de mer eller mindre direkt bidraga till skapandet af ny förmögenhet. En grupp bilda sålunda naturvärden, kreatur, maskiner och redskap m. m.; en annan mera indirekt tjenande produktionens ändamål utgöres af de produktiva förbrukningsartiklarne såsom höskörd, kol, ved, malmlager m. m. Slutligen måste såsom en tredje grupp nämnas sådana, som medverka till förmögenhetens skapande hufvudsakligen blott genom att spara mensklig arbetskraft, till hvilka i främsta rummet kunna räknas myntstock med myntmetall samt kommunikationer.

Att på grund af nu anförda egenskaper ordna samtliga värdeföremålen efter dignitet i en fortlöpande serie torde visserligen icke vara omöjligt, ehuru svårigheterna vid en dylik klassificering i vissa fall skulle visa sig vara mycket stora. För vårt ändamål är icke heller en noggrann klassificering nödvändig. De gjorda antydningarna gifva tillräcklig ledning för anställande af den jemförelse mellan den svenska förmögenhetens olika delar, som vi för bedömande af dess relativa styrka vilja utföra. Tilläggas må endast, att en jemförelse af detta slag på grund af bristande specifikation icke kan genomföras med tillbörlig noggrannhet beträffande vissa poster. Uti »lager och förråd» ingåsåväl de för produktionen afsedda råmaterialierna som de färdiga konsumtionsartiklarne. Detsamma gäller om »kreatursstocken» såsom på en gång produktionskapital och konsumtionsförråd. Å andra sidan innefattas uti »annan fastighet» s. k. verk och inrättningar, hvilka äro att hänföra till produktionsmedlen, under det att boningshus äro att betrakta som konsumtionsmedel.

För att emellertid i någon mån afhjelpa dessa brister hos det föreliggande materialet, vilja vi från annan fastighet utsöndra »verk och inrättningar» med ett värde af 250 mill. kr., det belopp, hvartill, såsom ofvan är antydt, sistnämnda värdeföremål högst kan skattas. Sammalunda vilja vi af »lager och förråd» beräknade till 400 mill. kr. såsom konsumtionsförråd uppföra 50 % eller 200 mill. kr. samt af kreatursstocken i rundt tal 50 mill. kr. De båda sist anförda talen i synnerhet göra ej anspråk på tillförlitlighet. För de jemförelser vi vilja anställa, är dock detta af mindre betydelse.

Beträffande slutligen den ordning, uti hvilken de olika posterna här uppföras, må nämnas, att samtliga produktionsmedel ställas före konsumtionsmedlen samt inom de förra det rörliga kapitalet före det fasta och detta före naturvärdena. Jordbruksfastigheten, som på grund af sitt innehåll (boningshus m. m.) delvis är att betrakta som konsumtionsvärde, kommer derigenom de rena konsumtionsmedlen närmast. Hänsynen till skulderna, som måste afräknas endast från produktionsmedlen, hvarmed de äro närmast jemförliga, medför vidare en dubbel procentberäkning, en för produktionsmedlen ensamt och en för förmögenheten i dess helhet.

Förhållandet mellan de olika värdeposterna uti den svenska nationalförmögenheten gestaltar sig enligt dessa grunder för beräkningen på följande sätt:Beräkningen har utförts med jemna hundratusental enligt de sid. 56 angifna värdena, hvarvid emellertid ofvan antydda omflyttningar ägt rum. Af »annan fastighet» hafva sålunda 250 mill. kr. såsom värdet å fabriker m. m. öfverförts till produktionsmedlen, och omvändt af lager och förråd samt kreatursstock till konsumtionsmedlen hänförts respektive 200 och 50 mill. kr.

% af produktionsmedlen.

I % af hela förmögenheten efter afdrag af skuld till utlandet (från produktionsmedlen).

Produktionsmedel.

Myntstock och myntmetall

0,97

Fordringar i utlandet

1,11

Lager och förråd för produktionen

4,44

Kreatursstock » »

8.68

Jordbrukets öfriga inventarium

3,09

Handelsflottan

1,77

Löst maskineri jemte båtar m.m.

1,78

Fabriker och liknande med tillhörande fast maskineri

5,55

Kommunikationer

9,83

Grufvor och andra större fyndigheter

0,96

Fisken och fiskevatten

0,81

Jordbruksfastighet med statens skogar

61,01

100,00

64,53

Konsumtionsmedel.

Annan fastighet (efter afdrag för »verk och inrättningar»)

20,33

Lager och förråd för konsumtionen

Kreatur » »

4,20

Bohag och personlig lösegendom

10,94

100,00

I % af produktionsmedlen.

I % af hela förmögenheten.

Skuld till utlandet

14,75

10,05

Redan anmärkta oegentligheter i fråga om annan fastighet samt lager och förråd med deraf följande reduktioner och omflyttningar i afseende på dessa poster, äfvensom osäkerheten beträffande vissa andra, göra det svårt att af dessa jemförelser draga mera detaljerade slutsatser beträffande den svenska förmögenhetens produktiva styrka. Dock synasföljande iakttagelser på grund af de olika posternas procentiska förhållande kunna med fog göras.

Förhållandet emellan de båda stora hufvudgrupperna, produktionsmedel och konsumtionsmedel, angifves af procenttalen 64,53 och 35,47 %. Huruvida denna proportion bör betraktas som gynsam eller ogynsam för ett lands produktiva kraft, måste, då förhållandet i detta afseende inom andra länder är så litet kändt, för närvarande lemnas oafgjordt. Dessutom förbjuder osäkerheten beträffande tvenne af de tre poster, som konstituera konsumtionsmedlen, att begagna ifrågavarande proportionstal för dylika slutsatser. Deremot synes en jemförelse ensamt beträffande den största posten ibland de senare, boningshus af visst, slag, kunna gifva anledning till sådana.

Annan fastighet efter afdrag för »verk och inrättningar» utgör 20,33 % af hela nationalförmögenheten. Denna procentsiffra för boningshus med dertill hörande tomter uti hufvudsakligen städer och köpingar bör otvifvelaktigt anses som mycket hög. Man inser det bäst af följande. Divideras värdet å annan fastighet i städerna efter approximativt afdrag för verk och inrättningar (125 mill. kr.) med motsvarande befolkningstal erhålles en qvot per hufvud af 1,209 kr.Det af skatter och besvär absorberade värdet af annan fastighet, ofvan beräknadt till 40 mill. kr., har oafkortadt tillagts städernas husvärde, såsom vi tro med full rätt. Denna qvot är ungefär dubbelt högre än den på hvarje hufvud af landtbefolkningen fallande qvoten af jordbruksfastighet (på landet) och statens skogar tillsammantagna, utgörande endast 686 kr.Det ofvan beräknade värdet af kapitaliserade skatter och besvär, 334 mill. kr., äfvensom frälseräntor, hafva oafkortade medräknats. Den är vidare ej mycket lägre än den

ofvan funna totala förmögenhetsqvoten på hvarje hufvud af rikets befolkning, 1,270 kr. — Man kan omöjligen undgå att af dessa jemförelser draga den slutsatsen, att det anförda värdet å boningshus är i förhållande till nationalförmögenhetens öfriga poster mycket högt. Och ändock utgör detta husvärde blott en del af det totala bostadsvärdet. Samtliga de å jordbruksfastigheten befintliga boningshusen ingå uti värdet å denna, men äfven de endast med en7 6

bråkdel af sitt verkliga värde. Husen å jordbruksfastighet upptagas nemligen aldrig, såsom vi ofvan omnämndt, till sina kostnadsvärden, utan långt under dessa. Kunde man för den skull sammanställa till verkliga värdet hela massan af boningshus samt dertill hänförliga byggnader, såsom kyrkor, skolhus, sjukhus o. s. v. jemte deras tomtplatser å land och i stad, skulle man säkerligen finna, att detta värdeföremål utgjorde den största posten uti landets förmögenhet ocli att alltså bostadsbehofvets fyllande kräfde den relativt största delen af landets disponibla ekonomiska kraft,

Nu anförda förhållande bör dock icke väcka allt för stor förvåning. Landets nordliga läge och jemförelsevis hårda klimat göra det nödvändigt att på bostadsbehofvets fyllande offra vida mer arbete och kostnad, än hvad sydligare länders befolkningar för detsamma måste använda, om

ö o

också medgifvas bör, att jemförelsevis stora vanor i detta afseende torde i ej ringa mån bidraga härtill. Men om sålunda det relativt höga husvärdet väl låter förklara sig, sä vittnar det å andra sidan icke alldeles fördelaktigt om den svenska nationalförmögenhetens produktiva styrka, Boningshus motsvara visserligen ett oafvisligt behof, men de bidraga icke sjelfva till frambringande af ny förmögenhet; de äro från folkekonomieus synpunkt att betrakta som ett s. k. dödt kapital. Detta motsäges ej deraf, att sunda och goda samt derför dyrbara bostäder äro ett al' de första vilkoren för arbetskraftens bibehållande och samhällets trefnad, samt att i följd deraf de kostnader, som derå nedlagts, kunna i ocli för sig vara väl använda. Men såsom upptagna för ett direkt konsumtivt ändamål äro så anbragta medel undandragna produktionen och tjena ej vidare att skapa förmögenhet. Ju mer sålunda af befintliga tillgångar, som måste placeras uti detta värdeföremål, dess mindre blir öfrigt för andra i egentlig mening produktiva, och detta är tydligen till men för ett folks ekonomiska styrka, då frågan såsom här är om de materiella ting, som konstituera densamma. Att under i öfrigt enahanda förmögenhetsvilkor kunna bo lika väl och rymligt 'för 1,000 kronor per hufvud som för 1,500 kr., medför tydligen för ett folk en mycket olika ekonomisk kraft.

Utom jemförelsen mellan »annan fastighet» och öfriga förmögenhetsposter erbjuder äfven en dylik mellan de olika posterna inom produktionsmedlen anledning till slutsatser rörande den svenska nationalförmögenhetens relativa storlek eller styrka, I synnerhet, vilja vi här framhålla den mycket stora procent, som hommunilcationemas synbara värde representera, ej mindre än 9,S3 % af samtliga produktionsmedel.

Den stora utveckling, som jernvägsnätet erhållit i Sverige, som bekant vida öfverstigaude andra länders i förhållande till folkstocken,1 vittnar om en synnerligen kraftig sträfvan att besegra de hinder, som landets stora ytvidd lägger i vägen för produktionen. Det starka jernvägsbyg-gandet bildar det kanhända vackraste bladet i Sveriges ekono-

O O

miska historia, och ändock vittnar det i viss grad 0111 ekonomisk svaghet. Kommunikationer äro nemligen icke i direkt mening produktiva. De bidraga ej omedelbart till frambringande af värdeföremålen. Deras uppgift i produktionens tjenst är att öfvervinna afståndets hinder och dermed spara mensklig arbetskraft. Ju mindre ekonomisk kraft, som åtgår för att öfvervinna detta hinder, dess mera blir qvar för sjelfva produktionen. Att sålunda med hälften så mycket kommunikationer kunna uppnå samma arbetseffekt för produktionen som med dubbelt så mycket, innebär en ofantlig kraftbesparing och en stor ekonomisk vinst (»de minsta medlens lag»).

Det svenska folket, hade år 1885 nedlagt öfver 500 mill. kr. uti jernvägar, motsvarande mer än 100 kr. per

hufvud af befolkningen. Ilade man behöft använda endast 250 mill. kr. för att ernå samma förflyttningseffekt för produktionen, skulle de andra 250 millionerna kunnat nedläggas uti industriella byggnader och maskiner, hvilka mera direkt bidraga till värdeföremålens frambringaude, och hvaraf landet nu äger blott för omkring 330 mill. kr.2 Särskildt skulle den

1 På 10,000 invånare kommo år 18S5 i Sverige 14,7S km. jernväg, medan det land i Europa som dernäst liade att uppvisa högsta km.-tal per hufvud af befolkningen. Danmark, räknar blott 9,8c km. (Efter

Stat. Tidskr., 1S86, s.)

3 Deraf industriella byggnader med dertill hörande maskiner 250 mill. kr. samt löst maskineri ra. m. utom jordbrukets 80 mill. kr.7 6

svenska jernhandteringen, om den ej nödgats på jernvägar offra alla befintliga tillgångar, kunnat mera än som skett följa med utvecklingen uti till sjelfva driften hörande inrättningar och derigenom bättre bestå i konkurrensen med andra

O O

länders jernindustri. Nödvändigheten att på kommunikationer, hvilka icke direkt bidraga till skapandet af förmögenhet, offra en så stor del af befintligt kapital har varit och är i hög grad betungande för den svenska produktionen samt förlamar betydligt landets ekonomiska kraft. Huru stolta vi sålunda än kunna vara öfver vårt jernvägsuäts stora utveckling, må vi dock icke förledas att deri se ett bevis på stor ekonomisk styrka. Det vittnar om ekonomisk lifaktighet, meu tillika om stora hinder, som måst öfvervinnas, och som slukat en betydande del af den produktiva förmögenhetens tillgångar till förfång för andra ändamål mera direkt bi-

O O O

dragande till ekonomisk styrka.

En annan post bland produktionsmedlen, som vid denna jemförande granskning ådrager sig vår uppmärksamhet, är myntstock med myntmetall. I förhållande till öfriga produktionsmedel utgör detta värdeföremål endast 0,97 ett tal gom måste betecknas som utomordentligt lågt. Aiinu mer än den relativa är det. dock den absoluta ringheten af denna post, som påkallar beaktande. Som emellertid myntstockeus storlek kommer att i ett. annat sammanhang närmare skärskådas, lemna vi den och de anmärkningar, hvartill den kan gifva anledning, här å sido för att till sist yttra några ord

0 O" »>

angående den post, som mer än någon annan vid denna pröfning af den svenska nationalförmögenhetens sammansättning väcker uppmärksamhet. Det är den negativa posten uti densamma, skulder till utlandet.

Totala beloppet af skuld till utlandet utgjorde enligt ofvan gjorda beräkningar 664 mill. kr. Afdragas fordringar

1 utlandet återstå 614 mill. kr., hvilket belopp vid denna betraktelse må ytterligare reduceras till 600 mill. kr., motsvarande obligationsskuldens storlek. Bland utlandets tillgodohavanden upptages nemligen utländingars egendom i Sverige till ett värde af omkring 21,5 mill. kr. Men denna egendom är i verkligheten ej belt afsöndrad från den svenska

förmögenheten, utan måste till viss del anses alltjemt tillhöra densamma (i följd af det allmännas skatterätt o. s. v.). Med allt skäl kan man alltså vid en jemförelse af detta slag stanna vid den siffra, som obligationsskulden företer eller 4500 millioner kr., såsom utgörande efter afdrag af motsvarande fordringar svenska folkets effektiva skuld till utlandet. Jemföres nu denna skuldsumma med nationalförmögenheten i dess helhet, naturligen utan inräknande deri af fordringar i utlandet, så finner man, att den uppgår till öfver 9 % deraf. Och ställer man den i relation till produktionsmedlen allenast, med hvilka skulderna rättast böra sammanställas, så utgör den ej mindre än 13,3-t % utaf desamma.1

För att rätt förstå betydelsen af dessa siffror, borde man kunna jemföra dem med motsvarande för andra länder. Detta är på grund af bristande material till en sådan jemförelse icke möjligt; men vi tro oss ändock kunna, med led-hing af hvad man i allmänhet känner om de olika staternas yttre och inre ekonomiska läge, uttala det påståendet, att intet annat land i Europa förmår uppvisa eu proportionsvis så stor negativ post uti räkningen öfver sina tillgångar. Med andra ord, Sverige äger i förhållande till sin nationalförmögenhet en större (utländsk) skuld än andra länder, med hvilka en jemförelse lämpligen kan ifrågakomma. Detta påstående torde förvåna mången. Endast stateskulden utgör i Frankrike vid pass 31,"2 och i England IS,53 milliarder francs, motsvarande respektive 830 och 500 francs pr hufvud af befolkningen, eu qvot vida öfvcrstigande den som hela den svenska utländska skulden gifver, 128 kr. eller 178 francs ungefär, om skulden, som här skett, upptages blott till 600 millioner kronor. Men man begår ett stort misstag, om man lägger statsskuldens eller öfverhufvud den i ett land utställda obligationsskuldens storlek till grund för deuna jemförelse. Endast den del deraf, som befinner sig på utländska händer,

1 Olikheten mellan dessa siffror och ofvan uti tabellen gifna beror naturligen derpå, att skulden der upptagits oafkortadt till 664 mill. kr.

2 Enligt uppskattning af P. Leroy-Beaulieu. Traité de la science des finances, 4 éa.

' 3 Enligt Statistical Alstrad for the United Ungdom utgjorde totala skulden 1SS5: £ 740.330,654.7 6

får räknas, ty endast den är ur nationalförmögenhetens synpunkt skuld, en negativ post, hvarmed den förras summa måste minskas. Skuldförbindelser mellan medlemmar af samma folk, oafsedt naturligen af hvem de utfärdats och af hvem de innehafvas, af enskilde eller staten, bidraga ej att öka nationalförmögenheten, men icke heller att minska den. Dessa värden gå ut mot hvarandra, såsom vi ofvan i kapitel I hade tillfälle att omnämna. Statsskulden liksom andra skulder kunna endast då göra afdrag uti nationalförmögenheten eller öfver hufvud uppföras uti räkningen öfver densamma, när de äro placerade utanför landet.

Men af Storbritanniens statsskuld befinner sig blott en försvinnande ringa del om ens något på utländska händer, under det att samtidigt engelsmäns fordringar i utlandet äro ofantligt stora. Englands nationalförmögenhet belastas derför

o o O

icke af någon negativ post; tvärt om skulle räkningen öfver skulder till och fordringar hos utlandet för detta land gifva en positiv post af säkerligen enorm storlek.1 Troligt är, att samma förhållande så till vida gäller äfven Frankrike, att det mesta af utelöpande obligationer befinner sig inom landet, och hvad som är utanför detsamma mer än väl täckes af utländska fordringar, hvaraf Frankrike anses äga 20 à 25 milliarder francs." Att på enahanda sätt Amerikas Förenta stater trots sin alltjemt betydande statsskuld (omkr. 1,282 millioner dollars 1886 (l/7)i hvartill komma de enskilda staternas skulder med vid pass 228 millioner dollars)8 långt ifrån att äga ett minus uti nationalförmögenheten för skulder, tvärt om hafva att uppvisa ett mycket stort pius uti fordringar på utlandet, är utom allt tvifvel. Detsamma gäller i mer och mindre mån om Holland, Belgien, Tyskland, Danmark och Schweiz. Samtliga dessa länder och möjligen äfven några andra besväras ej af en negativ post uti räkningen öfver nationalförmögenheten. Förhållandet till utlandet

1 Leroy-Beaulicu antager med stiid af K. Giftens beräkningar för 1875, att är 1885 England ägde kapital placeradt utom landet till ett belopp af (JO à 70 milliarder francs. (Dela Colonisation chezles penples mödernes, 3 éd., p. 641).

2 Ibid,

5 Almanach de Götha 1890.

ställer sig för dem så, att de efter afräküing af skalder till och fordringar hos detsamma blifva i mer eller mindre mån dess kreditorer.

Mot de nu nämnda ländernas utländska tillgodohafvanden svara de öfriga ländernas »skulder till utlandet». Blott de senare laborera alltså med en negativ post uti nationalförmögenheten. Dessa länder äro väl de flesta kolonialländer jemte södra Amerikas stater äfvensom öfriga, ej förut nämnda länder i Europa. Att mellan de senare angifva ordningen i fråga om den utländska skuldens relativa storlek är oss icke möjligt. Men det synes oss föga troligt, att denna någonstädes uppgår till nära tiondedelen af hela nationalförmögenheten utom beträffande Sverige. Italien, Kyssland och Turkiet äro väl de länder, som skulle med Sverige täfla i detta afseende. Dock tro vi icke, såvidt vi af tillgängliga uppgifter kunna döma, att dessa länders utländska skuld efter afdrag af motsvarande fordringar uppgår till, långt mindre öfverträffar den procentsiffra, som räkningen öfver Sveriges nationalförmögenhet utvisar. Den svenska nationalskulden måste för den skull i förhållande till den totala förmögenheten betraktas som abnormt stor, ett förhållande, som tydligen vittnar mycket ogynsamt om landets ekonomiska styrka,

Härmed afsluta vi denna jemförelse mellan den svenska nationalförmögenhetens skilda poster med afseende på deras olika ekonomiska dignitet. Huru kortfattad och ofullständig densamma än varit, framgår dock deraf ett totalintryck rörande denna förmögenhets styrka, som svårligen låter sig jäfva. Allt. antyder en relativt ringa tillgång på de mera produktiva ekonomiska magtmedlen. I synnerhet vittnar den stora utländska skulden om stor fattigdom på rörligt kapital, ty till denna kategori måste fordringar hos samt skulder till utlandet räknas.1 Men kapitalfattigdom är i närvarande tid

1 Eii väl belcaut verkan af denna. kapitalfattigdom liksom ett bevis derför är den utbredning, som borgenssystemet äger i vårt land. Borgen är kapitalsurrogat. — Ofvan anförda sakförhållande låter väl förena sig med öfverflöd på penningar i bankerna samt låg räntefot. Agame af ledigt kapital vilja ej placera detta i företag eller med andra ord gå produktionens lånebeliof tillhanda, af fruktan för förlust, utan öfverlemna sina7 6

och uti gamla samhällen ett ojäfvigt vittnesbörd om svagheten af de ekonomiska magtmedel, som stå ett folk till buds. Totalomdömet om den svenska nationalförmögenheten på grund af nu utförda betraktelse öfver dess sammansättning måste för den skull blifva, att denna förmögenhets effektiva styrka är jemförelsevis ringa.

Den andra utvägen att bedöma den svenska national-förmögenhetens relativa storlek eller dess styrka är att jemföra den med andra folks. En dylik jemförelse måste emellertid omfatta icke endast de absoluta talen utan äfven den efter befolkningstalet uppkommande qvoten för hvarje post. Förmögenheten måste sättas i relation till folktalet för att jemförelsen må bli rätt upplysande. Det. är nemligen en ofantlig skillnad uti ekonomisk kraft, om t. ex. 10 milliarder kr. äro i händerna på ett folk om 5 millioner menniskor eller hos ett om 10 millioner. Ju större qvot pr hufvud dess större d. v. s. starkare förmögenhet och omvändt. Men på samma gång är vid lika qvoter den absolut större förmögenheten äfven deu relativt större eller starkare; naturligen under i öfrigt lika omständigheter. En större massverkan kan nemligen uppnås med ett större antal lika qvoter (den absolut taget större förmögenheten) än med ett mindre antal (den mindre förmögenheten). Man måste for den skull på en gång jemföra de absoluta talen och qvoterna pr hufvud. De båda slagen af jemförelser komplettera och stödja hvarandra vid omdömet om ett folks förmögenhetsställning, om ock den förra synpunkten (beträffande förmögenhetens qvottal) är deu mest upplysande. Att. jemförelsen naturligen äfven bör afse förmögenheternas sammansättning eller de olika posternas procentförhållande följer af det föregående. Jemförelsen bör alltså omfatta trenne talserier, afseende hvar sin af nu anförda synpunkter.

besparingar hellre i säkra händer (bankerna) mot låg ränta. Häraf följer, hvad man under senaste kristid fått bevittna: kapitalbrist för produktionen under samtidigt pcnningöfverjlöd i bankerna. Af dessa motsatta förhållanden beror äfven den osäkerhet beträffande den rätta räntefoten, hvilken under senare år gjort sig gällande uti våra bank-institut.

Möjligheten att anställa här afsedda jemförelser är emellertid temligen begränsad. På grund af ämnets delvis oöfverstigliga svårigheter hafva statistici och ekonomer ej

O O O

synnerligen mycket sysslat med detsamma. Orienterande arbeten öfver nationalförmögenheten och dess beräknande hafva publicerats beträffande uppskattningar i åtskilliga tyska stater af Hermann Losch1 och för öfriga länder utom de nordiska af Maffeo Pantaleoni,2 hvartill kan räknas äfven de af Neumann Spallart meddelade öfversigterna?3 Uppskattningar värda att nämnas äro utförda beträffande Preussen, Wurtemberg, Österrike—Ungarn, England, Frankrike, Belgien, Amerikas Förenta Stater, Italien, Danmark och Norge. De flesta af dessa uppskattningar förskrifva sig från tiden före 1880; några äro mycket gamla (såsom för Preussen). Olikheten i tid utgör dock icke det största hindret för en upplysande jemförelse mellan den svenska nationalförmögenheten och de nämnda ländernas. De grunder, på hvilka beräkningarne utförts, äro i flertalet fall mycket osäkra, vida osäkrare än de som stått oss till buds, beroende på de respektive ländernas olika beskattningssystem, frånvaron af direkt egendomsskatt och dylikt. Men vidare hafva ofta andra beräkningssätt följts, än den» vi användt. Vår-»jordbruksfastighets' och ännu mer »annan fastighet» hafva i allmänhet icke sin fulla motsvarighet i uppskattningar från andra länder. De båda, som stå oss i alla afseenden närmast, äro Norge och Danmark. Jemförelsen med dessa våra närmaste grannfolk erbjuder ock det största intresset. Vi komma af dessa grunder att inskränka den mera allsidiga

d c

jemförelsen till de båda nämnda länderna, för hvilka dessutom nyligen utförda uppskattningar föreligga. Jemförelser med öfriga länder måste vi deremot begränsa till en enda värdepost, myntstocken. Denna utgör nemligen det enda värdeföremål, som är öfver allt likartad samt jemförelsevis lätt att till sin storlek konstatera, på samma gång det fram-

1 Yolksvermögen, Yolksemkommen und ihreVerteilung, 1S8T (Staats-w. socialwissensehaftl. Forsch ungen, VII. 1).

- Dell' ammontare probabile delin ricchezza privata in Italicf. 18S4.

3 Uébersiehten der Weltwirthschaft 1883—84. 1889.7 6 KAPITEL III.

för flertalet andra är för bedömandet af förmögeuheteruas relativa styrka upplysande.

Efterföljande jemförelse med Norge och Danmark grundar sig på de beräkningar öfver dessa länders förmögenhet, som beträffande Norge utförts af A. N. Kiær1 och beträffande Danmark af V. Falbe-Hansen.2 Båda afse ungefär samma tidpunkt som ofvan gifna svenska uppskattning eller år 1885. Fordran på likformighet mellan de värdeposter, som med hvarandra jemföras, har vållat sammanslagning af vissa sådana för Sverige ofvan angifna liksom naturligen uteslutning af dem, som ej upptagas uti förteckningen öfver de båda andra ländernas förmögenhet (»fisken» samt »fordringar i utlandet»). Vidare har en revision af tvenne värdeposter för Danmark, »jordbruk» samt »lager ocli förråd m. m.» måst företagas på skäl, som nedan i noten närmare angifvas. Anmärkas må äfven, att posten »lager och förråd» för Norge omfattar äfven jordbrukets inventarium, samt att skulder till utlandet för detta land beräknats med afdrag af Norges banks tillgodo-hafvande dersammastädes, i rundt tal antaget till 10 mill. kr., för andra utrikes fordringar har deremot ej afdrag kunuat göras. Mvntstock och mvntmetall hafva för Norges del an-

0 v . o

gifvits efter de af prof. Aschehoug gjorda beräkningarne.

Anmärkning. 1 allmänhet vill det synas, som om uppskattningen af Danmarks förmögenhet hvilar på delvis andra principer än dem af oss och för Norge följda, medförande för några af detta lands förmögenhetsposter ett jemförelsevis högre värde än motsvarande svenska och norska. Synnerligen torde detta vara fallet med »jordbruk» samt • lager och förråd». Vi hafva för den skull ansett nödigt att företaga en reduktion af nämnda poster för att bringa dem mera i öfverensstämmelse med enahanda svenska och norska, ehuru vi visserligen äro fullt medvetna om vanskligheten uti ett dylikt företag på fri hand.

Posten jordbruk upptages uti de ofvan autörda publikationerna till omkring 4,000 millioner kr. enligt följande specifikation:

Skogar .... 152 millioner kr.

Odlad jord 2,1GS

Byggnader........................ 960 » >

Besättning och inventarium 570 > » hvartill kommer (i.; mill. kr. »Tionde», kapitaliserad till 167 mill. kr.,

1 allt 4,017 mill. kr. Afräknas kreatursbesättningen och inventarium, såsom särskildt uppförda, återstå 3,447 mill. kr., utgörande värdet af Danmarks jordbruksfastighet. Uti denna summa ingår husvärdet med

1 StatsukonomM tidskr. 1SS7 och 88. Danmarks statistik udg. af Falbe-Hansen og W. Scharling, I, s. 691 tV. samt Nationalökonomisk tidsskrift 1885, I.

Danmark.

Sverige.

Norge.

Storlek i mill. kr.

På hvarje individ af befolkningen i början af 1880-talet.

%

Storlek i mill. kr.

På hvarje individ af befolkningen 31 dec. 1885.

%

Storlek i mill. kr.

På hvarje individ af befolkningen 31 dec. 1884.

%

Myntstock och myntmetall

62,5

31,25

0,99

43,7

9,33

0,67

25,4

13,07

1,26

Jordbruk med dertill hörande hus samt skogar (»jordbruksfastighet» och statens skogar)

3 200

1 600 —

50,68

2 745

586,29

42,09

720

370,56

35,85

Andra byggnader, alla slag med dertill hörande fasta maskiner, tomter (»annan fastighet») samt grufvor m. m.

1 120

560 —

17,74

1 501

320,59

23,02

500

257,33

24,90

Jernbanor. kanaler och spårvägar m. m.

113

56,50

1,79

442

94,40

6,78

33

16,98

1,64

Kreatursstock

430

215 —

6,81

441

94,19

6,77

130

66,90

6,47

Landtbrukets döda inventarium

140

70 —

2,22

139

29,69

2,13

—

—

—

Handelsflottan

68

34 —

1,08

79

16,87

1,21

100

51,46

4,98

Lager och förråd jemte löst maskineri, bohag och husgeråd

1 180

590 —

18,69

1 130

241,35

17,33

500(?)

257,33

24,90

Summa

6 313,5

3 156,75

100,00

6 520,7

1 392,71

100,00

2 008,4

1 033,63

100,00

% af aktiva.

% af aktiva.

Skulder till utlandet utöfver fordringar hos detsamma

—

—

—

614

131,1

9,41

120

61,76

5,97

ett i jemförelse med. motsvarande uppskattningar för Sverige ocli Norge helt visst för liögt belopp. Den omständigheten, att husen å jordegendom vid taxeriiigarne uppföras med sina särskilda värden, äfvensom den detaljerade beskrifning af dem, som enligt instruktionen för nämnda taxeringar (Instruction för de i Ernhold" til L. 19 Marts 186(1 be-skikkede fante Vurderingsmænd) bör gifvas, gör det sannolikt, att de äro här uppförda med siiia kostnadsvärden, naturligen med vederbörligt afdrag för försämringar. Men en dylik värdesättning af ifrågavarande byggnader gifver dessa ett högre värde än det, som de vid köp och försäljning àf jordegendom äga endast såsom integrerande delar af denna. Så är fallet, såsom vi ofvan sågo, i Sverige, ocli vi taga för gifvet att detsamma gäller om också ej i samma grad äfven om den danska jordbruksfastigheten och dess byggnader. Köpevärdena å jorden innehålla icke dertill hörande byggnaders verkliga värde (kostnadsvärde) utan enligt svenska förhållanden ofta nog blott 50 % deraf. 1 Danmark-lär nog ej en så stor reduktion äga rum. men månne ej 25 <«? Vi tillåta oss denna gissning och reducera för den skull nyss angifna busvärde med 240 mill. ler., hvarigenom i rundt tal erhålles som värde å Danmarks jordegendom det ofvan uppförda beloppet 3,200 mill. kr.

Värdet å »Indho, llaudelsvarer, Redskaber. Klreder m. m.» angifves efter försäkringarne af dessa risker till inemot 1,950 mill. kr. Härifrån iifgår värdet å kreatur samt jordbrukets inventarium med 570 millioner kr. Den resterande summan 1,380 mill. kr. är antagligen för hög, i det. att den beträffande »lager och förråd» upptager dessas maximivärde i st, f. årliga medelvärdet. De svenska försäkringsvärdena å denna post borde enligt våra beräkningar utgöra omkring 050 mill kr., men vi uppförde densamma ändock endast "till <100 mill. kr. Vi tro en reduktion af 200 mill. kr. utaf försäkringsvärdena å lager och förråd äfven för Danmark vara berättigad och hafva derför uppfört ifrågavarande post till ofvan angifvet belopp 1.180 mill. kr. — Anmärkas må slutligen, .att folktalet för Danmark är antaget till 2 millioner, något högre alltså än det. som folkräkningen af 1 febr. 1880 gaf

(1.969,000). Norges folkmängd är enligt uppgift för 31 dec. 1884 upptagen till 1.943,000. Sveriges till 4,682,000 (beräknad folkmängd 31 dec. 1885).

Förestående jemförelse kräfver ej någon vidlyftig kommentar. I förhållande till folktalet — den vigtigaste synpunkten — är den danska nationalförmögenheten mer än dubbelt större än den svenska, den senare något större än den norska. De absoluta talen visa åter en något större samlad förmögenhet för Sverige än för Danmark, medan Norges belöper sig ej fullt till tredjedelen af de båda andras. En närmare granskning af de tre'rikenas relativa ekonomiska styrka låter sig blott delvis utföra. Bristande specifikation beträffande byggnader för olika ändamål, grufvor och fyndigheter, skog samt lager och förråd m. m. omöjliggör sålunda en jemförelse med afseende på förhållandet emellan produktionsmedel och konsumtionsmedel liksom särskildt i fråga 0111 industriell styrka. I öfrigt återspegla de olika siffrorna ganska troget skiljaktigheten uti de respektive ländernas ekonomiska krafter.

För Danmark representerar jorden med skog öfver hälften af hela nationalförmögenheten, för Sverige 42,0 9 %, för Norge 35,8 5 %. I Norge utgör handelsflottan 4,9 s % af det hela, i Sverige ocli Danmark föga öfver 1 %. Karakteristiskt för Sverige är den låga procentsatsen å myntstock, blott ~/s och den höga å kommunikationer, 6,"s %,

Den gifna jemförelsen mellan de tre nordiska rikena meddelar alltså intet, som man ej på förhand kunde ana. Danmark är ett relativt betydligt rikare land än Sverige, Sverige något rikare än Norge. Dock må ej förglömmas, att icke blott förmögenhetssiffrorna utan väl ännu mer inkomstsiffrorna äro bestämmande för omdömet, om folkens förmögenhetslägen. Kunde vi här anföra äfven de senare siffrorna, skulle de antagligen visa helt andra förhållanden. Danmarks relativt stora nationalförmögenhet beror framför allt på de höga jordvärdena; men dessa grunda sig icke blott på jordens höga afkastningsförmåga utan väl ännu mer på dess jemförelsevis begränsade mängd. Det är den större folkmängdstätheten, som tack vare jordräntan drifver upp jordvärdena till eu så betydande höjd och derigenom nationalförmögenheten. Afkastningen är säkerligen icke proportionellt lika stor. Hvad åter Norge beträffar må först och främst märkas, att den för detta land så vigtiga inkomstkällan,

1 O O '

fisket, är i jemförelsen öfver de tre ländernas tillgångar alldeles lemnad ur räkningen. Men vidare gifver Norges handelsflotta eu i förhållande till värdet af densamma vida större afkastning än Danmarks men i synnerhet större än Sveriges.1 Jemförda med afseende på nationalinkomsten skulle sålunda de tre nordiska rikena icke förete så stora olikheter, som jemförelsen mellan deras förmögenhet utvisar, och särskildt skulle skilnaden mellan Sverige och Norge i förmögenhetsafseende per hufvud räknadt säkerligen då vara ingen. De absolut taget större siffrorna för den svenska nationalförmögenheten

1 Af norska handelsflottan i utländsk fraktfart inseglade brutto frakter utgjorde i ärligt medeltal 1880—85 ej mindre än 95 mill. kr., under det att samma inkomst för Sverige under enahanda tid belöpte sig till endast 34,s mill. kr. årligen. Det norska fisket beräknas för åren 1875—S5 i medeltal gifva ungefär 22,5 mill. kr. årligen. (Ur stat. Åårbog f. Kongeriget- Norge.)

(och nationalinkomsten) motväga emellertid i viss mån, särskildt gent emot utlandet, de relativt ogynsamma talen per hufvud räknadt, hvadan jemförelsens slutresultat under alla förhållanden dock lär blifva det nyss anförda omdömet 0111 de tre ländernas inbördes förmögenhetsställning.

För en jemförelse med andra länder af samma slag som den nu anstälda, är, såsom redan nämnts, materialet i regeln allt för ofullständigt och olikartadt. Vi inskränka alltså denna jemförelse till en enda värdepost, myntstock och myntmetall, rörande hvilken uppskattningar för alla vigtigare länder föreligga, de der visserligen icke äro fullt exakta, men dock i det hela vida tillförlitligare än de värderingar af andra värdeföremål, som förefhiuas. Dertill kommer, att. väl ingen annan värdepost i samma grad som de ädla metallerna förmår gifva en leduing för omdömet om nationalför-mögenheternas relativa storlek. De egenskaper, som förläna de ädla metallerna denna

karakter, äro i korthet följande.

Att börja med intager denna värdepost samma ställning uti alla folks förmögenhet, äger enahanda betydelse för deras ekonomi, ett förhållande som icke gäller något annat värdeföremål. Handelsflottan eller kreatursstocken, eller äfven boningshusen och jorden spela inom skilda länders ekonomi en helt olika roll, allt efter folkens olika existensvilkor ocli olika näringsfång. Hos en nation är sjöfarten ett vigtigare näringsfång än boskapsskötseln, och i följd deraf dess handelsflotta ett vida betydelsefullare förmögenhetsstycke än dess kreatursstock ocli omvändt. Uti nordliga länder blifva boningshusen i allmänhet dyrare än i sydligare belägna, med den påföljd att denna värdepost uti de förra blir relativt större än i de senare. Slutligen äger jorden uti ett bergland som Schweitz långt mindre betydelse för nationalförmögenheten än uti ett åkerbruksidkaude land som Danmark. Att jemföra olika länders förmögenhet efter storleken af nu nämnda värdeposter eller andra utom myntstock och myntmetall skulle för den skull leda till de origtigaste slutsatser rörande de respektive ländernas relativa förmögenhet. Ensamt ini anförda förhållande förbjuder alltså användningen af hvarje

annan värdepost som mätare af nationalförmögenheten. Men härtill kommer vidare den höga ekonomiska dignitet, som utmärker de ädla metallerna uti deras användning som liqvida-tionsmcdel — öfriga användningar deraf kunna och böra lemnas alldeles ur sigte — och som gör dem synnerligen lämpliga härför.

I äldre tid, merkantilismens dagar, ansågos guld och silfver stå främst bland alla värdeföremål samt för deu skull utgöra rikedomen par préférence. För den enskilde är i sjelfva verket detta äfven förhållandet. Genom lättheten att när som helst utbyta de ädla metallerna mot hvad som för tillfället behöfs, och på detta sätt kunna använda befintliga tillgångar för produktionen blir detta värdeföremål i den enskildes hand liktydigt med produktivt kapital eller sjelfva häfstången för arbetet. I privatekonomiens hand äro guld och silfver den trollstaf, som ställer allt till dess tjenst och bereder den rikedomens håfvor. Inom ett folks ekonomi är detta värdeföremåls betydelse som ekonomiskt magtmedel långt ifrån densamma. I första hand är det som prismått och bytesmedel, som det här gör produktionen tjenster, hvilka tjensters väsen, såsom ofvan nämndes, rätteligen består uti att spara mensklig arbetskraft. I deras egenskap af mynt befria oss de ädla metallerna på den inhemska marknaden från det ofantliga arbete, som utbytet vara mot vara skulle medföra. Dock utföra de icke längre ensamma denna vigtiga funktion. Andra medel för omsättningen hafva uppfunnits, surrogater för de ädla metallerna, om man så vill, men surrogater som icke gifva mönstret efter i användbarhet och dertill äga andra företräden, hvilka otvifvelaktigt skola förr eller senare låta dem uttränga de förra som mynttecken från den inhemska marknaden. Kreditpapperen i deras olika former, sedlar, anvisningar, checks och vexlar af olika slag göra metallmyntet utom för skiljemynt allt mindre behöfligt uti de civiliserade samhällena. Äldre åskådningar och vanor skola väl länge ännu i åtskilliga länder fordra metalliskt mvnt af högre valörer, men i den mån som de myntutfärdande institutens kredit varder genom offentlig kontroll större och större, skall äfven önskan att vid hvarje handel få den

metalliska valutan i handom minskas. Kreditpapperen i deras olika former skola föredragas, i samma stund förtroendet till dem blir fullständigt. Detta är i sjelfva verket redan fallet i vårt land. Allmänheten tager äfven de många en-

O O

skilda bankernas å dess sida vanligen föga koutrollbara sedlar och andra kreditpapper framför guld.

De ädla metallerna i sin egenskap af omsättningsmedel för det inhemska utbvtet äro icke längre så vigtiga för ett

.. • O O O

lands ekonomi. Agde de för den skull ingen annan användning i produktionens tjenst, skulle deras betydelse som värdeföremål och ekonomiskt magtmedel eller med andra ord deras ekonomiska dignitet icke vara synnerligen stor, ty den användning de äga för tekniska eller lyxändamål är tydligen af mycket underordnad betydelse. Nu tillkommer emellertid deras funktion uti det internationella utbytet, och det är hufvudsakligen denna, som äfven

för folkens ekonomi göra de ädla metallerna till en så vigtig del af deras förmögenhet.

O O O

De äro nemligen på en gång en hafstång för och en måttstock på de olika ländernas ekonomiska magtställning på verldsmarknaden, en sak som tydligen är af största vigt för ett lands ekonomi i dess helhet. En blick på det internationella utbytets mekanism skall förklara detta.

Uti omsättningen folken emellan bytas för det mesta varor mot varor utan penningens förmedling. Ett lands export betalas i regeln ej i mvnt utan genom importerade varor. Undantag härifrån äger hufvudsakligen rum i följande fall. När ett folk till utlandet säljer mera varor, än det vill från detsamma taga sådana, erhåller det hos det senare ett tillgodohafvande.1 Detta tillgodohafvande, varuexportens öfverskott öfver varuimporten, saideras på tvenne sätt, antingen derigenom att utlandet debiteras för beloppet eller betalar detsamma kontant. Det förra kan ske på flera sätt, genom

' Att ett dylikt årligt tillgodohafvande kan härleda sig jemväl af räntorna å äldre placeringar i utlandet, behöfver knappt anmärkas. England anses årligen uppbära mer än 2,000, Frankrike 720 mill. kr. i räntor från utlandet. Dessa räntor, lagda till varuexporten, gifva de nämnda länderna icke blott salderingsmedlet för den exporten vanligen öfverskjutande importen utan äfven ett öfverskott, som då i sjelfva verket blir varuexportens öfverskott.

skuldförbindelser (obligationer) eller andelar i fasta värdeföremål (aktier) o. s. v. I detta fallet placerar det kreditgifvande landet varuutbytets öfverskott uti andra länders förmögenheter, blir deras långifvare eller medintressent. I det fallet åter, att saideringen fordras per kontant, måste denna ske med guld och silfver. De ädla metallerna blifva nu liqvidationsmedlet, och en förflyttning af dessa till landet med öfverskjutande varuexport äger rum. Hvilkendera formen för öfverskottens placering, som ett folk väljer, beror naturligen på många dels tillfälliga dels djupare liggande omständigheter. Medan England sålunda till öfvervägande grad placerar de uti den internationella handeln vunna öfver-skotten uti främmande länders papper och andra värdeföremål, föredrager det franska folket att uttaga detsamma uti guld och silfver. Men i bådadera fallen äro de på detta sätt placerade tillgodohafvandena besparingar, af hvilka åtminstone det ena slaget, guld och silfver, kunna när som helst göras för produktionen fruktbärande. De ädla metallerna visa sig alltså vara jemte ett liqvidationsmedel ett slags internationellt sparmedel. De för ett lands konsumtion öfverflödiga och på utrikes handeln vunna medlen placeras uti guld och silfver, der de städse äro till hands för olika ändamål, särskildt äfven för att dermed i stället för med varor betala nya varor från utlandet, I denna sin egenskap blifva de ädla metallerna för ett folks ekonomi någonting snarlikt med hvad de äro i den enskildes hand, ett på verldsmarknaden ständigt användbart kapital, ett ekonomiskt magtmedel af den största verkau. Gent emot andra folk gäller derför alltjemt merkantilismens åsigt, att guld och silfver äro rikedomen par préférence.

Ett lands tillgång på ädla metaller lemnar af nu anförda grund städse ett betydelsefullt vittnesbörd om dess ekonomiska styrka. Men härtill kommer en annan omständighet, som gör detta värdeföremål till en verklig måttstock på nämnda styrka.

Som internationellt salderino-smedel måste de ädla metal-

O

lerna hopa sig uti de särskilda länderna i förhållande till dessas internationella mellanhafvauden. Den på verldsmark-

nåden befintliga guld- och silfverstocken är som en rörlig ström, hvilken ständigt sträfvar att återställa jemvigten mellan de olika ländernas inbördes konton och derför flyter mest dit, hvarest de stora tillgodohafvandena finnas. Summan af befintligt guld och silfver fördelar sig alltså mellan de olika länderna efter deras maktställning på

verldsmarknaden. Ju starkare denna är, dess större är deras andel af de ädla metallerna och omvändt. Detta gäller så till vida ovilkorligt,

o C

att ett folk, som står i liflig beröring med verldsmarknaden, icke förmår qvarhålla ett större förråd deraf än just det, som svarar emot dess ställning på verldsmarknaden. Och det skulle gälla äfven positivt så, att. ett folk i nyss nämnda läge faktiskt innehade just det qvantum af de ifrågavarande metallerna, hvarken mer eller mindre, som det på grund af sin ekonomiska magtställning kunde innehafva, derest icke ett störande inflytande gjorde sig gällande. Storleken af de respektive ländernas förråd af dessa metaller står alltså eller rättare skulle stå, derest icke som nämndt ett störande inflytande vore verksamt, i direkt förhållande till deras ekonomiska krafter och är derigenom en verklig mätare utaf desamma.

Det ifrågavarande störande inflytandet på de ädla metallernas fördelning kominer af det ofvan omnämnda andra internationella salderingsmedlét. I stället för ädla metaller kunna kreditpapper och andra förmögenhetsstycken (jernvägar, grufvor o. s. v.) tjena till att. utjemna de internationella ekononomiska differenserna. Det tillgodoliafvande folket placerar då sina besparingar i utlandets fonder eller öfriga värdeföremål, blir dess förlagsgifvare. Detta sal-deringsmedel användes framför andra länder af England.

o

Följden deraf är, att förrådet af ädla metaller i detta land ingalunda svarar mot dess ekonomiska magtställnino-,

<3 O C'

och hvad det kunde deraf äga, om det föredroge sådana framför de nyssnämnda värdena. Nu anförda omständighet rubbar alltså lagen 0111 de ädla metallernas fördelning efter de respektive ländernas olika ställning på verldsmarknaden, hvarigenom myntstock och myntmetall icke blifva så tillförlitliga mätare häraf, som de ofelbart eljest skulle vara. Dock är detta störande inflytande icke så stort, att icke med be-

hörigt aktgifvande på detsamma tillgången på ädla metaller alltjemt kan betraktas såsom en mycket god måttstock i förevarande afseende. Synnerligast gäller detta om de jemförelsevis fattiga folken, hvilka vanligen icke äga något val

O ' o o o

i fråga om det internationella salderingsmedlet, helt. enkelt emedan de icke äga några tillgodohafvanden i utlandet af betydelse. Beträffande dessa blir alltså tillgången på ädla metaller en mycket säker mätare i första hand af deras magtställuing på verldsmarknaden och härigenom äfven på deras ekonomiska resurser i allmänhet.

Efter denna kortfattade redogörelse för de förhållanden, som af myntstockens storlek i olika länder tillåta oss att draga slutsatser rörande dessas ekonomiska styrka, gå vi nu att anställa den ifrågavarande jemförelsen. Materialet till densamma föreligger dels uti myntdirektörens årsberättelser uti Förenta Staterna 1 dels uti Soetbeers Haupts, Fovilles och Neumann-Spallarts förträffliga undersökningar öfver dessa förhållanden. Vi följa de af den sist. nämnde gifna uppskattningarne,2 utom beträffande de skandinaviska länderna, hvilkas myntstockar uppföras till ofvan angifna värden med afdrag för bronsmyntet, uppgående för Danmark till ungefär 700,000 kr. och för Norge till viel pass 400,000 kr.

Mynt och mynt- Pr hufvud uf Land. metall (millioner befolkningen

tyska Emk.) Sr 1885'.'

Frankrike...6,160 161,17.

Förenta staterna 3,756 74,52.3

Storbrittanien (utom kolonierna)... 2,652 71,6 7.

Tyskland ....2,636 56,32.

Ryssland..1,050 11,19.

Italien...736 24,7s.

Österrike—Ungern ....530 13,3S.

Belgien ....530 90,r>5.

Holland ....349 81,16.

Schweiz ....128 43,7 9.

' Report of the Director of the Mint upon the production of the precious metats in the United States during the calendar year.

2 Uebersichten der Weltwirtschaft.

3 1880 års folkmängd.84

KAPITEL 111.

Lund.

Mvnt och mynt-metall (millioner tyska ltmk.) Pr hufvud at' befolkningen Sr 1885.

Danmark ....69 34,5 0.

Sverige ....48 10,2"'.

Norge ....28 14,4 1.

Vi hafva här uppfört de respektive länderna efter de absoluta talen å deras förråd af ädla metaller för ouisätt-ningsbehof. Grupperas de efter motsvarande qvoter pr hufvud af befolkningen, blir ordningen en helt annan, nemligen följande: Frankrike, Belgien, Holland, Förenta staterna, Stor-brittannien, Tyskland, Schweiz, Danmark, Italien, Norge, Österrike—Ungarn, Ryssland och Sverige. Båda synpunkterna äro, såsom vi ofvan visat, af vigt för bedömandet af folkförmögenhetens styrka, den senare likväl vida mer än den förra. Den ordningsföljd, som den senare gifver, är för den skull långt betydelsefullare för besvarande af frågan, huru de respektive länderna böra ur förmögenhetssynpunkt rätteligen rangeras. Dock ett exakt svar härå kan af redan anförda skäl ej gifvas. Jemte myntstock och myntmetall komma härvid äfven fordringar i utlandet i betraktande. Det är på grund häraf, som Storbrittannien, för närvarande verldens rikaste land, är det tredje i ordningen med afseende på absolut förråd af ädla metaller och endast det femte, om jemförelsen afser den på hufvudtalet kommande qvoten. Frankrike åter står främst af alla länder både med afseende på absolut tal och qvottal, ett förhållande som beror utom på dess stora förmögenhet af den franska befolkningens smak för de ädla metallerna framför utländska valutor. Detsamma är fallet med Belgien och Holland, hvilka derför äfvenledes äga ett större förråd af ädla metaller per hufvud än det betydligt rikare England. Endast om man jemte ofvan meddelade uppgifter öfver förråd af ädla metaller ägde sådana beträffande utländska tillgodohavanden, skulle man genom att addera dessa båda värdeposter få en fullt riktig föreställning om de respektive ländernas relativa styrka på verldsmarknaden samt kunna med ledning af dessa värdeposters summa rangera dem efter absoluta tal ocli qvoter pr hufvud

en bestämd ordningsföljd, motsvarande deras ekonomiska krafter.

Afsigten med förevarande jemförelse är emellertid icke att upprätta en dylik ekonomisk rangskala mellan de civiliserade folken. Det är för vårt ändamål fullt tillräckligt att hafva jemfört Sverige med flertalet andra mera betydande länder i förevarande afseende och derigenom fått ännu en hållpunkt för omdömet om den svenska nationalförmögenhetens relativa styrka, I absolut tal öfverträffa vi af de anförda länderna endast Norge, men efter hufvudtalet räknadt stå vi sist i raden. Intet af dessa länder äger en så ringa myntstock pr hufvud af befolkningen som Sverige. Samman-ställes nu detta med det ofvan meddelade sakförhållandet, att i Sverige

sedan 1873 utmyntats intill 31 dec. 18S5 för 45,s millioner kr. guld, men vid samma tidpunkt icke fans inom landet mer än omkring 20 millioner kr. af detta myntslag, så framstår den svenska nationalförmögenhetens ringa relativa styrka äfven ur denna synpunkt i en synnerligen bjert dager. Guld importeras i betydliga qvantiteter, men kan icke qvarhållas. Och hvarför det icke kan qvarhållas, är i det föregående angifvet.1 Det går ut för att täcka det

O O o

deficit på verldsmarknaden, som det svenska varubytet med utlandet icke förmår täcka. Främst lär det nog vara den stora utländska skuldbörda, som belastar Sveriges ekonomi, hvilken vållar denna egendomliga och allt annat än gynsamma företeelse. Utom det årliga behofvet af utländska varor skall exporten betala äfven räntor och amorteringar å skulder, och härtill förslår den endast med svårighet.

De slutsatser rörande den svenska nationalförmögenhetens styrka eller relativa storlek, som vi af nu afslutade

' En auiiau förklaringsgrund för den anmärkta företeelsen, nemligen att det svenska guldmyntet skulle på grund af sin lialt föranleda export och nedsmältning, motsäges deraf, att densamma icke, åtminstone icke i liknande omfattning, förekommer uti de båda andra konventions-länderna. Danmark och Norge. Medan Sverige genom ny myntning årligen riktar myntstockeu—"intill 31 dec. 18S9 voro utmyntade i guld 54.731.235 lcr. — utan att ändock det inom landet befintliga förrådet af guldmynt synbart ökas, har Danmark sedan 1877, då dess guld-utmyutning belöpte sig till 34,754,040 kr., ej behöft förnya densamma och Norge" under de 10 sista åren endast med 2.7 mill. kr. ansett nödigt iitt öka sin (31 dec. 1S89 uppgående till 15,SG0,G70 kr.).7 6

KAPITEL III.

betraktelse öfver förrådet af ädla metaller kunna draga, äro föga gynsamma. Visserligen gälla de närmast inagtställnin-gen på verldsmarknaden, men som det är der folkens ekonomiska krafter mäta sig med hvarandra, så blir positionen på den en temligen god mätare af deras respektive krafter i det hela. Dessa slutsatser stämma för öfrigt öfverens med öfriga här ofvan utförda betraktelser öfver den svenska nationalförmögenheten, hvilka i allmänhet icke medgifvit en annau slutsats än denna sista. Resultatet af nu förd

a undersökning

af deu svenska förmögenhetens relativa storlek eller dess styrka är alltså, att denna måste betraktas som jemförelsevis obetydlig. Den svenska nationalförmögenheten är mycket ringa och det svenska folket jemförelsevis fattigt , ehuru visserligen åter erinras må, att icke förmögenheten ensam utan dess afkastning, resultatet af det nationella arbetets och deu nationella förmögenhetens samverkan, är i sista hand bestämmande för ett folks ekonomiska läge. Det fordrades alltså jemväl en undersökning härom för att ernå ett fullständigt svar på frågan, huruvida det svenska folket bör nämnas rikt eller fattigt. Så mycket är dock af det anförda visst, att de ekonomiska magtmedel, öfver hvilka det förfogar, äro i jemförelse med andra folks mycket små.KAPITEL IV.

Den svenska nationalförmögenhetens tillväxt.

Af de frågor, som utgöra föremål för denna undersökning angående Sveriges nationalförmögenhet, återstår den 0111 dess tillväxt, en fråga som för såväl den praktiske vetenskapsmannen som politikern ofta är af större intresse än någon aiman hit hörande. Ty allt efter som svaret på den utfaller i den ena riktningen eller den andra, sökes lösningen af flera på dagordningen stående sociala och politiska spörsmål på olika vis. I alla samhällen önskar man främja den nationella rikedomen och det deraf beroende allmänna välståndet samt fordrar för detta ändamål af det förflutna fingervisning om de åtgärder, som skola bereda framtiden. Undersökningen om folkförmögenhetens tillväxt äger för den skull i ännu högre grad än frågorna om dess såväl absoluta som relativa storlek ett aktualitetens intresse.

Emellertid äro utsigterna för att på ett fullt nöjaktigt sätt- besvara detta spörsmål icke allt för stora, när man fordrar svaret i form af en jemförelse mellan förmögenhets-värdena förr och nu. Att såsom våra ekonomiska komité-betänkanden mestadels göra, upptaga endast de olika förmögenhetsposternas qvantitativa förändringar,

alltså t. ex. antalet kreatur, fartyg, hus, tunnland jord under olika tider, bidrager visserligen också till att. gifva en inblick uti landets ekonomiska utveckling. Dock blir denna inblick i många fall mycket ofullständig, i det att hänsyn ovilkorligen måste tagas äfven till värdeföremålens qvalitet för att rätt bedöma förändringarnes betydelse i förmögenhetsafseende.7 6

KAPITEL III.

Men det sker endast genom att angifva värdena under olika tidpunkter ;i de respektive slagen af egendom.

Det är dock detta, som vanligen är förenadt med stora svårigheter, i följd af brist på material från äldre tid, som kan tjena till jemförelse. Vi skola i korthet redogöra för hvad som förefinnes af sådaut material för bedömande af den svenska nationalförmögenhetens utveckling.

Ar 1800 utfördes i afsigt att dermed bereda tillgång till en nödig befunnen realisation en allmän uppskattning i penningar af största delen inom det dåvarande svenska riket befintlig egendom. Resultatet af deuna uppskattning har icke publicerats, dock kan man af den procent, som utkräf-des i skatt för att bereda de äskade tillgångarne, finna, att totala summan utgjort omkring 200 millioner rdr specie eller nominelt 800 millioner kr. Inberäknadt den egendom, som icke ingått uti uppskattningen, hvaribland inventarium, kreatursstock och husgeråd utom guld och silfver, torde

o o

nationalförmögenheten vid denna tid hafva utgjort 1,000 millioner kr. i då gällande mynt. Dock gäller denna summa icke ensamt Sverige utan äfven Finland. Endast Sverige åter afser den uppskattning, som af en anonym författare gifvits för tiden kort efter skilsmessan från sistnämnda land, och som slutar på en samlad värdesumma af ej mindre än 1,479.117,000 rdr b:o eller nominellt 2,218,c millioner kr. i rundt tal.1 Beräkningen, som hvilar på en kapitaliseriug uf afkastningen, hvilken för öfrigt tages brutto, ej netto, är utförd. såsom det synes, fullkomligt på fri hand. — Redan af nu anförda skäl äro alltså dessa båda i äldre tid utförda uppskattningar af den svenska nationalförmögenheten hvar för sig oandvändbara för en jemförelse med nutiden. Men härtill kommer såsom ett allmänt gällande skäl mot en

1 Sveriges folkmängd, styrka och tillgångar, deras förhållande, till rikets vidd, jordbruk, handel och näringar, Sthm 1815. Beräkningen angifver Sveriges »produktiva egendom» till:

Jordbruk med inventarium................................ 1,156,232,226 rdr b:o.

Bergsbruk, qvarnar och sägar etc...................... 122.583i330

Städernas värde, deri inbegripet handelsflotta, fabriker, rörelsekapital (20 mill.) samt fordringar af landtbruket (!).....*.................................... 200.301.080

Summa 1,479.116.636 rdr b:o.

jemförelse af förmögenhetsvärden i så vidt skilda tider, att myntvärdet icke är detsamma då och nu, och att det är ytterst vanskligt att företaga en prisreduktion för att bringa värdena till enhetligt mått. Materialet för bedömandet af ett lands förmögenhetsutveckling får på grund af sist nämnda förhållande icke hemtas från en tid allt för aflägsen från den, som är bestämd att. utgöra det andra ledet i jemförelsen, och som bildar den ifrågavarande utvecklingens slutpunkt.

En allmän uppskattning' af samma slag som den år 1800 utförda har icke senare ägt rum och torde icke vidare ifrågakomma; icke heller föreligga sedan det ofvan nämnda försök till beräkning af den svenska nationalförmögenheten

O o

förr än i senaste tid. I sjelfva verket fans icke någon möjlighet att utföra en sådan beräkning med utsigt att lyckas fore 1862, det år då de allmänna bevillningstaxeriugarne i synnerhet af jordbruksfastighet återfördes till sin bestämmelse att angifva de verkliga värdena. Nämnda årtal är alltså den yttersta gräns tillbaka, ifrån hvilken en

jemförelse kan äga rum. Deremot gifva från denna tidpunkt nämnda taxeringar en mycket god källa för bedömande af den svenska förmögenhetens förändringar, i hvad angår de två största posterna uti densamma, jordbruksfastighet och annan fastighet. För öfriga värdeföremål åter saknas i allmänhet officiella värdesättningar, och de ekonomiska komitéer, som från 1858 flera o-ånger varit samlade, hafva vid sina bemödanden att

o o

teckna den ekonomiska ställningen föga försökt sig på verkliga värdebestämningar af rikets tillgångar. Endast, den första ibland dem gör i viss mån ett undantag härifrån. 1858—63 års komitébetänkaude står i detta afseende som för öfrigt i de flesta andra långt framför alla följande dylika arbeten, trots det betydligt rikare statistiska material, som genom den officiella statistikens utveckling (Jordbruksstatistik m. m. från 1865) stått, dessa till buds.

En verklig beräkning af den svenska nationalförmögenheten, hvarå afseende kan fästas, föreligger alltså först uti ett af K. D. Bollfkas publiceradt »Försök till uppskattning af den svenska nationalförmögenheten», afseende året 1876, och som senare efterföljts af ett likadant för7 6

1880.1 Hållna uti bokslutets skematiska form och för den skull ytterst kortfattade, utmärka sig dessa uppskattningar likväl för noggrannhet och insigt uti alla hithörande frågor.

OC O O

Vi anföra dem med bibehållande utom i några fall af deu af författaren gifna uppställningen, samt bifoga de af oss utförda beräkningarne af motsvarande värden.

Uppskattning af den svenslca nationalförmögenheten

(millioner kronor). 1876. 1880. 1885. Myntstock och myntmetall........ 37,2 42,5 43,7 Utländska fordringar............... 50, o'- 60,52 50,o Jordbruksfastighet, bevillniugs-skyldig.............................. 1,897,3 2,136,9 2,702,s ' 1,458,5 Annan fastighet, bevillniugs-skyldig.............................. 716,9 925,7 Jordbruksfastighet och annan fastighet, bevillningsfri.......... 166,9 270,1 Statens skogar....................... 30,o 35,s 42,y Grufvor................................ 50,o 30,o 43,i Husgeråd etc....................... 405,o3 506,53 650,o Döda inventarier vid jordbruket 275,o4 250,o 139,o Lager och förråd (utom kronans) 420,o 420,o 400,o Kreatursstocken...................... 450,o 464,s 441,o Jernvägar, kanaler och telegrafer 186,2 308,o 442,2 Handelsflottan....................... 92,o 89,i 79,4 Skulder till utlandet................ 392,o5 500,o 664,o

Utom nu anförda upptaga de af B. utförda uppskattningarne äfven 50 mill. kronor för »kronans fartyg och för-

1 Svensk Trävarutidning 18S5, u:r 15.

2 Förf. upptager bland tillgångar svenska obligationer. Tydligen ett misstag, som bär, så vidt möjligt varit, rättats.

3 Deraf arbeten af guld och silfver respektive 55,o och 56,5 mill. kronor.

4 Denna post tyckes afse ej endast jordbruksinventariet utan äfven annat. — Uti värderingen för år 1880 upptages såsom en särskild post fiskare-båtar och redskap till ett värde af 6,o mill. kronor.

4 Förf. har 383 .mill. kronor, mon beräknar obligationsskulden efter dess marknadsvärde i stället för efter dess nominella, som vi anse böra här upptagas.

råder». Slutsumman efter afdrag af skuld till utlandet blir med de af oss vidtagna smärre ändringarne för år 1876: 4,435 och för år 1880: 5,096,r> mill. kronor.

Här synes nu föreligga ett material tjenligt för bedömande af den ekonomiska utvecklingen inom Sverige, åt-mistone under senaste tiden. Genom att jemföra värdena för åren 1876 och 1880 dels inbördes och dels med de ofvan anförda för 1885, är, tyckes det, en måttstock för förändringarne uti den svenska nationalförmögenheten

gifven. Huru antaglig en sådan förmodan än synes vara, lär likväl en närmare eftertanke äfvensom en granskning af de föreliggande

O O Oc

uppskattningarne sjelfva, att så icke kan vara fallet. De anförda tre uppskattningarne lämpa sig föga för en dylik jemförelse med deraf följande slutsatser om förmögenhetens tillväxt äfven under den korta sid, som jemförelsen skulle omfatta. Skälen dertill äro följande.

Dessa uppskattningar ligga till att börja med allt för nära hvarann i tiden för att säkra slutsatser rörande förmögenhetsförändriugar beträffande flera vigtiga värdeföremål deraf skulle kunna dragas. I all synnerhet gäller naturligen detta om uppskattningarne af 1876 och 1880 samt om den senare och vår egeu. Men äfven en jemförelse mellan den sistnämnda och deu för 1876 gifna blir af samma grund vansklig beträffande alla sådana värdeföremål, som äro i högre grad underkastade konjunkturens vexlingar, såsom kreatursstock, handelsflotta, grufvor och äfven jordbruksfastighet. En mellantid af nio år föreslår i regeln ej att med afseende på nämnda värdeföremål med säkerhet skilja tillfälliga förmögenhetsförändringar från konstanta. De ofantliga värdestegringar eller värdeminskningar, som på kort tid af konjunkturen kunna framkallas för att åter lika snabbt försvinna, inverka alltid störande på omdömet om förmögenhetens tillväxt. Endast genom att med hvarandra jemföra mera aflägset liggande perioder kan man vara förvissad om, att de djupare liggande förändringarne framstå tydligt genom de smärre, på tillfälliga orsaker beroende. Liksom de tidpunkter, som i och för bedömandet af förmügenhetsföräudringarne ej få ligga allt för aflägset från hvarandra, såsom vi ofvan påpekat,7

börn de ej heller ligga hvarann så nära, som här är fallet. Isynnerhet blir detta olämpligt med så starka vexlingar i konjunktur, som under dessa år ägt rum. De glänsande konjunkturerna på midten af 1870-talet och de ytterst ogyu-samma tio år senare göra en jemförelse mellan värdena vid dessa tidpunkter å handelsflotta, grufvor, jordbruksfastighet och äfven kreatursstock, förutsatt att dessa värden vore fullt riktiga, något som hvad jordbruksfastigheten åtminstone beträffar icke är fallet,1 mycket vilseledande för bedömandet af de beståndande värdeförändriugarne beträffande samma poster. En dylik jemförelse skulle nemligen visa en tillbakagående rörelse hos samtliga dessa värden i stället för en framåtgående.

Men vidare är en jemförelse mellan de af oss uppförda värdena och de af B. gifna i flera fall olämplig i följd af olikhet i fråga om grunderna för uppskattningen. I främsta rummet gäller detta de båda vigtigaste posterna, jordbruksfastighet och annan fastighet, som af B. icke kunnat upptagas med behörig specifikation af den bevillningsfria egendomen, och vid hvars värdering i öfrigt hänsyn ej tagits till det af skatter och besvär absorberade värdet m. ni.

Sammalunda äro grunderna för beräkningen af posterna husgeråd samt jordbrukets döda inventarium helt olika, i följd hvaraf värdena å dessa poster omöjligen kunna jemföras med tanke att derpå grunda något omdöme om förmögenhetsföräudringarne. Detsamma gäller vidare om kommunikationer, hvilkas största post, jern vägarne, beräknats genom kapitalisering år 1876 efter 6 år 1880 efter 5 % och af oss slutligen efter 4 %. Uti uppskattningarne af myntstock och myntmetall år 1876 och 1880 saknas äfven, så vidt vi kunna se, en post: myntverkets tillgång på ädla metaller, hvarigenom jemförelsen mellan dessa och vår egen ej blir fullt korrekt. Slutligen äro äfven uppskattningarne af -lager och förrådt, ehuru siffrorna derå icke förete samma olikhet som beträffande några af de förut nämnda posterna

1 Att det för 1876 angifna taxeringsvärdet betydligt understiger det verkliga vid sam nia tid. torde utan vidare framgå af hvad som ofvan

i kap. 11 meddelats om bcvillningstaxeringar och konjunkturer (s. 14 ff.).

utförda efter belt olika grunder och derför föga lämpade till jemförelse af förevarande slag.

Af nu anförda grunder reduceras det uti föregående uppskattningar af nationalförmögenheten gifna materialet för en jemförelse, i och för utrönande af förmögenhetsför-ändringarne, till i det bela en post, skuld till utlandet. Fordringar i utlandet är en allt för variabel och dertill i fråga om beräkningen allt för osäker tillgång, för att vi skulle våga fästa något afseénde vid den. Återstår alltså endast den svenska nationalförmögenhetens negativa post, om hvars utveckling de tre anförda uppskattniugarue kunna anses gifva en något så när tillförlitlig upplysning. Dock omfattar denna utveckling en tidrymd af blott nio år. Man skulle likväl önska att få följa den sedan längre tid tillbaka. Vi uppskjuta derför ifrågavarande jemförelse för att senare få utföra deu för en större tidrymd och alltifrån denna posts upprinnelse. Vi måste nemligen nu på andra vägar söka utreda ämnet för detta kapitel, frågan om den svenska förmögenhetens utveckling.

Granskningen af äldre uppskattningar utaf den svenska nationalförmögenheten har ådagalagt, att dessa af åtskilliga skäl icke afgifva ett material, passande för bedömandet af förmögenhetens förändringar i Sverige, åtminstone ej föl-närvarande. Dermed är ock möjligheten att gifva en fullständig, alla förmögenhetsposter omfattande, framställning häraf afklippt.

Den enda utväg, som nu återstår, är att undersöka utvecklingen af de jemförelsevis få poster, 0111 hvilkas värden sedan någon tid tillbaka uppgifter föreligga eller kunna med större tillförlitlighet inhemtas. Lyckligtvis befinna sig bland dessa poster just de två största, jordbruksfastighet och annan fastighet, hvilkas taxerade värden allt sedan 1S62 erbjuda ett likartadt och i det. bela mycket godt material för en dylik undersökning. Öfriga värdeföremål och förmögenhets-poster, hvarom uppgifter från äldre tid förefinnas, äro jernvägar samt den utländska skulden, båda tillkomna i en ej synnerligen aflägsen tid. Härtill inskränker sig emellertid antalet af de förmögenhetsposter af någon betydenhet, 011194

hvilkas utveckling ett i siffror uttryckt omdöme kan för Därvarande afgifvas.

Visserligen förefinnes beträffande malmfyndigheterna en äldre uppskattning, som kunde tyckas lemna material för bedömande af detta värdeföremåls tillväxt. Det är den år 1858 af de respektive bergmästarne länsvis gjorda uppskattning, hvilken vi redan ofvan vidrört. Dock resa sig många betänkligheter mot att bygga omdömet om förändringarne uti malmgrufvornas värde på en jemförelse mellan denna uppskattning och den af oss ofvan anförda för 1885. Vi känna nemligen icke grunderna för den förra, framför allt icke den kapitaliseriugsprocent, efter hvilken värdet beräknats. Vidare äro båda de ifrågavarande uppskattningarne i verkligheten icke uppskattningar af befintliga tillgångar, utan endast af deu del deraf, som är under bearbetning. Jemförelsen mellan dessa blir hufvudsakligen en jemförelse med afseende på bearbetningen, framstäld visserligen uti ett kapitalvärde, men icke på värdeföremålets verkliga storlek vid de båda tidpunkterna. Ändtligen kan ock anmärkas, att afståndet i tid mellan de båda värderingarne är så stort, att pen-niugevärdet icke är alldeles detsamma då och nu, hvarigenom eu jemförelse dem emellan äfven af den grund blir osäker.1

Materialet för en undersökning om värdeförändringarne

o o

hos de båda största posterna i deu svenska nationalförmögenheten, jordbruksfastighet och annan fastighet., föreligger uti de ofvan omnämnda årligen publicerade sammandragen öfver taxeringarne. Dock kan detta material, som redan anmärkt blifvit, icke användas för längre tid tillbaka än 1S(>2, det år, då taxeringarne återfördes till sin bestämmelse att afse det verkliga värdet. En jemförelse med äldre tider möter för öfrigt svårigheter uti penningevärdets förändring, hvadan

1 Yi meddela emellertid deu ifrågavarande uppskattningen af malmfvndighctor för år 1858 under jemförelse med motsvarande värden enligt ofvan gjorda beräkning:

1858. 1885.

Jerngrufvor.................. 11,737.700 kr. 30.036.600 kr.

Koppargrufvor............... 2.385.000 > L300.000 >

Zinkgrufvor.............. 1.320,000 > 6.150.000 >

Öfriga malmgrufvor....... 241.600 > 1.120,000 >

15,684,300 kr. 38,606.600 kr.

spörsmålet om de ifrågavarande förmögenhetsposternas värde-vexlingar blir frågan om deras utveckling sedan 1862. Dock endast med denna begränsning bibehåller frågan om värdeförändringarne uti nämnda poster sitt praktiska intresse utan att förlora uti teoretiskt. Det är den svenska förmögenhetens förändringar under de senaste 20—30 åren, som hufvudsakligen intressera den nu lefvande generationen. En tidrymd af omkring 25 år torde ock vara det lämpligaste måttet af tid för bedömande af ifrågavarande företeelser, hvarken så lång att penningevärdet derunder undergått mera väsentliga förändringar, eller så kort att tillfälliga värdevexlingar undanskymma de stora.

För att emellertid jemförelsen mellan förr och nu skall blifva fullt riktig, måste vi inskränka densamma till den be-villningsskyldiga fastigheten. Bristande specifikation rörande den bevilluingsfria egendomen före 1885 såväl som otillförlitligheten uti taxeringarne af detta slags fastighet gör nämnda begränsning nödvändig. Den inverkar dock icke på det totala omdömet om fastighetsvärdenas förändring. Hvad som

o o

i detta afseende gäller om den bevillningsskyldiga egendomen, gäller den ifrågavarande svenska egendomen i dess helhet. För att icke öfver höfvan försvåra arbetet hafva vidare de uti B.-F. gifna bestämningarne af »jordbruksfastighet» och »annan fastighet» oförändrade bibehållits. Följaktligen ingå uti värdet af annan fastighet äfven värdena å vissa slags fisken samt å frälseräntor. Som emellertid sist nämnda värdeposter icke undergått någon vidare förändring under hela tiden 1862—89,1 inverkar deras upptagande på orätt ställe icke på jemförelsen.

Till belysning anföras taxeringsvärdena jemväl för fyra tidigare år, med behörigt iakttagande naturligen af de sammanställningar, som äro nödiga för att briuga uppskattuingarne före och efter 1862, hvad beträffar de uppskattade fastigheternas innehåll, så vidt möjligt varit, till öfverensstämmelse. Beträffande detta såväl som åtskilligt annat, rörande nedanstående tabell hänvisas till anmärkningen under densamma.

1 Frälseräntorna uppskattades 18G1 till 4.589,000 kr. ocli är 1885. det sista år, livarom vi äga uppgift, till 4.198.000 kr. Liknande lär nog förhållandet vara med de skattlagda fiskena, ehuru vi icke hafva de exakta uppgifterna derom till hands; för öfrigt utgöra dessa en mycket obetydlig post,

Taxerade värden & bevillningsslcyldig:

Ar. J o r cl brulcsfasti g Ii c t. A n n u n f a s t i g Ii e t. Land. Kr. Stad. Kr. Suimna. Kr. Land. Kr. Stud. Kr. Summa. Kr. 1813 - ___ 461,701,000 _ 102,334,000 1830 - 403,377,000 - - 153,090,000 1850 _ — 411,915,000 - --- - 218,584,000 1861 _ - 434,824,000 -- --- 386,172,000 1862 1,794,547.600 32,666,200 1,827,213,000 110,921,300 308,938,900 419,860,000 1863 1,798,739,700 32,757,300 1,831,497,000 - - 436,199,000 1864 1,784,230,700 33,203,900 1,817,434,000 - -- 456,509,000 1865 1,742,740,000 32,698,100 1,775.438,000 -- -- 472,486,000 1866 1,741,908,000 32,769,400 1,774,677,000 -- --- •484,451,000 1867 1,661,669,200 32,528,500 1,694.197,000 - - 493,030,000 1868 1,662,711,500 32,895,200 1,695,606,000 - - 502,388,000 1869 1,662,931,000 32,660,700 1,695,591,000 -- 507,702,000 1870 1,634,384,500 32,573,600 1,666,958,000 - 498,998,000 1871 1,635,946,500 32,790,700 1,668,737,000 - - 507,210,000 1872 1,641,213,000 33,385,000 1,674.548,000 - - 517,394,000 1873 1,723,030,500 34,662,500 1,757.693,000 - - 552,221,000 1874 1,743,062,000 35,202,300 1,778,264,000 - - 591,673,000 1875 1,747,519,400 35,424,800 1,782,944,000 - --- 624,473,000 1876 1,859,345,900 38,074,400 1,897,320,000 -- - 716,917,000 1877 1,859,706,100 38,983,000 1,897.617.000 -- - 748,531,000 1878 1,837,033,800 38,868,200 1,876,102,000 180,079,000 603,246,500

783,316,000 1879 2,101,377,000 41,187,800 2,142,564,000 198,696,700 670,556,500 869,253,000 1880 2,099,405,900 41,493,300 2.140,899,000 202,900,000 690,985,000 893,885,000 1881 2,095.423.800 41,448,300 2,136,872,000 208,119,800 717,536,000 925,655,000 1882 2.145.213.400 42,349,500 2.187,563,000 216,437,800 765,255,700 981,693,000 1883 2,146,092,400 42,942,600 2,189,035,000 219,907,300 804,508,000 1.024,415.000 1884 2,196,510,700 44,563,200 2.241.073,000 243,025,200 894,086,200 1,137,111,000 1885 2,196,971,800 44,716,600 2,241,688,000 250,274,100 938,697,000 1,188,971,000 1S86 2,196,683,300 44,734,200 2,241.417,000 258,022,800 975,196,700 1,233,219,000 1887 2,114.654,200 44,154,200 2,158,808,000 266,018,800 1,014,587,000 1,280,605,000 1888 2,114,360.500; 44,'038,900 2,158,399,000 272,506,300 1,040,443,000 1,312,949,000 1889 2,115,313,200: 43.991,300 2,159,304.000 280,629,600 1,071,349,100 1,351,978,000

Anmärkning. Taxeringarnc fore 1862 iakttogo vida flera specifikationer af den fasta egendomen, än hvad senare B.-F. föreskrifva. Den för 1813—1861 upptagna jordbruksfastigheten utgöres sålunda af de båda skilda kategorierna »hemman» och »lägenheter» — utom kronans. Under annan fastighet för samma år har sammanförts följande skilda slag af egendom: »städernas hus, tomter och jordar», »bruk och bergverk», »fabriker och manufakturinrättningar m. m.», »mjöl- och säg-qvarnar» (utom kronans) samt »frälseräntor». Full öfverensstämmelse med afseende på deri ingående kategorier af egendom äger således icke rum mellan de före 1S62 uppförda värdesummorna ocli de följande, iiåfjot som vi endast för fullstiindiglieteus skull velat omnämna, då ju ändock icke en jemförelse mellan värdena före och efter nämnda år är möjlig i följd af taxeringarnes otillförlitlighct derförinuan. — Källor: Generalsammandrag öfver Bevillningen m. m., samt beträffande fördelningen på land och stad före 1879 åtskilliga komité-betänkanden.

Den anförda tabellen gifver det äskade materialet för undersökningen 0111 den svenska nationalförmögenhetens förändringar under sist förflutna 27 år, hvad beträffar de två ojemförligt största posterna deri, jordbruksfastighet och annan fastighet. Innan vi emellertid inlåta oss på denna undersökning, måste vi beröra ett rent teoretiskt spörsmål, hvilket hotfullt ställer sig i vägen, stängande hvarje utsigt att vinna något som helst, resultat af en dylik undersökning, derest icke detsamma kan på ett tillfredsställande sätt besvaras. Vi skola söka i största korthet antyda såväl detta spörsmål som det svar, vi anse derå böra gifvas.

Som bekant stiga värdeföremålen i pris, när antingen tillgången derå minskas vid oförändrad efterfrågan, eller efterfrågan stegras vid lika tillgång. I förra fallet minskas förrådet af befintliga förnödenheter absolut, i senare endast relativt, d. v. s. i förhållande till det förstorade behofvet, men verkan på värdena är städse densamma: de stiga. Med afseende på ett folks förmögenhet kan man i följd häraf få bevittna, att totala värdet, i penningar uttryckt, af en förmögenhetspost förblifver oförändradt eller äfven stiger, medan den befintliga tillgången derå (absolut eller relativt) minskas. Företeelsen framträder likväl med styrka endast beträffande vissa värdeföremål, de s. k. naturvärdena. De uti ett folks förmögenhet ingående »naturvärdena» äro nemligen i motsats till »kapitalet» i afseende på tillgång mestadels en gång för

alla begränsade. Så är fallet med jord för åkerbruk och för bostadsplats, sammalunda med fyndigheter och i sjelfva verket äfven beträffande en sådan naturprodukt som skogen med dess långsamma reproduktion. När den absoluta tillgången å värdeföremål af de båda sist nämnda slagen aftager, liksom beträffande alla naturvärden, när folkstocken ökas, tilltager den effektiva efterfrågan derå och stiger priset med den följd, att totala värdet af de nämnda förmögenhets-posterna antingen icke sjunker eller, såsom vanligast fallet är, absolut, stiger. I hvilken grad denna totala värdestegring i förening med absolut eller vanligare relativt aftagande till-gång af värdeföremålen kan äga rum, t. ex. beträffande tomterna

© o o •

i en stad med stigande folkmängd eller i förra fallet vid skogarnes uthuggning i ett land, är allbekant. De

nyttigheter, som ifrågavarande värdeföremål bereda samhället, äro icke flera

O 1

eller större än förut, tvärtom understundom absolut, men i alla händelser relativt mindre, men ändock utgöra de senare i penningar mätta större värdeföremål än förut, I realiteten, d. v. s. i förhållande till sina behof, är folket fattigare med afseende på ifrågavarande värdeföremål, men uppskattningen af desamma visar samtidigt ökade värden och alltså större förmögenhet. Folket ilr vordet relativt armare, men dess förmögenhet i penningar uttryckt är vorden större.

Det är ej underligt, om inför denna företeelse tvifvel kan uppstå beträffande de på vanligt sätt utförda beräkningarne öfver ett folks tillgångar. Men framför allt., huru under slika förhållanden bedöma nationalförmögenhetens tillväxt? Är icke den endast en illusion, ett bläudverk?—utom naturligen för de enskilde innehafvarne af de ifrågavarande värdeföremålen, ty för dem är värdestegringen visserligen full realitet., men en realitet vunnen på alla andra samhällsmedlemmars bekostnad, alltså ett någras +, balanseradt af ett lika stort — för andra. Och är ej således hvarje undersökning om nationalförmögenhetens tillväxt fullkomligt vilseledande, så länge man ej förmår skilja nu beskrifna skenbara värdestegring från den verkliga, på ökad tillgång beroende, hvilken ensam förtjenar denna benämning, såsom ensam ägande makt att bereda ökadt välstånd för det folk, om hvars förmögenhet fråga är?Vi äro ej de förste, som framsätta detta spörsmål. Det har med mycken talang utvecklats af d:r C. Wilkens uti Dansk Nationalekonomisk Tidskr. 1885 med särskild hänsyn till jordräntans fenomen. Jordräntan, d. v. s. den högre afkastning, som i ett land med bättre och sämre jord, vid folkmängdens stegring tillfaller innehafvande af det förra slaget, vållar undersökningar öfver nationalförmögenheten de största svårigheter och gör dem i sjelfva verket mycket litet värda, Redan vid en enkel uppskattning af nationalförmögenheten föranleder jordräntan felaktig kalkyl, i det att genom dess medräknande uti jordvärdet en dubbelräkning kommer till stånd. Jordräntan är nemligen att betrakta som en fordran, som dess innehafvare äga på öfriga samhällsmedlemmar, hvilken fordran här medräknas, oaktadt inländska fordringar icke få upptagas uti kalkylen öfver nationalförmögenheten. Ännu värre ställer sig emellertid saken vid en framställning af nationalförmögenhetens tillväxt, ty denna faller vanligen till allra största delen just på jorden och kommer alltså till öfvervägande del att bestå uti intet annat än jordräntans stegring; förmögenhetstillväxten blir följaktligen till god del illusorisk. Nationalekonomernas skildringar af förmögenhetens tillväxt hos kulturfolken äro intet annat än sjelfbedrägeri. Bästa beviset härför är för öfrigt, att det allmänna välståndet icke ökas och fattigdomen icke minskas i våra samhällen tillnärmelsevis i samma proportion som de siffror, hvilka uttrycka nationalförmögenheternas utveckling.

Frågans framställande föranledde en diskussion, hvilken lemnade det egentliga spörsmålet temligen oberördt, men dock visade, att båda de uti diskussionen deltagande ekonomerna i hufvudsak delade framställarens uppfattning af detsamma. För vår del kunna vi icke instämma uti nämnda uppfattning, för så vidt den uttalar förkastelsedomen öfver framställningar af nationalförmögenheten och än mer af dess tillväxt. Vi skola i korthet redogöra för skälen till denna mening, men erinra dervid genast om, att frågan gäller icke endast jorden i dess användning för åkerbruk och den dervid framträdande jordräntan, utan lika mycket den för tomtplats afsedda marken med den s. k. grundräntan samt öfverhufvud7 6

samtliga naturvärden ocli med dessa jemförliga värdeföremål (skogen). Alla dessa uti nationalförmögenheten ingående poster träffas nämligen af ofvan angifna företeelse: vid absolut eller relativt (i förhållande till ökad folkmängd) minskad tillgång med deraf följande aftagande nyttigheter stiga dessa posters värden och föranleda alltså nationalförmögenhetens yttre tillväxt utan motsvarande inre sådan i fråga om enahanda värdeföremål. Lösningen af den motsägelse, som synes inneligga uti nu anförda företeelse, och som ansetts göra undersökningar angående nationalförmögenheten så tvif-

O O D O

velaktiga, är enligt vår mening följande.

Den ifrågavarande värdestegringen af naturvärdena i ett samhälle, medan samtidigt tillgången derå absolut eller relativt minskas, motsvaras af en verklig stegring uti öfriga befintliga tillgångar, jemt lika stor som den förra. Värdestegringen är för den skull icke skenbar, om man ser på nationalförmögenheten som ett belt; den är fullt verklig, endast att den träffat andra värdeföremål än naturvärdena, alltså kapitalet i detta ords vidaste fattning. Men den stannar icke på detta, utan öfverflytta.? på de förra. Det är sist nämnda förhållande, som förvillar. Förmögenhetstillväxten, det vill li är säga den förstorade tillgåugeu, gäller i verkligheten andra förmögenhetsposter, skrifves emellertid icke dessa till godo, utan föres i stället öfver på naturvärdenas konton. Så till vida är alltså stegringen af naturvärdena skenbar, att denna stegring härrör icke från ökad tillgång på dessa värdeföremål sjelfva utan på helt andra. Men fullkomligt oriktigt är påståendet, att denna stegring icke skulle motsvaras af verkligt ökade tillgångar i det hela. Ex nihilo nihil fä, af intet blir i detta fallet intet. Kunde ej en dylik öfverflyttning af värdetillväxt ske från kapitalet till naturvärdena, skulle ökad folkmängd icke medföra stegrade naturvärden. Ett samhälles förmögenhetssumma stegras icke med ett. öre, om endast de befintliga tillgångarne absolut eller relativt minskas, tvärtom skulle den ofelbart i så fall sjelf visa nedgång.1 Endast emedan kapitalet tillväxer och

1 Låga spanmålspriser under samtidig hungersnöd är ett fenomen, som mer än en gång iakttagits, och som sammanhänger med ofvan antydda förhållande.

naturvärdena kunna tillegna sig denna tillväxt, stegras deras värde under aftagande tillgång.

o o o

Huru åter denna öfverflyttning af värden från kapitalet tili naturvärdena äger rum, är ej svårt att förstå. Förloppet härvid är för öfrigt ofta, ehuru i andra syften, framstäldt. Vid den i våra samhällen mer eller mindre starkt fortgående folkökningen med deraf följande växande behof, skapas i regeln utan svårighet nya tillgångar af kapital, svarande mot. tillväxten uti behof. Icke så beträffande naturtillgångarne, hvilka vanligen förblifva oförändrade, om de ej rent af minskas. Under det härvid inträdande starkare begäret efter de nyttigheter, som de senare gifva, stiga dessa i pris och dermed värdeföremålen sjelfva. Men de stegrade prisen och de höjda värdena presteras af kapitalet och dess innehafvare; ty det är de, som jemte arbetet äro afnämare till natur-alstren. Kapitalet — vi bortse från arbetet, hvilket icke utgör en beståndsdel af förmögenheten — får åter sin in-

O o

komst. i samma oråd minskad, som det nu måste betala mer för naturvärdena, och med mindre afkastning följer äfven minskadt vävde för detsamma, om också icke absolut i följd af den ökade tillgången på kapital, så dock relativt. Den omnämnda värdeomflyttningen försiggår alltså på det. enklaste sätt., endast derigenom att kapitalet får till högre pris betala naturfaktorns tjenster. De ständigt växande kapitaltillgångarne se sin afkastning till förmån för naturvärdena ständigt minskade. Detta är i förbigående sagdt hufvudsakliga anledningen till räntefotens sjunkande tendens i alla äldre civiliserade länder. Men det är samtidigt anledningen till jordens och öfriga naturvärdens tendens till stegring. Dessa absorbera de genom ökad kapitaltillgång nyskapade värdena på samma sätt, som svampen uppsuger vattnet, med den skilnaden likväl att svampen en gång blir mättad, men naturvärdena aldrig, åtminstone ej mer än tillfälligt, så länge folkökningen pågår.

Det anförda torde vara nog för att undanrödja de betänkligheter, som man i följd af naturvärdenas stegring utan motsvarande ökning i tillgångar kan hysa beträffande en rätt uppskattning af nationalförmögenheten och än mer om

dess tillväxt. Jordräntan och öfriga på aftagande tillgång beroende värden medföra ej dubbelräkning af befintliga tillgångar, ity att det mervärde, som i följd af dessa företeelser skrifves jorden och andra naturposter till godo, samtidigt afskrifvits å kapitalposteruas konton. Byggnader, maskiner, handelsflotta, kommunikationer o. s. v.

upptagas till lika mycket mindre belopp som jord och fyndigheter ni. ni. i följd af jord- och grundränta skattas mer. — Hvad åter beträffar den tillväxt i folkens tillgångar, som man är i tillfälle att konstatera, så gäller den visserligen strängt taget icke naturposterna, hvarest deu mest framträder, men den är derför icke mindre reell; den är en verklig tillväxt uti tillgångar och nyttigheter, ehuru dessa hufvudsakligen tillhöra kapitalegendomens klass. Man är för den skull i sin fulla rätt, när man framställer och behandlar den i penningar uttryckta förmögenhetstillväxten hos ett folk som eu verklig sådan. Undersökningar 0111 nationalförmögenhetens tillväxt gälla reella storheter, och deras resultat gifver eller kan gifva en verklig måttstock på ett folks ekonomiska utveckling.

Beträffande vidare den motsägelse, som synes ligga deruti att folkförmögenhetens tillväxt är större än det allmänna välståndets, uiå här blott nämnas, att detta utom af fördelningsförhållandena uti våra samhällen beror af förnödenheternas olika förmåga att bidraga till välståndet. De egentliga lifsförnödenheterna stå här främst, och det är just i fråga om dem, som den faktiska tillväxten är minst. Industri-artiklarne åter, hvilka hufvudsakligen gifva värdetillväxten, förmå jemförelsevis mindre höja menniskornas standard of lifc, d. v. s. öka välståndet. Förnödenheterna äga för uppehället en olika ekonomisk dignitet liksom i fråga om produktionen värdeföremålen i allmänhet. — Till undvikande af missuppfattning beträffande deu priviligierade ställning, som synes tillkomma innehafvarne af jorden och andra naturvärden uti ett samhälle, må slutligen nämnas, att genom dessa värdeföremåls öfvergång medelst köp och annorledes från en hand i eu annan fördelas den desamma åtföljande värdestegringen inom mycket breda lager af samhället. Icke endast en klass blir delaktig af naturvärdenas stegring, utan

med den rörlighet, som dessa värden nu erhållit, helt visst större delen af den egendomsägande befolkningen uti hvarje generation och sålunda äfveu kapitalets innehafvare.

Efter denna afvikelse från det närmast förliggande ämnet, en afvikelse, som dock var nödvändig för-rättfärdigande af samtliga dessa undersökningar öfver nationalförmögenheten ocli särskildt den nu pågående, återtaga vi tråden uti vår framställning samt skrida närmast till en granskning af innehållet uti ofvan meddelade tabell. Följande dennas ordning upptaga vi först till behandling jordbruksfastigheten och dess värdeförändringar under senare tid.

Den bevillningsskyldiga jordbruksfastigheten.

Af den bevillningsskyldiga jorden utvisar den under stad hörande sedan 1862 en för hvarje ny allmän taxering fortgående värdestegring. De egendomliga puruknings- och afsättningsförhållandena för den i städernas omedelbara närhet belägna jordegendomen förklara detta; den är ej underkastad konjunkturens vexlingar på samma sätt som den öfriga jordbruksfastigheten samt står under direkt påverkan af städernas utveckling. Den till landet hörande jordbruksfastigheten åter har under samma tid att uppvisa motsatta värdevexlingar, som äro mycket betydliga. Genom sin storlek bestämmer den förändringarne uti totala värdet af den bevillningsskyldiga jordbruksfastigheten, med hvilket ensamt vi här ämna sysselsätta oss.

Angående de upprepade ofta motsatta värdevexlingarne under förevarande period hänvisa vi till den ofvan (sid. 20) intagna grafiska framställningen. Här intressera oss ej dessa år för år inträdande förändringar, endast deras slutresultat. Detta finner man åter genom att jemföra begynnelse- och slutpunkterna uti den föreliggande perioden, taxeringsvärdet af år 1862 med det genom sista allmänna taxeringen af 1887 angifna, förutsatt att dessa båda värden äro jemförliga med hänsyn till deras tillförlitlighet. Af det föregående veta vi7 6

nämligen, att icke samtliga de för åren 1862—89 angifna taxeringsvärdena kunna tillmätas samma tillförlitlighet. Öfver hufvud taget äro taxeringsvärdena för låga, men den proportion, uti hvilken de understiga de verkliga, är icke densamma år för år. Under vissa perioder är skilnaden större, under andra mindre, såsom vi ofvan hade tillfälle att se. Beträffande de två taxeringar, som här skola jemföras, torde följande vara att märka.

Antaga vi, i likhet med hvad vi ofvan sökt påvisa, att taxeringsvärdena af 1884—86 kommo de verkliga värdena

mycket nära, kan med fog samma omdöme uttalas om de följande för 1887—89 gifna. Taxeringarne år 1887 utfördes under en period af starkt sjunkande verkliga värden; a priori kan man säga, att under sådana förhållanden afståndet mellan de verkliga och taxeringsvärdena tenderar att minskas, äfven

o o

om alltid att befara är, att de senare, sedan en gång deu nedåtgående rörelsen gripit äfven dem, falla hastigare än de förra. Dock torde detta gälla mera fallets fortsättning,| i händelse att en sådan äger rum, än dess början. Det är alltså föga antagligt, att. afståndet mellan taxeringsvärden och verkliga värden var större 1887 än 1884; följaktligen var det i det hela ej synnerligen stort, — Hvad åter beträffar taxeringsvärdet af 1862 äga vi ingen som helst ledning-för omdömet om dess tillförlitlighet utom den, att det är ytterst ringa sannolikhet, för, att vid en första taxering efter nya grunder man skulle uppnått, långt mindre öfverskridit de verkliga värdena. Med till sannolikhet gränsande visshet kan man sålunda påstå, att nämnda värde var lägre än det verkliga; huruvida det åter understeg detta mer eller mindre än 1887 års taxeringsvärde, är omöjligt att med säkerhet angifva. Mycket talar likväl för, att 1862 års taxeringsvärde snarast mera afvek från det verkliga än 1887 års. Jemförelsen mellan de båda värdena skulle alltså visa en större värdestegring- af ifrågavarande jordbruksegendom under förevarande period, än hvad densamma verkligen erfarit, Dock torde denna missvisning i följd af taxeringsvärdets af år 1S62 för låga siffra ej vara allt för stor; i alla händelser äga vi intet medel att afhjelpa den.

Den absoluta värdetillväxten af den bevillningsskyldiga jordbruksfastigheten under åren 1862—1887 utgör i rundt tal 331,g mill. kr. eller i medeltal per år 13,26 mill. kr. Procentvis räknadt blir tillväxten i det hela 18,15 % och per år 0,7 3 %. Detta är värdestegringen i absoluta tal uttryckt; sättes emellertid ifrågavarande värden, såsom sig bör, i relation till folktalet, blir förhållandet ett helt annat, På hvarje hufvud af befolkningen kom år 1862 bevillningsskyldig jordbruksfastighet, öi-en oräknade, till ett värde af 460 kr. och tjugufem år senare till ett värde af 455 kr. Jemförelsen utvisar i förhållande till folkstocken en minskning i stället fölen tillväxt uti den svenska jordens värde under förevarande period; ty, vi upprepa det, hvad som gäller den bevillningsskyldiga jorden i detta afseende, måste anses gälla all svensk jordbruksfastighet; de afvikande värdeförändringarne hos den bevillningsfria jorden äro endast skenbara, beroende på orätt uppskattning.

Detta resultat af jemförelsen måste i sanning synas öfverraskande. Jordens värde har i Sverige icke stigit under sistförflutna 25 år i samma proportion som folkstocken. Det vanliga förhållandet är ju, att stegringen i jordvärde är vida större än ökningen i folktal. Likväl äro de faktorer, som enligt sin natur

O ' ©

bort bidraga och äfven faktiskt bidragit till den svenska jordens höjande i värde, både många och af stor betydelse. En undersökning af dessa faktorer liksom af de krafter, som verkat i motsatt riktning, är för den föreliggande frågan af största intresse. Vi vilja göra ett försök till en dylik undersökning, men reservera oss på förhand mot alltför stora anspråk på tillförlitliga resultat,

De faktorer, som hvar för sig och oberoende såväl af hvarandra som af motsatt verkande sträfvat att höja den svenska jordbruksfastighetens värde under förevarande period, äro väsendtligen följande fem:

jordförbättringar af vanligt slag, husbyggnader,

nya kommunikationer, i synnerhet jernvägar, skattelindringar samt folkstockens ökning.7 6

KAPITEL III.

Eu exakt, uppskattning af den värdestegring, som i följd af grundförbättringar under senast förflutna 25 år, träffat den svenska jorden, är ej möjligt att gifva. Vi måste inskränka oss till en ungefärlig beräkning af nämnda förbätt-

© o o

ringars kostnadsvärde, ehuru äfven denna beräkning blir i följd af materialets beskaffenhet mycket osäker. Uen

officiella jordbruksstatistikens uppgifter angående omfånget af utförda jordförbättringar äro mycket ofullständiga, i det de dels bero på särdeles under tidigare år temligen godtyckliga primäruppgifter, dels ej upptaga alla slag af jordförbättringar, hvaribland särskildt må nämnas den för större delen af vårt land så vigtiga stenbrytningeu på odlad jord. Dessutom går jordbruksstatistiken ej längre tillbaka i tiden än till och med år 1866. Hvad åter beträffar det andra erforderliga elementet för utförande af ifrågavarande undersökning, kostnadsvärdet af de olika slagen jordförbättringar, har upplysning derom måst sökas på privat väg genom förfrågan hos sakkunnige. Iirr Sekreterarne i hushållningssällskapen, till hvilka vi för detta ändamål vändt oss, hafva äfven välvilligt meddelat hvar för sitt område de antagliga medelkostuads-

o o

värdena per tunnland af de uti jordbruksstatistiken upptagna jordförbättringarne. De hafva emellertid samtidigt uttalat sin reservation med afseende på dessa medelvärdens tillförlitlighet, en reservation som vi utsträcka till hela denna undersökning. — Vi återgifva med ledning af nu anförda källor kostnadsvärdet af under åren 1866—87 utförda jordförbättringar af nédannämnda slag såväl länsvis som för hela riket, under hänvisande i öfrigt till anmärkningen under tabellen.

Totala värdet af i tabellen anförda jordförbättringar utgör i jemnadt tal 193,624,000 kr. Såsom redan är nämndt, äro de till grund för denna beräkning liggande uppgifterna angående omfånget af utförda jordförbättringar mycket för låga. Säkerligen kan den uppgifna arealen utan fara för öfverdrift ökas med hälften. A andra sidan äro åtskilliga af dessa jordförbättringar af öfvergående natur, med andra ord, de amorteras och få för den skull vid den ifrågavarande periodensDEN SVENSKA NATIONALFÖRMÖGENHETENS TILLVÄXT. 107

Kostnadsvärdet af 1S66—S7 utförda jordförbättringar.

Nyodling. ' Kr.

[-Ynttuu-aftnppning.

Uuder-dikuing.-]

{+Ynttuu- aftnppning.

Uuder- dikuing.+} Kr.

Äg. -g;-Kr.

Stockholms................530,500 752,240 481,145 --7,370

Upsala............................1,012,272 474,300 632,280 11,760 19,025

Södermanlands... 3,312,150 1,338,150 3,379,124 136,675 1,818

Östergötlands..........3,105.130 770,000 3,837,190 8,625 41,240

Jönköpings................2,163,120 379,600 398,090 23,000 14,000

Kronobergs................3,769,680 954,200 336,700 -

Kalmar............................4,507,800 1,512,560 917,580 36,085 63,280

Gotlands........................591,975 131,370 64,950 -

Blekinge........................603,900 177,390 283,560 13,500 13,700

Kristianstads..........12,972,500 854,280 8,152,020 1,260,100 13,107,300

Malmöhus....................5,144,918 612,240 28,855,SIS 2,932,689 18,918,870

Hallands........................1,598,625 116,560 2,994,420 ----575,280

Götebgs o. Bohus 577,980 ----373,750 --252,000

Elfsborgs......................3,622,500 1,082,250 977,020 9,205 713,920

Skaraborgs................6,963,500 5,112,250 1,514,590 65,660 ' 730,680

Vermlands..................321,2S0 75,130 277,227 -

Örebro...................3,677,900 779,900 1,924.575 82,600 -—

Vestmanlands..........2,773,240 3,062,800 2,560,220 2S,170 -

Kopparbergs............880,000 382,920 81,015 --- --

Gefleborgs..................889,125 928,050 322,905 2S,410 194,600

Vesternorrlauds.. 3,86S,900 489,060 211,095 13,350 -

Jemtlands....................216,150 81,760 36,S00 36,150 -

Vesterbotten..........4,911,810 3,664,060 95,000 393,080 -

Norrbottens.............2.761,840 595,000 10,400 71.780 --

Riket................| 70,776,795 | 24,326,070 \ 5S,717,474 5,15Ö,839| 34,653,083

Anmärkning. För tre län hafva uppgifter om kostnadsvärdena ej kunnat erhållas, ocli hafva dessa dä satts lika med de för andra närgränsande eller eljest i fråga om naturförhållanden likstälda län uppgifna. Detsamma har ägt rum äfven för några andra län beträffande ett eller annat slag af jordförbättringar, mest ängsvattning ocli mergling, hvarom äfven uppgift saknats. Ber jordförbättring under perioden i omfång icke uppgått till minst 100 tunnland, har den ej upptagits. — Totala omfånget af under ären 1866 till och med 1887 utförda arbeten af detta slag angifves af den officiella statistiken till: nyodling 568.679, vatteu-aftappning 243.487, underdikning 1,027,454, ängsvattning 65,044, mergling 782.083, allt tunnland. Riksmedelvärdet per tunnland af ifrågavarande jordförbättringar är alltså enligt denna tabell: nyodling 124 kr., vatten-aftappning 99 kr., underdikning 57 lcr., ängsvattning 79 lcr., mergling 44 kr.7 6

slutpunkt icke upptagas till sina fulla kostnadsvärden. I synnerhet gäller detta mergling, i mindre grad äfven ängs-

» O ö o' O O

vattning och underdikning. Tages sålunda hänsyn till båda nu nämnda, hvar för sig på motsatt sätt verkande faktorer, torde såsom slutresultat af förevarande beräkning kunna med fog antagas, att den summa, hvarmed jordbruksegendomen i följd af gruudförbättringar förökats i värde vid ifrågavarande tidsperiods slut utgör i rundt tal 200 millioner kronor.

Att med någon större grad af tillförlitlighet angifva det förökade värde, som å jordbruksegendomen befintliga husbyggnader erhållit under sistförflutna 25 år är lika litet möjligt som att närmare bestämma värdet af på jorden utförda grundförbättringar. För hvarje i ämnet hemmastadd person lär dock stå fast, att de kapital, som nedlagts på om- och nybyggnader af hithörande slag under ifrågavarande tid varit mycket stort, vida större än det som användts för egentliga jordförbättringar.

Utan öfverdrift torde kunna påstås, att å större delen af jordbruksegendomen under deuna tid hufvudmassan af befintliga byggnader å nyo uppförts, hvarvid de nya husen vida öfverträffat de äldre i storlek och soliditet. Det finnes intet slag af förbättringar, som i allmänhet mera tilltalar den svenske jordägaren än just detta; det är äfven det, som faller en eventuel köpare först i ögonen, oaktadt, såsom vi ofvan anmärkt, husvärdet för ingen del plägar till fullo ersättas vid jordegendomars försäljning. Försöket att i siffror angifva den värdetillväxt, som på detta sätt tillförts den svenska jordbruksegendomen muler ifrågavarande period, ter sig som följer.

Brandförsäkringsvärdet af byggnader å landet, hvarmed bör förstås hufvudsakligen de jordbruksegendomen tillhörande, utgjorde vid slutet af år 1858 vid pass 400 millioner kr.1 Om antagliga förhållandet mellan denna för-

1 För 22 Hin uppgifves brandförsäkringssumman af hus och byggnader uti respektive läns och häradsbolag till exakt 348,545,221 kr. Beträffande två län äfvensom allmänna brandförsäkringsverket för landet saknas specifikation af lös ocli fast egendom, hvadan af dessas.

säkringssumma och totala husvärdet meddelas, att »uti en del län anses försäkringsvärdet motsvara ungefär hälften, uti andra uågot- mindre än hälften och åter i några andra omkring -/3 af ifrågavarande egendoms verkliga värde». Med ledning häraf torde man kunna skatta värdet af jordegendomen tillhörande hus och byggnader vid sagda tid-

v OO O

punkt till högst 750 millioner kr.

Det försök till direkt uppskattning, som samtidigt företogs inom de särskilda länen gaf till resultat endast 505,455,834 kr.1

Den ofvan af oss hufvudsakligen med ledning af brand-försäkringsvärdena utförda uppskattningen af samma slags byggnader för slutet af år 1885 angaf derå ett värde af ej mindre än 1500 millioner kronor.

Skilnaden mellan dessa båda summor eller 750 mill. kr. skulle alltså utgöra det mervärde, som landtbrukets hus och byggnader ägde vid början af 1886, jernfördt med samma vid begynnelsen af 1859. Hela denna summa får dock ej uppföras såsom vid periodens slut faktiskt förefintlig värdetillväxt. Försäkringsvärdena taga säkerligen ej behörig hänsyn till nödiga afskrifningar. Yi afföra alltså af nämnda summa 33 % för amortisation, då återstoden blir det sökta mervärdet. Efter kostnadsvärdet beräknadt, utgör alltså enligt denna visserligen temligen osäkra uppskattning jordbruksfastighetens värdetillväxt i följd af förökadt husvärde vid slutet af ifrågavarande period omkring 500 millioner kr.

En icke obetydande tillökning uti den svenska jordens värde under förevarande period är dernäst att tillskrifva nya kommunikationer. Dessa äro nämligen enligt sin natur ej annorledes att betrakta än grundförbättringar af de fastigheter, som genom dem vinna nya förbindelsemedel. Storleken af denna värdetillväxt är dock ännu svårare att kon-

försäkringar, tillsammans omkring 105 millioner kronor, viel pass 50 % antagits gälla sist nämnda slag. (Betänkande aug. Sveriges ekon. o. finans, utv., 1S34-60).

1 Dersammastädes tab. XXXI.7 6

statera Un de båda förut omtalta. För så vidt den härleder sig utaf anläggande eller förbättrande af vanliga vägar, vilja vi ej heller göra ett försök att uppskatta densamma; endast beträffande den genom jernvägars anläggning framkallade värdestegringen våga vi ett sådant.

o o o

Den ledning, vi härvid ämna följa, är den af vissa hypoteksföreningar faststälda grundsatsen, att jordbruksegendom belägen inom en (gammal) mils afstånd från jern-vägsstation erhåller sitt uppskattade värde förhöjdt med 10 %.

Genom att fastställa den areal jordbruksfastighet, som på detta sätt beröres af de under perioden nyanlagda jern-vägarue, äfvensom dess taxeringsvärde år 1862, skulle man kunna bestämma den värdetillväxt, som efter nämnda beräkningsgrund kommit jorden till del.

Af flere skäl anse vi emellertid ej nödigt att ingå uti en detaljerad beräkning af nyssnämnda faktorer för bestämmande af ifrågavarande värdetillväxt. Vi inskränka oss till att. angifva antalet nytillkomna mil jernvägar inom Norrland, Svealand och Götaland hvar för sig samt medeltaxeringsvärdet pr qvadratmil jordbruksfastighet inom hvar och en af nämnda landsdelar för att med de sålunda funna elementen utföra beräkningen. Det fel, som

genom detta summariska förfaringssätt uppstår, i det att bland annat den areal, som antages erhålla höjdt värde i följd af jern-vägsanläggning blir större än den verkliga, motväges mer

O OO O ö 3 O

än väl deraf, att endast 10 % fastställes som norm för värdestegringen af all den inom ifrågavarande areal befintliga jordegendomen.

Klart är nämligen, att värdetillväxten bör vara större, ju närmare jernvägsstation fastigheterna äro belägna. Kan den vid en mils afstånd sättas till 10 % af jordvärdet, bölden invid stationen helt visst- utgöra 20 eller 30 % deraf om ej mer. Mcdelprocenten af värdetillväxt för all den inom ifrågavarande omkrets belägna jorden är sålunda betydligt högre, säkerligen minst 15 %. Kalkylens fel i ena rigtningen motväges alltså af ett likadant i den motsatta, ehuru det naturligen är oss omöjligt att säga, huruvida felen väga jemt.

Emellertid kan man ej gerna beräkna denna värdetillväxt för något annat än sjelfva jorden, alltså icke för de dertill börande byggnaderna.

Från taxeringsvärdena måste alltså, vid uträkning af medeltaxeringsvärdet pr qvadratmil jordbruksfastighet, det deri ingående husvärdet afräknas. Till hvilket belopp sist nämnda värde ingår uti taxeringsvärdet kunna vi ej närmare säga, antagligen dock ej till mer äu V3 af det samma.

Det sökta medeltaxeringsvärdet pr qvadratmil sätta vi af denna grund till 2/s af det uppskattade.

Beräkningens elementer blifva alltså följande:1

Som resultat erhålles en värdestegring af jordbruksfastigheten för Norrland af 852,234 kr., för Svealand af 21,965,955 kr. och för Götaland af 64,364,656 kronor. Totala beloppet af den genom jernvägars anläggning'jordbruksfastigheten tillkommande värdetillväxten utgör alltså lågt beräknadt omkring 87,2 millioner kronor.

Af de båda återstående till jordvärdets höjande medverkande faktorerna utgöres den ena af under perioden inträffade slcattelinäringar. Liksom eu jorden åliggande skatt för innehafvaren minskar dess kapitalvärde, så ökas detta genom skattens borttagande. Det förut af ifrågavarande skatter absorberade d. v. s. staten och det allmänna tillkommande värdet blir nu tillgängligt för ägaren och derför synligt; det framträder uti egendomens saluvärde, förökande detta, och utgör alltså en verklig tillväxt uti jordegendomens (synliga) värde. De sedan 1862 och intill 1887 medgifua

1 Stockholms stad har ej medräknats, vare sig i afseende på areal eller taxerad jordbruksfastighet; öfriga städers areal ingår deremot uti de för fastställande af taxeringsvärde pr qvadratmil använda yt-värdena.

Norrland............ 84, i 50,667

Svealand............ 225,5 487,050

Götaland............316,3 1,017,462

Under ären 1862—S6 anlagda jernvägar, (gamla) mil.

Jlcdeltaxeringsvärde pr qvadratmil jordbruksfastighet, husvärdet oberäknadt. Kr.7 6

KAPITEL III.

nedsättningariie uti jordbruksfastigheten åliggande skatter äro i hufvudsak följande: 1

Skatteförenkliugen 1868............................ 670,000 kr.

Skjutsningsbesväret 1878............................ 600,000 »

Kyrkobetjeningens aflöning 1883.................. 211,700 »

Byggnad af tingshus m. ni. 1884................. 14,900 »

» å prestgård m. m. 1885.................. 63,500 »

30 % afskrifning af grundskatter 1885............ 1,353,700 »

» » af rustning och rotering 1885 1,627,000 »

4,540,800 kr.

Emedan de båda sista och största skattenedsättningarne ännu år 1887, då senaste allmänna taxeringar ägde rum, säkerligen ej mer än delvis hunnit framträda uti jordens kapitalvärde, må den anförda siffran reduceras till 3,5 millioner kronor. Kapitaliserad efter 5 % representerar denna summa ett värde af 70 millioner kronor, hvilket alltså utgör det belopp, hvarmed jordbruksfastigheten i följd af skattelindringar fått sitt värde förökadt, under tiden 1862— 1887.

I hvad mån slutligen folkökningen bidragit att under förevarande period höja den svenska jordens värde, sakna vi hvarje medel att närmare bestämma. Vanligen är väl folkökningen den faktor, som mest medverkar till jord-värdenas stegring. Det växande behofvet af födoämnen

O O

liksom den stegrade konkurrensen om jorden verkar mäg-tigare än allt annat till dennas höjande i värde. Att emellertid exakt mäta den häraf beroende värdestegringen, är ej möjligt; säkerligen är den dock städse större än folkmängds-tillväxten. Antaga vi för den skull den förra lika med den senare, så blir beräkningen åtminstone ej för hög. Folk-stockens tillväxt under åren 1861—86 utgör 20,4 2 %. 20,4 2 % utaf 1862 års taxeringsvärden gifva i rundt tal 373 millioner kr., hvilken summa alltså utgör det. belopp, hvarmed lågt räknadt, folkmängdens tillväxt bidragit till den svenska jordens höjande i värde under förevarande period.

' Uppgifterna hemtade dels ur lliksdagsliaiidlingarne dels ur J. Hellsteuii ofvan cit. arbete.Sammanställa vi de värdestegringar, som den bevillningsskyldiga jordbruksfastigheten från skilda håll fått röna under tiden 1862—87, så erhålles följande slutsumma:

för

jordförbättringar

200,000.000

kr.

»

husbyggnader

500,000,000

»

»

kommunikationer

87,200,000

»

»

skattelindringar

70,000,000

»

»

folkmängdstillväxt

373,000,000

»

Summa

1,230,200,000

kr.

I betraktande af att de fyra första af de anförda posterna tydligen afse icke endast den bevillningsskyldiga jordbruksfastigheten utan äfven den bevillningsfria, men ännu mer att husbyggnader hafva beräknats efter sina kostnadsvärden, hvilka ej fullt upptagas af taxeringsvärdena, må förestående summa minskas till jemnt 1,000 millioner kronor. Sist nämnda belopp utgör alltså storleken af den värdestegring, som den svenska bevillningsskyldiga jorden enligt förestående, visserligen osäkra, men troligen ej för höga beräkning fått erfara under förevarande period. 1887 års taxeringsvärde af detta slags jordbruksfastighet borde följaktligen i stället för nu uppförda 2,158 millioner kr. hafva visat en summa af minst 2,827 millioner kr.

Att så ej skett, och att alltså den uti taxeringsvärdena framträdande värdestegringen af ifrågavarande jordbruksfastighet vida understigit den verkliga, beror ej på de anförda värdestegrande faktorerna. Dessa hafva verkat med samma nödvändighet som naturkrafter och hafva hvar för sig faktiskt tillfört den svenska jorden de värden, som vi upptagit, förutsatt naturligen att dessa värden äro till siffran riktiga. Orsaken till det anmärkta förhållandet är, att samtidigt andra krafter varit verksamma i motsatt rigtning. Jemte de ofvan nämnda värdestegrande hafva äfven sådana gjort sig gällande, hvilka medföra sänkning af jordvärdena. Jorden liksom alla värdeföremål är utsatt för motsatta inflytanden i afseende på sitt värde. Mot någras + kommer andras —, och resultatet blir en tillväxt eller en minskning i värde, allt efter som det förra eller det senare var större.7 6

KAPITEL III.

Under förevarande period hafva jemte de mycket betydande faktorer, som medverkat till den svenska jordens stegring i värde, andra af ej ringa styrka verkat i motsatt rigtning, med det resultat att nämnda stegring reducerats från lågt räknadt 1,000 till 331 millioner kronor.

Hvilka de krafter varit, som under förevarande period bidragit att sänka jordbruksfastighetens värde, är ej svårt att säga. De äro väsentligen trenne; öfverdrifven skogsavverkning, stegrade arbetspriser samt den internationella konkurrensen. Att åter i siffror mäta styrkan utaf hvart ocli ett af dessa värdeminskande inflytanden är oss ej möjligt. Dock synes oss obestridligt, att det första varit minst verksamt, det sista mest. Den stora afverkning, som under förevarande period ägt rum, liar utan minsta tvifvel gjort ett djupt grepp uti sjelfva skogskapitalet; men den minskade tillgången balanseras i betydlig mån af stegrade skogsvärden. De något höjda arbetslönerna åter, som medfört ökade produktionskostnader, hafva till större eller mindre del motverkats af arbetsbesparande maskiner och verktyg, hvilka samtidigt alltmera kommit i bruk. Mot den under perioden inträffade starka utländska konkurrenseu och deraf beroende låga spanmålspris har deremot ingen motverkande faktor funnits. Denna konkurrens, en följd af kommunikationsmedlens utveckling under 70- och SO-talen, är en värdeminskande kraft af betydlig styrka. I det densamma sänker priserna på jordbrukets vigtigaste produkt, spamnålen, nedsätter den

dettas nettoafkastning, hvaraf följer jordvärdets fall. Den utländska konkurrensen fordrar, att den svenska jordens värde reduceras till jemnhöjd med det uti andra länder med lägre jordpriser rådande, naturligen under iakttagande af alla andra utjemnande faktorer, såsom transportkostnad och dylikt. Det är emellertid icke endast på den svenska jorden denna fordran stälts; den har träffat hela det vestra Europas jord och är anledning till den allmänna verldskriseu från midten af 70-talet. Af alla de värdeförminskaude krafter, som under förevarande period varit verksamma beträffande den svenska jorden, är det hufvudsakligen den internationella konkur-

rensen, som man har att tillskrifva den omständigheten, att de ofvan anförda värdestegrande faktorerna så föga uträttat till jordbruksfastighetens höjande i värde. Dessas + har till större delen utplånats af den förras —.

Slutomdömet om den svenska jordbruksfastighetens värdevexlingar under tiden 1862—87 måste, på grund af hvad nu anförts, blifva, att dessa visserligen icke i absolut tal, men i relation till folkstocken, och ännu mer om behörig hänsyn tages till alla värdestegrande faktorer, utvisa nedgång i stället för höjning. Med behörigt afseende fäst vid folkökningen, under tiden "använda kapital samt andra värdestegrande faktorer är den svenska jordens värde lägre nu än för 25 år tillbaka. Produktionen har under samma tid utvecklats högst betydligt så väl i qvantitet som i qvalitet. Det svenska jordbruket har gjort ofantliga tekniska framsteg under dessa 25 år, beroende i främsta rummet på ökad insigt och flit hos den jordbrukande befolkningen. Verkningarne af dessa framsteg hafva äfven visat sig uti ökad produktion med ymnigare grödor och stegrad ladu-gårdsafkastning. Men ändock har ränteaf kastningen och

o O o

följaktligen jordvärdena icke stigit som sig bort, Den företeelse, vi beträffande den svenska jordbruksfastigheten hafva att konstatera för ifrågavarande tid, är alltså: trots stigande produktivitet sjunkande räntabilitet med deraf följande relativt lägre värde.

Bevillningsskyldig annan fastighet.

Den bild, som taxeringsvärdena gifva utaf annan fastighet och dess utveckling under åren 1862—89 är belt. olika den, som vi nyss betraktat. Med undantag af ett enda år, ett undantag som för öfrigt är att tillskrifva oriktig taxering, visar sig en oafbruten stegring i värde. Denna stegring gäller så väl landet tillhörande annan fastighet som den i stad befintliga, mest likväl den senare.

Den försiggår vidare med obetydliga undantag år för år, ej endast vid de allmänna taxeringarne, utvisande att årligen nya värdeföremål af detta slag tillkommit.7 6

KAPITEL III.

Sammanställningen af periodens begynnelse och slutvärden, gifver den totala värdetillväxten, med hvilken vi hufvudsakligen sysselsätta oss. Dock är beträffande denna att märka, att densamma antagligen är för hög. 1862 års

O C O

taxeringsvärde af annan fastighet synes efter åtskilliga tecken att döma icke vara lika tillförlitligt som det för 1889.

Med denna erinran angifva vi den ifrågavarande värdetillväxten på sätt, som följer.

Värdetillväxten under åren 1862—89 af annan fastighet utgjorde för landsbygden 169,708,000 kr. och för städerna 762,410,000 kr. samt för båda tillsamman 932,118,000 kr. I procent gifver detta en värdeökning af respektive 153 %, 247 % samt för båda slageu samfäldt 222 %.

Städ i förhållande till folktalet blir naturligen värdetillväxten icke lika stor, dock alltjemt betydande. Af annan fastighet kom år 1S62 på hvarje hufvud af rikets befolkning ett värde af 106 kr. och 1888 — folkmängdssiffran för 1889 är ännu ej tillgänglig — ej mindre än 276 kr., alltså en tillväxt, af 160 %.

Riktigast är emellertid beträffande annan fastighet att ställa dess värde i relation icke till hela rikets folkmängd, enär det ej är denna, som i första hand inverkar derpå, titan endast till den i annan fastighet bosatta befolkningen. På grund af bristande specifikation låter sig dock detta utföras endast, beträffande städerna. Ar 1862 kom alltså på hvarje hufvud af stadsbefolkningen bevillningsskyldig annan fastighet (i städerna) till ett värde af 672 kr., 1888 till ett värde af 1,209 kr. Tillväxten utgör 80

För att rätt bedöma förestående siffrors betydelse för landets förmögenhetsutveckling i det hela är nödigt att känna, till hvilket belopp »verk och inrättningar» ingå uti annan fastighet vid hvardera tidpunkten. Annan fastighet omfattar nämligen utom boningshus och liknande äfven fabriker och allehanda andra för industrien använda byggnader jemte dertill hörande fast maskineri. Det senare slaget af egendom tillhör produktionsmedlens klass, boningshusen åter konsumtionsmedlens. För att. rätt uppskatta förevarande förmögenhetstillväxt är det alltså af vigt att

känna, huruvida tillväxten gäller båda de anförda slagen i lika grad eller det ena mer, det andra mindre. För landets ekonomi är det nämligen af helt olika betydelse, om det är endast en del af dess konsumtionsförmögenhet, som vuxit så enormt, i värde, eller om tillväxten gäller äfven ifrågavarande produktiva egendom samt i så fall, hvilken omfattning denna tillväxt äger.

o o

Olyckligtvis gifves det icke någon möjlighet att på ett fullt nöjaktigt sätt besvara nyssnämnda spörsmål. Med 1862 års bevillningsförordning försvunno de specifikationer rörande hithörande slag af egendom, som derförinnan förekommo uti sammandragen öfver taxeringar och bevillningar. Man måste alltså genom beräkning söka utfinna värdet af verk och inrättningar vid hvardera tidpunkten. Som grund för en dylik beräkning kunna, hvad beträffar periodens början, 1861 års taxeringar tjena, oaktadt formerna för uppskattningen då voro helt andra än senare. Totala värdet af bruk och bergverk, manufakturer och fabriker, mjöl-och sågqvarnar uppskattades nämnda år till 122,739,000 kr. Denna summa är i följd af sättet för uppskattningen för hög, dock troligen ej mycket. Man finner detta genom att härmed jemföra de värden, hvartill på föranstaltande af den ofta nämnda komitén af 1S58 vissa slag af hithörande egendom värderades. Dessa värden afseende året 1858 äro för:

bruk och bergverk1.............. 32,860,000 kr.

fabriker och manufakturer2..... 42,687,000 »

sågverk.............................. 12,134,000 »

Summa 87,681,000 kr.

Lägges härtill värdet af mjölkvarnar, varf och åtskilliga andra inrättningar äfvensom af den ej obetydliga mängd fabriker, hvarom uppgifter ej meddelades (deraf 26 klädesfabriker i Norrköping), så lär uog slutsumman uppnå ett belopp ej synnerligen understigande det, som tre år senare angifves af taxeringsvärdena. Utan att alltför mycket miss-

1 Deri inbegripet grufvorna tillhörigt konstverk m. m., men naturligen ej grufvorna sjelfva.

2 I-Iäri äfven gjuterier och mekaniska verkstäder, deribland Motala verkstad.

taga sig, torde mau alltså kunna sätta värdet å verk och inrättningar år 1862 till i rundt tal 115 millioner kr.

Värdet å verk och inrättningar vid midteu af 1880-talet hafva vi ofvan skattat till 250 millioner kr. För denna uppskattning hafva vi endast, delvis haft bestämda uppgifter att stödja oss vid. Femårsberättelserna af 1876—80 angifva värdet af detta slags egendom å landsbygden år 1880 till 123,841,000 kr., och vi hafva ej skäl att antaga, att detta värde under de tryckta tiderna 1881—88 rönt någon

o

betydande tillväxt. Den undersökning, vi för vår egen del låtit anställa beträffande Stockholms stad, utvisar, att totala taxeringsvärdet af fabriker och verkstäder derstädes utgjorde år 1875 kr. 22,911,250 och år 1888 kr. 41,205,200. Afräknas från dessa värden, såsom sig bör, värdet å de delar af ifrågavarande byggnader, som användas för uthyrning och alltså äro bostadslägenheter, blifva värdena respektive 17,623,345 och 34,164,535 kr.,1 motsvarande i förra fallet 10 %, i senare 7,r> % af totala värdena å annan fastighet dersammastädes. Öfriga städers fabriker och verkstäder kunna ej beräknas äga högre värde än 90—100 millioner kr. eller 15—17 % af deras hela taxeringsvärde af annan fastighet år 1888. Svårligen kau alltså totala värdet å verk och inrättningar sättas vid ifrågavarande tid högre än 250 millioner kr.2

Jemföras nu värdena å verk och inrättningar år 1862 och år 1888 dels i förhållande till totala värdena af annan fastighet och dels inbördes, så visar sig, att af annan fastighet år 1862 omkring 27 % utgjordes af detta slags egendom (industriella byggnader och dertill hörande fast maskineri) samt år 1888 vid pass 19 %. Värdetillväxten åter af verk och inrättningar utgör i absolut tal 135 millioner kr., och i procent 117 %. Den procentiska tillväxten är

1 Donna afräkning liar skett genom hyresbeloppets kapitaliscring

till 7 '/2 % samt taxeringsvärdets reduktion med uet sålunda funna beloppet.

3 Till jemförelse meddelas att enligt senaste femårsberättelser värdet å annan fastighet tillhörande inhemska bolag, hvaruti ingår värdet af de flesta större verk och inrättningar, men dessutom mycken »annan fastighet» af andra slag, år 1885 utgjorde endast 142,255,725 kr.

stor och utvisar, att deu svenska större industrien, den som utöfvas i egna byggnader, eftei- måttet af sina krafter lifligt deltagit uti den industriella utveckling, som inom alla in-dustridrifvande länder utmärkt 1860- och 1870-talen.

Betraktar man åter den absoluta tillväxten liksom absoluta värdet af detta slags egendom, blir omdömet ett

o o 7

annat. Särskildt måste en värdetillväxt uti industriella inrättningar och maskinerier af endast 135 millioner kr. pa 27 år och dertill under dessa 27 år, omfattande de båda årtionden då verldens utveckling i industriellt afseende varit större än någonsin förut under samma tidrymd och större troligen än den på länge kommer att blifva, betraktas som ringa i jemförelse med nyss nämnda verldsutveckling, d. v. s. med utvecklingen inom andra industriella samhällen.

Vänder man åter blicken till den andra och större delen af den uti annau fastighet ingående egendomen, boningshus och öfriga för icke-industriella ändamål använda byggnader med dertill hörande tomter, måste man beundra för att icke säga förundra sig öfver ej miudre den absoluta än den procentiska tillväxten utaf denna egendom. Under åren 1862—88, för att nu stanna vid detta år, har värdet derå, enligt förut antagen beräkning af värdet å verk och inrättningar, stigit från 304 till 1,062 millioner kr., alltså en ökning af 758 millioner kr. I procent räknadt motsvarar detta en tillväxt af 249

Af särskildt intresse är jemförelsen med folkmängdstillväxten under samma tid. Dock bör denna utföras endast med hänsyn till stadsbefolkningen, såsom vi ofvan anmärkte, och kan vidare afse blott totala värdet af annan fastighet, ej af boningshusen ensamt, enär vi ej känna dessas antagliga värde i städerna 1862. Den ifrågavarande tillväxtprocenten blir derigenom mindre än den för boningshusen allena, hvilken vi önskade lära känna, men detta är ett fel, som ej kan afhjelpas. Procentiska värdetillväxten af annau fastighet alla slag uti städerna utgjorde under åren 1862— 88 omkring 237 %, medan folkmängdssiffran dersammastädes steg med endast 87 %. Värdetillväxten i fråga om annau fastighet är ej långt ifrån tre gånger större äu motsvarande7 6

folkökning, och om hänsyn kunde tagas endast till boningshus, helt visst fullt så mycket större.

Af hvad nu anförts, framgår tillräckligt, att värdet af boningshus icke blott, uti procent utan äfven i absoluta tal ofantligt ökats under förenämnda tidsrum. Det är i sjelfva verket den förmögenhetspost, som mer än någon annan stigit i värde, ja hvars värdetillväxt säkerligen uppgår till nära hälften af den totala, hela nationalförmögenheten afseende värdestegringen under dessa 27 år. Den omständigheten, att densamma gäller boningshus och dermed jein-förliga byggnader, gör dock denna utveckling mindre glädjande, än om den träffat andra, för produktionen afsedda förmögenhetsposter. Boningshus utgöra ett konsumtionsföremål och kunna för den skull icke uti ekonomisk dignitet ställas i jembredd med flertalet andra i nationalförmögenheten ingående poster.

Huru vigtigt och i alla afseenden lyckligt för ett folk det än är att bo väl, är dock att beklaga, att detta behof skall kräfva så enorm andel af befintliga tillgångar. Ännu mer är dock att beklaga, om på detta behöfs tillfredsställande nedlagts större kostnader än för detsamma och i förhållande till förmögenheten i det hela varit nödvändigt, med andra ord om stora summor offrats på lyxfull yttre och inre utstyrsel af boningshusen. Att detta verkligen

•'O c

varit och är i mycket hög grad fallet, kan svårligen förnekas. Man behöfver för att inse detta blott jemföra Stockholm med t. ex. Köpenhamn.

Anledningarna till den byggnadsifver, som kännetecknat

o ^ od

den ifrågavarande perioden, och som föranledt placeringen af ett efter svenska förhållanden så ofantligt kapital uti boningshus, äro flere. Främst står städernas folhmängds-tillvüxt med deraf följande ökadt bostadsbehof uti dessa. Men vidare är att märka såsom en vigtig medverkande orsak den allmänna obenägenheten att placera befintliga tillgångar uti näringarne. Det är ett för perioden karakteristiskt, men ingalunda fördelaktigt drag, att kapitalen synas emigrera från den egentliga produktionen för att inkorporera sig uti boningshus hufvudsakligen i städerna.

Orsakerna härtill äro åter flera, främst att. husbyggnader särskildt i städerna äro säkrare kapitalplaceringar än jordbruk och industriella företag. Man kan i förra fallet förlora räntan å sina placeringar, i fall man ej lyckas få hyresgäster, men i senare kan icke blott räntan utan ofta nog äfven kapitalet gå till spillo. Ju sämre tiderna för deu skull äro för den egentliga produktionen, dess mera söka befintliga kapitaltillgångar rädda sig uti husbyggnader i städerna. Detta bekräftas äfven af den ofvan anförda tabellen öfver taxeringsvärdena, Aldrig har tillökningen uti värdet å annan fastighet varit större än under de dåliga tiderna på 1880-talet,

En annan omständighet, som kommer kapitalet att såsom placering föredraga annan fastighet af förenämnda slag framför näringarne, är, att i detta fall alla slitningar med uti kapitalens fruktbargörande deltagande arbetare undgås. Man sörjer för egendomens vidmakthållande och inkasserar för öfrigt hyrorna, ett ofantligt mycket beqvämare och mindre riskabelt företag än att hafva med stora arbetareskaror att göra.

Slutligen kan ock beträffande de svenska kapitalens förkärlek för detta slags placering anmärkas, att de härigenom undgå den direkta utländska konkurrensen. Ty det är ett för hela vårt näringslif särtecknande drag, att med undantag för skogshandteringen och några andra smärre näringsgrenar, de sidor deraf, som äro omedelbart utsatta för utlandets konkurrens, äro svagare utvecklade, medan deremot de, som ej träffas af denna konkurrens, röja en högst, lifaktig och storartad utveckling, beroende på att befintliga tillgångar företrädesvis söka sig dit. Utom beträffande husbvggnader och hithörande anläggningar kan

J Do öö C?

man göra denna iakttagelse med afseende på kommunikationer (jernvägar och telefoner m. m.), vidare i fråga om bankrörelse liksom försäkringsrörelse, hvilken äfven ehuru mindre äger en för utländsk konkurrens skyddad ställning.

Sveriges näringslif liknar i detta afseende vegetationen vid hafskusten. Der den är utsatt för de herskande vindarne, visar den klen växt, men skyddad af klipporna frodas den och röjer kraftigt lif.7 6

KAPITEL III.

J ernvägar.

Vi hafva redan ofvan framhållit, att det raska jernvägs-byggandet utgör ett uf de vackraste bladen uti Sveriges ekonomiska historia under senare tid. Det är ett efter svenska förhållanden mycket stort kapital, som nedlagts uti jernvägar, bildande en ny betydande insats uti nationalförmögenheten. Den successiva utvecklingen af denna förmögenhetspost synes af nedanstående siffror, af hvilka det ena slaget angifver kostnadsvärdet utan inräkning af kapitalrabatten, det andra den efter 4 % kapitaliserade uetto-af kastningen:

Jernvägar km.

1856 .... 84 5,200,000

1860 .... 543 36,300,000 13,414,000

1865 .... 1321 89,100,000 74,415,000

1870 .... 1744 125,900,000 132,572,000

1875 .... 3692 264,200,000 231,538,000

1880 .... 5879 418,900,000 363,802,000

1885 .... 6890 472,400,000 410,000,000

1888 .... 7527 509,700,000 415,000,000

Det är en högst betydande förmögenhetstillväxt, hvarom dessa siffror vittna, och lyckligtvis en sådan, som bidrager till landets produktiva styrka. Visserligen äro icke kommunikationer ett produktionsmedel af högsta dignitet; men de underlätta i alla händelser ytterst kraftigt det ekonomiska arbetet. Synnerligen är detta fallet beträffande ett land som Sverige, hvarest afståndet lägger så stora hinder i vägen för produktionen.

Utom de nu anförda förmögenhetsposterna gifvas andra mindre, hvilka äfvenledes i större eller mindre mån tillvuxit i värde under förevarande period. Hufvudsakligen tillhöra dessa kapitalegendomens klass. Men, ovanligt nog, linnes

[-Anläggningskostnad.-]

{+Anläggnings- kostnad.+} Kr.

Efter afkastningen

(4 %) beräknadt

kapitalvärde. Kr.

äfven ett naturvärde, som under de sista åren visat stark stegring, med utsigt till fortsatt sådau. Detta är fisken ocli fiskevatten. Man behöfver blott se siffrorna, som angifva exportvärdet af färsk fisk under åren 1885—89 för att finna att. vi här äga ett- värdeföremål stadt i rask utveckling.1 Den häraf föranledda tillväxten af den svenska nationalförmögenheten är emellertid ringa i jemförelse med den, som representeras af de ofvan anförda posterna och dertill af helt annat ursprung.

Den utländska skulden.

För att rått bedöma nationalförmögenhetens utveckling hos ett folk är nödvändigt att betrakta jemte tillväxten i tillgångar, äfven tillväxten i skulder. Synnerligen är detta af vigt beträffande ett land som Sverige, hvars utländska skuld är så stor i förhållande till befintliga tillgångar. Den verkliga förmögenhetstillväxten består nämligen uti skilnaden mellan de positiva och de negativa värdenas utveckling. Emellertid bör vid en sådan betraktelse afseende - fästas endast vid den fonderade utländska skulden, icke vid de löpande skulder, som följa

med handelsutbytet; ej heller behöfver hänsyn tagas till den af utländingar innehafda fasta egendomen i riket. Det är blott den i utlandet placerade obligationsmassan, som påkallar vår uppmärksamhet,

Sveriges nuvarande utländska obligationsskuld är icke af synnerligen gammalt datum. Den kan räknas från år 1835, då bruksägarnes hypotekskassa kontraherade om sitt första utländska obligationslån och deraf indrog 2,670,000

1 Färsk fisk utfördes enligt de officiella, lielt visst för låga. uppgifterna år

1SS5 till ett. värde af 2.419,303 lcr.

18S6 > > * , 4,420.262 *

1887 > > 6,819,197 >

1888 » > , » 7.S2S.S18 >

ocli året 1889 synes förete en ytterligare betydligt höjd siffra för samma slags utförsel. Äfven exporten af saltad fisk visar stark stegring (från 5,8 mill. kg. 1S88 till 20,5 mill. kg. 1889).kr. Vid pass tio är senare börjar först Skånska hypoteksföreningen och derefter öfriga hypoteksföreningar, allt efter som de stiftas, att i utlandet fylla sina lånebehof. Från 1861 har dessas verksamhet uti ifrågavarande afseende öfvergått på Allmänna hypoteksbanken. Staten, som för närvarande äger en så betydande utländsk skuld, hade ännu år 1857 ingen sådan. Först med år 1858 började dess utländska obligationsrörelse. Öfriga på utländska marknaden uppträdande lånesökande äro städernas hypotekskassor och Intecknings-garanti-aktiebolag, några större städer och jernvägsbolag. De utaf dessa kontraherade lånen datera sig hufvudsakligen från tiden 1872—82.

En lämplig utgångspunkt för betraktelsen öfver den svenska utländska skuldens utveckling lemnar året 1858, det år under hvilket staten första gången uppträder som lånesökande under senare tider. Tack vare ett komitéarbete äga vi äfven för detta år en exakt uppgift om beloppet af utelöpande hypoteksobligationer af olika slag, de enda som då funnos i marknaden utom statens samma år utsläppta.*Bet. angående förändrad organisation af hypoteksinrättn. i riket,* 1860. Totala beloppet af i utlandet placerade svenska obligationer utgjorde sålunda den 31 dec. 1858:

Hypoteksobligationer

61,334,896

kr.

Statens

15,786,732

»

77,121,628

kr.

Från denna tid växer den utländska skuldbördan snabbt. Den 31 dec. 1860 utgjorde den vid pass:Enligt nyssnämnda Bet. samt Ekonomiska Komitéarbetet af 1858—63 och Riksgäldskontorets räkenskaper.

Hypoteksobligationer

70,000,000

kr.

Statens

40,081,000

»

110,081,000

kr.

Härefter uppträda nya låntagare samtidigt med att staten i stor skala fortsätter sin låneverksamhet, hvarvid det blir allt svårare att exakt angifva den utländska skuldens

belopp. Den ledning, som man till en början äger utaf lånens försäljning i första hand, blir allt mindre tillförlitlig, ju längre de svenska obligationerna varit i marknaden, och ju större deras mängd blir. Ursprungligen inom landet försålda obligationer gå nämligen senare ut, såsom vi hade tillfälle att ofvan (sid. 50) konstatera. Efter en flyktig beräkning, den enda vi varit i tillfälle att anställa, torde dock den utländska skulden kunna för 1865 sättas till 200 och för 1870 till 240 mill. kr.' Beträffande dess storlek 1876, 1880 och 1885 hafva vi dels de af K. D. Bollfras utförda uppskattningarne att hålla oss till, dels vår egen. Dock gäller beträffande de båda förstnämnda, att den för 1876, så vidt vi kunnat finna, är för låg, den för 1880 deremot ej närmare specificerad, hvadan vi nödgas delvis på egen hand utföra summorna äfven för dessa båda år. Sammanställa vi de anförda värdena, af hvilka visserligen intet utom det första och dernäst det. sista göra anspråk på större tillförlitlighet, finna vi, att Sveriges utländska obligationsskuld intill 1886 till vuxit som följer:

1858 (s712)................. 77,121,000 kr.

1860 » " .... 110,000,000 »

1865 » .... 200,000,000 »

1S70 » .... 240,000,000 »

1S76 » .... 300,000,000 »

1880 » .... 420,000,000 »

1885 » .... 600,000,000 »

Huru förhållandet gestaltar sig efter 1885 kunna vi ej säga. Många äldre lån hafva under de sista åren konverterats, och vid denna konvertering till ej ringa del stannat på svenska händer i följd af deu inhemska penningeräntans låga ställning. A andra sidan hafva en mängd nya lån upplagts, hvadan totala skuldsumman otvifvelaktigt är större vid årtiondets slut (31/r, 1889) än vid dess midt. Tillväxten har dock ingalunda varit lika snabb som under närmast föregående femårsperioder. Öfverskåda vi endast, den tidrymd, som undersökningen omfattar, måste vi tillstå, att tillväxten af Sveriges utländska obligationsskuld varit mycket stor, ej blott i procent utan ock i absoluta tal.7 6

KAPITEL III.

Den i utlandet den 31 dec. 18S5 placerade obligations-skulden fördelar sig på de olika låneändàniåleu ungefärligen på följaude sätt: för jernvägar 43 %, för andra produktiva företag 1 %, för jordbruksfastighet 37 för annan fastighet 8 %, för hvarjehanda kommunala ändamål 11 %.1 Spörjer man nu i hvad mån landet genom nya anläggningar m. m. erhållit valuta för den afskrifning af dess förmögenhet, som skulden till utlandet betecknar, blir svaret följande. Mot de för jernvägar och väl äfven för industriella företag upptagna lånen har nationalförmögenheten erhållit valuta uti nya värdeföremål af produktivt slag. Den för kommunala ändamål

gjorda skulden lär väl i allmänhet också motsvaras af nya värden, om ock mycket deraf är att hänföra till konsumtionsföremål (hus, prydnadsanlägguingar m. m.). Beträffande jordbruksfastigheten var syftet med upplåningen att bereda kapital i främsta rummet till jordförbättringar. Åtskilligt af hvad som upplånats har äfven användts härpå, mera likväl på husbyggnader, under det att en ej obetydlig del förbrukats af de enskilda låutagarne för personliga ändamål. Här föreligger alltså delvis en skuldsättning utan motsvarande

1 Grunderna för denna fördelning hemta vi hufvudsakligen från följande specificerade beräkning af utländska obligationsskulden. Med ledning al deu ursprungliga emissionen utgjorde den 31 dec. 1885 åter-

stående skulden:

Statens.. 201,414,000 kr.

Ensk. jernvägars...15.963,000 >

Allin, ilypoteksbankens...188,535,000 »

Hypoteksföreniugarnes...26,793,000 »

liypotekskassans för Sveriges städer............................ 20,318,000 »

Stockholms In tecknings-Garanti-Aktiebolag.................. 26,051,000 >

Städers.. 43,400,000 »

Summa 522,474,000 kr.

Siffrorna för ensk. jernvägar samt städer äro ej fullt säkra. Tages nu hänsyn till den stora mängd bolag och kommuner, som genom Skandinaviska Kreditaktiebolaget, hvars verksamhet delvis är törlagd i utlandet, utsändt sina lån, äfvensom till den ej ringa del i Sverige försålda dels statens dels andras obligationer, som senare gått till utlandet, så lär såväl den totala utländska obligatiousskuldeii lcunna sättas till 600 mill. kr. soui dess fördelning på de olika låneändamålen antagas ställa sig så, som ofvan angifvits. — Upplysningsvis tillägga vi endast, att enligt benäget meddelande totala beloppet af Allin. Hyp.-baukeus i utlandet befintliga obligationer samtidigt utgjorde i rundt tal 191 mill. kr. Källor: samma som sid. 50 angifna.

valuta i uya värdeföremål. Detsamma är fallet med större delen af den för annan fastighet kontraherade skulden, upptagen som den är på redan befintliga hus.

Som resultat af denna undersökning rörande den utländska skulden kunna vi alltså konstatera i främsta rummet, att den tillvuxit ofantligt mycket snabbare än icke blott nationalförmögenheten i dess helhet utan ock hvarje enskild förmögenhetspost, Vidare är att bemärka, att densamma endast till ungefär hälften motsvaras af nya värdeföremål af produktivt slag, till återstående delar dels af nya värdeföremål, hänförliga till konsumtionsmedlen, dels ock af ingen valuta. Detta resultat är föga smickrande för den svenska nationens hushållning. Att under en 70-årig fred icke hafva gjort tillräckligt stora besparingar för nödiga förbättringar af kommunikationsväsendet ni. m. är illa nog, men motväges något deraf, att i detta fall den utländska skulden motsvaras af en valuta, bidragande till landets produktiva styrka. Deremot måste det betraktas såsom synnerligen ofördelaktigt, att städernas gas- och vattenledningar m. ni. samt boningshus af alla slag icke kunnat utföras med egna, d. v. s. inom landet upplånade medel. Värst är naturligen, att den utländska skuldsättningen tillgripits för att underlätta köp af fastighet eller äfven för rent. konsumtiva ändamål.

Vi torde ej göra oss skyldiga till öfverskärning, om vi antaga, att af Sveriges utländska skuld 1L eller 100 mill. kr. är att tillskrifva de båda sist nämnda orsakerna. Egendomarne belånas för att täcka bristande köpeskilling eller äfven för att medgifva ett högre lefnadssätt, Tack vare obligationsväsendet kunna fastigheterna mobiliseras och som andra varor exporteras för att fylla dessa hvar för sig fullkomligt improduktiva behof. Detta är den punkt, hvarest det enskilda intresset ocli det allmänna mest råka i opposition. Det allmänna föreställningssättet är likväl ännu ej moget för en rättsuppfattning, som mera tillgodoser det helas intresse, framför allt hvad beträffar

jorden, grundvalen för den nationella ekonomiska existensen. Vi få skatta oss lyckliga, så länge det enskilda intresset ej förmått upphäfva den tioåriga preskriptionen för inteckningar och derigenom7 6

borttagit det sista svaga hindret för den svenska jordens öfverflyttning på främmande händer.

Innan vi afsluta detta kapitel, torde vi ej böra underlåta att åtminstone med ett par ord beröra frågan, huruvida Sveriges förmögenhetsutveckling under senast förflutna 25 till 30 år kan anses stor eller icke.

Ett fullständigt svar på densamma kunna vi icke gifva, dels emedan undersökningen omfattat endast några, låt vara de mest betydande delarne af nationalförmögenheten, dels ock enär ett dylikt svar kräfver en jemförelse med utvecklingen inom andra länder, och för en sådan jemförelse saknas material. Men en antydan i hvad riktning detta svar komme att gå, kan dock den förda undersökningen lemna.

Det intryck, man vid studiet af ofvan anförda posters förändringar erfar, är i det hela icke synnerligen gynsamt. Jordbruksfastigheten har, om hänsyn tages till folkmängds-tillväxt, å densamma nedlagda kapital m. m. aftagit i värde i stället för tilltagit. Industriella byggnader med dertill hörande maskineri uppvisa visserligen en betydande procentisk värdetillväxt, men den absoluta ökningen är ringa. Endast jernvägarne representera en stor tillväxt uti landets produktiva förmögenhet. Den mest betydande och en i sig sjelf verkligen stor insats uti landets förmögenhetstillväxt hafva boningshus och dermed jemförliga byggnader gifvet. Sam-manställes denna med den jemförelsevis ringa utvecklingen af produktionsmedlen, kan man dock ej så mycket glädjas deröfver. Slutligen vittnar den snabba tillväxten af landets utländska skuld nuder full fred och under en tidsperiod, som inom si'" rymmer ett skede af ekonomisk utveckling inom hela

o j o

den civiliserade verlden, hvartill intet motstycke finnes, synnerligen ogynsamt 0111 den svenska förmögenhetens framgång under samma tid. Skuldbördans förökande visar mer än något annat, att tillväxten särskildt uti rörligt kapital icke svarat mot behofvet. Detta är den mörka punkten uti den eljest i många afseenden ljusa taflan. Befintliga besparingar

hafva icke fått användas för kapitalbildningen, såväl deu fasta uti produktiva företag, som den rörliga, utan hafva nedlagts förnämligast uti byggnader, så framt de ej åtgått för anskaffande af dyrbarare husgeråd och höjande af lefnadssättet.

Nu uttalade omdöme om den svenska förmögenhetens utveckling under förevarande period jäfvas ej, såsom någon tilläfventyrs vore böjd att tro, af de under samma tid ständigt växande insättningarne uti sparbanker och å andra spar-kasseräkniugar (bankernas depositionskonton, lif- och kapital-försäkringsanstalter m. m.). Dessa i sig sjelfva så glädjande företeelser lemna föga upplysning om nationalförmögenhetens tillväxt. Man må endast rätt bedöma dem. Flertalet af de nämnda inrättningarne äro under perioden tillkomna; de ökade tillfällena till besparingars placering uti banker medföra en tillväxt uti synbara tillgångar, utan att dermed är gifvet, att verkligen nya tillkommit, livad som förut utlånades man och man emellan eller äfven blef liggande på kistbotten, öfverlemnas mer och mer till bankerna för att genom deras bemedling tillhandahållas lånesökande. Tillväxten uti synliga besparingar är alltså mera skenbar än verklig. Men vidare är i allmänhet om dessa besparingar att märka, att de väl samtliga intet annat representera än inhemska fordringar, skuldförbindelser, som en del af befolkningen äger hos den andra, Tillväxt uti dylika värden innebär icke en tillväxt uti nationalförmögenhet, ty den enes tilloodohafvande motsvaras af den andres skuld. Endast för

O

så vidt dessa i bankerna synliga kapitalplaceringar återfinnas uti under perioden tillkomna jordförbättringar, jernvägar, nya byggnader m. m. motsvaras de af en verklig tillväxt uti nationalförmögenheten. Men i så fall äro de redan upptagna under dessa poster och få icke ånyo räknas. I sig sjelfva representera insättningar i sparbanker och liknande, när de ej äro placerade i utländska valutor, inga nya värden.

Hvad man af ökningen uti sparbankernas och andra sparinrättningars tillgodohafvaode hos allmänheten kau finna, gäller icke nationalförmögenhetens tillväxt, ty derom gifva dessa tillgodohafvanden icke direkt upplysning, utan helt andra förhållanden. Dessa äro i korthet följande. Utgöras Fahlbecli. Den svenska nationalförmögenheten. 97 6

(le i bankerna synlig vordna tillgångarne af de mindre bemedlades besparingar, vittna de i allmänhet om en annan förmögenhetsfördeluing, och särskildt i fall medlen placeras uti inteckningar, om stigande delaktighet å de nämndas sida i landets fastigheter. För hvarje i sparbank belånad inteckning i fast egendom blifva sparbankens delägare tillika delägare uti fastigheterna. Men vidare vittnar tillväxten i synnerhet uti sparbankers och postsparbankens insättningar om en förändring uti svenska folkets sätt att sköta sina besparingar. Man anlitar bankerna för befintliga medels placering i stället för att som förr sjelf ombesörja detta och då med vida större risk för långifvaren. Man aktar sig vidare för att låta de små besparingarna ligga rån tel ösa, dervid utsatta för förtidig konsumtion, och likaså de dagliga behofvens förlag — ty sparbankerna tjena den fattigare delen af befolkningen som upp- och afskrifningskonton. Tillväxten af sparbanks-insättningarne röjer sålunda en bättre hushållning, och såväl denna företeelse som en omgestaltning af egendomens fördelning till förmån för de minst bemedlade i samhället är tecken på en lycklig ekonomisk utveckling. Det är hufvudsakligen dessa båda förhållanden, hvarom det svenska sparkasseväsendet till dato afgifver ett så vackert vittnesbörd, deremot, icke angående nationalförmögenhetens tillväxt, åtminstone icke på direkt väg.

Efter dessa anmärkningar återstår endast att göra en erinran beträffande den svenska nationalförmögenhetens tillväxt. liknande den, som vi ofvan i kap. Ill gjorde angående densammas relativa storlek.

Förevarande undersökning sammanfaller icke med frågan om det svenska folkets ekonomiska läge i dess helhet förr ocli nu. Man kan icke endast efter förmögenheten ocli dess förändringar bedöma den totala ekonomiska utvecklingen inom ett- folk. Den nationella rikedomen och det allmänna välståndet bero i första hand af nationalinkomsten, det nationella arbetets årsafkastning. Och

förändringar uti denna sammanfalla ingalunda alltid med

1.

förändringarne uti förmögenhet. De senare hero nämligen utom af de förra jemväl af vexliugarne i afkastningens för-DEN

delning, såsom man lätt. kan förstå, — Förmögenhetens penningevärde följer i allmänhet af den ränteafkastning, som den tillförsäkrar sina innehafvare. Men denna ränteafkastning grundar sig i sin ordning, hvad beträffar den produktiva egendomen, i främsta rummet på den andel, som de uti produktionen deltagande arbetarne erhålla uti afkastningen. Okas denna andel, så minskas absolut eller relativt den på naturfaktorn och kapitalet fallande delen, hvilket för dessa medför minskade kapitalvärden, framträdande uti antingen verklig nedgång uti värden eller en mindre stegring deri, än hvad eljest bort inträffa, Yi hafva ofvan antydt detta förhållande beträffande jordbruksfastigheten, då vi anmärkte, att stegrade arbetslöner bidragit till att sänka dess värde

O o

under förevarande period. Detsamma gäller om de flesta andra produktionsmedel, deremot tydligen icke i jemförlig grad om konsumtionsmedlen.

Medan sålunda ett. folks rikedom och välstånd bero närmast af det nationella arbetets frn(#oafkastning, bestämmes dess förmögenhet hufvudsakligen af «e#öafkastniugen. Tillväxten uti den senare kan tydligen vara ringa eller ingen, hvad beträffar den produktiva egendomen, medan deri förra alltjemt ökas. Med andra ord,

nationalinkomsten kan ökas mer än nationalförmögenheten. I sjelfva verket är detta för närvarande fallet, i hela den civiliserade verlden i följd af den kroppsarbetande klassens fordran på allt större andel uti produktionens afkastning. Det har varit och är så äfven i Sverige. Detta oaktadt lemnar redan studiet af förmögenheten, om behörig hänsyn tages till de olika slagen deraf, produktions- ocli konsuintiousformögenhet, samt till dels nya kapitalanläggningar, dels den utländska skuldsättningen, en mycket god ledning för uppfattningen jemväl af vårt folks ekonomiska utveckling i dess helhet, Närmast afser emellertid undersökningen den svenska nationalförmögenhetens tillväxt, och beträffande den gäller ovedersägligen det ofvan anförda: att Sveriges förmögenhet under förevarande period visar ringa tillväxt i fråga 0111 den produktiva egendomen samt i synnerhet liten kapitalbildning.Rättelse.

Till det s. 33 angifna antalet »verk och inrättningar» på landsbygden hör läggas de i jordeboken upptagna, utgörande 1,648, då summan blir 1-4,699. — Äfven bör det dersammastädes uppgifna antalet kyrkor och andra offentliga hus å landsbygden enligt senare gjorda rättelser uti primäruppgifterna upptagas till 11,612.